

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

01
2023

ISSN: 1580-3600; LETNIK 29; ŠTEVILKA 01; MAREC 2023

REPALJŠČICE (*Saxicola rubetra*) se pri izboru habitata zanašajo na njegove strukturne lastnosti; pomembne so zlasti pokončne strukture, kot so visoke stebelike, manjši grmiči in osamljeni grmi.

foto: **Davorin Tome**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 29, številka 01, marec 2023
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Izid publikacije finančno podpira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
gsm: 041 712 796 (pisarna)

GLAVNA UREDNICA: Tjaša Pršin
E-POŠTA: tjasa.prsin@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Tilen Basle, Gregor Bernard, Mitja Denac, Matej Gamser, Neža Kocjan

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBlikOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POS LANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDS EDNICA: dr. Tanja Šumrada
PODPREDS EDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Muhamed Delić, Jurij Dogša, dr. Pavel Gantar, Eva Horvat, David Kapš, Gaber Mihelič, Matija Mlakar Medved, Polona Pagon
NADZORNI ODBOR: dr. Peter Legiša, Bogdan Lipovšek, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

PRIBA
(*Vanellus vanellus*)

foto: **Alen Ploj**

6

KAKO LAHKO POMAGAMO PTICAM V INTENZIVNI KMETIJSKI KRAJINI

Nekatere ptice gnezdiijo v zelo intenzivni kmetijski krajini, tudi na največjih in najbolj enoličnih njivah. Takšne vrste terjajo sodelovanje med naravovarstveniki, ki na podlagi poznavanja ekologije vrst oblikujejo ciljne ukrepe, kmeti, ki so pripravljeni te ukrepe izvajati na svojih površinah, ter politiko, ki s subvencijami podpira naravi prijazne kmetijske prakse.

16

ARIEL BRUNNER: BOREC ZA NARAVO

Ariel Brunner je direktor regionalne pisarne BirdLife za Evropo in osrednjo Azijo, kjer koordinira delo na področju naravovarstvene in drugih politik EU, vključno s kmetijsko, ribiško, energetske in podnebno.

foto: **osebni arhiv**

22

REPALJŠČICA

April je mesec, ki se ga ljubitelji ptic še posebej veselimo zaradi spomladanske selitve. Na evropske obale Sredozemskega morja po dolgi poti iz podsaharske Afrike prav zdaj prihajajo tudi repaljščice (*Saxicola rubetra*).

foto: **Davorin Tome**

48

JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2023

V letu 2023 smo na območju celotne Slovenije 27. zapored izpeljali januarско štetje vodnih ptic (IWC). Nekaj udeležencev popisa je z nami delilo svoje vtise s terena

ilustracija: **Jan Hošek**

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **KAKO LAHKO POMAGAMO PTICAM V INTENZIVNI KMETIJSKI KRAJINI**
// Katarina Denac, Blaž Blažič
- 11 **NEVERJETNA RAZNOLIKOST RUMENIH PASTIRIC** // Mitja Denac
- 12 **KISKUNŚÁG, OSRČJE MADŽARSKE PUSZTE** // Mitja Denac in Tanja Šumrada
- 16 **ARIEL BRUNNER: BOREC ZA NARAVO**
// pogovarjala se je Tanja Šumrada
- 20 **DVOŽIVKE IN PLAZILCI V KMETIJSKI KRAJINI** // Aja Zamolo
- 22 **REPALJŠČICA** // Urška Koce
- 24 **POLET NAD TRAVIŠČI DINARE**
// Melani Glavinič, prevod in priredba: Tjaša Pršin
- 26 **JUTRA IN VEČERI NA TRAVNIKIH**
// Aleksander Kozina
- 28 **»ČE BODO NJIVE V PRAHI, KJE PA BOMO PRIDELOVALI HRANO?«** // Živa Alif
- 30 **PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, APRIL–JULIJ 2023**
- 36 **KMETIJSTVO KOT PODPORA NARAVOVARSTVU** // Tjaša Pršin
- 39 **V EVROPSKI UNIJI BOMO V PRIHODNIH DESETLETJIH OBNAVLJALI NARAVO** // Urška Koce
- 42 **VARSTVO PTIC V POMURSKI KMETIJSKI KRAJINI** // Gregor Domanjko, Daša Donša, Anja Cigan
- 48 **JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2023**
// Luka Božič
- 54 **ZA NAJMLAJŠE ORNITologe** // Valerija Petrincec, Katja Krivec
- 58 **NOVICE**
- 66 **V SPOMIN NATAŠI ŠALAJA**

OD ZMERLJIVKE DO ZNANOSTI

Pred pisanjem tega uvodnika sem znova prebral legendarni esej znanega ameriškega ekologa Johna A. Wiensa z naslovom Ali je »monitoring« zmerljivka (ang. *Is »monitoring« a dirty word?*)? V njem opisuje svojo pot od znanstvenika do naravovarstvenika in odnos do podatkov monitoringa. Saj, če pomislite, tako bo rekel kak uradnik, kopica ptičarjev hodi po terenu in se ima fino, podatki so zbrani napol znanstveno, ljubiteljsko, zbiramo pa jih ... zakaj že? Če že, dajmo to zmanjšati na minimum, toliko, da zadostimo tečarjenju Evropske komisije in Eurostata – to eklatantno zapravljanje davkoplačevalskega denarja in prikrito dvojno financiranje ... tako nekako razmišlja uradnik iz svojega zaprašenege urada.

Ko smo pred 15 leti začeli s shemo monitoringa pogostih vrst ptic kmetijske krajine, so bili, resnici na ljubo, zadržki tudi na strani organizatorjev sheme. Kako bomo pritegnili zadostno število usposobljenih opazovalcev? Ali bomo kos zahtevni obdelavi podatkov? K sreči nam je na ta vprašanja uspelo odgovoriti in jih na našem društvu danes obvladujemo brez večjih težav. Popis pogostih vrst ptic kmetijske krajine je med ornitologi priljubljen, druga plat popisa pa je ta, da se podatki zbirajo in obdelujejo na standardiziran, preskušen in znanstveno utemeljen način.

Trditve »poljski škrjanec je v kmetijski krajini v zadnjem desetletju močno upadel« tako ne postavljamo več le kvalitativno, pavšalno, čeprav izkustveno vemo, da je tako. Ta upad je podkrepjen s številskimi, dobljenimi na terenu med rednim monitoringom in kasnejšo robustno statistično analizo, ki nam da tudi razpon napake ocene. Enako pa velja tudi za druge vrste ptic, saj pri terenskem delu beležimo vse vrste. Tako zbrani podatki bi seveda znanost morali zanimati, saj presegajo nacionalne okvire, bodimo realni, v evropskem okviru majhne Slovenije. Na voljo so namreč dolgoletni nizi podatkov za celotno Evropo, severno Ameriko ter marsikateri drug konec sveta. In tudi jo zanimajo, vendar se ne morem znebiti občutka, da ima ljubiteljska znanost pri nas še vedno negativen, slabšalni predznak. Kar je velika škoda, tako za znanstvenike kot naravovarstvenike. Za prve, ker izgubijo priložnost raziskovati globalne pojave na velikih setih podatkov, za druge, ker takšne raziskave lahko uporabljajo v naravovarstveni argumentaciji.

Trend raziskav na podlagi podatkov ljubiteljske znanosti je po svetu sicer v porastu. Primer je nedavna študija, objavljena v ugledni reviji Nature Communications na podlagi štetja ptic v Evropi in severni Ameriki ter podatkov iz baze oglašanja in petja ptic xeno-canto. Študija je jasno pokazala, da naše doživljanje narave ne more biti več takšno, kot je bilo doživljanje naših staršev ali starih staršev, saj je zvočna pokrajina ptičjega petja bistveno bolj revna.

Vrstne indekse lahko združujemo v sestavljene indekse – indikatorje po posameznih skupinah vrst. Na nacionalnem nivoju smo tako zabeležili upad indikatorja travniških vrst ptic ter kmetijskih ptic v celoti – resnici na ljubo pa je približno od leta 2014 populacija obeh skupin ptic v povprečju stabilna. Kar nam v Sloveniji še manjka, so trendi pogostih gozdnih vrst ptic. S tem monitoringom smo na našem društvu začeli v lastni režiji v letu 2021 in po zaslugi resnično dobrega odziva naših prostovoljcev bomo lahko v kratkem začeli z izračunom trendov pogostih gozdnih vrst ptic. V prihodnosti pa naš čaka še zahteven zalogaj spremljanja pogostih vrst nad gozdno mejo, obenem pa so to tudi vrste, ki jih bo globalno segrevanje najbolj prizadelo.

Za zaključek, redno štetje ptic (monitoring) je nujno, če želimo dobiti jasno sliko o spremembah v okolju, tako povsem naravnem, kot tudi v okolju, ki ga je drastično spremenil človek, npr. v kmetijski krajini. Nedvomno bo to spremljanje šlo v smeri avtomatizacije prek vse bolj zmogljivih sistemov umetne inteligence. Upajmo sicer, da čim kasneje in da bosta v ospredju vedno ostala človek in narava ter da bo monitoring tudi eno izmed sredstev, s katerim ostanemo z naravo povezani.

dr. PRIMOŽ KMECL,

vodja Varstveno ornitološkega sektorja pisarne DOPPS

foto: Blas Molina

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

BELA ŠTORKLJA

(*Ciconia ciconia*)

Leto 2022 je bilo za belo štokljo v splošnem dobro leto. Na ozemlju Slovenije je gnezdilo največje število štokelj v zadnjih 24 letih, odkar spremljamo gnezditve – povsem enako število gnezdečih parov, 267, je bilo zabeleženo le še leta 2014. Prav tako visoka, druga največja, odkar opravljamo popis, je bila tudi rodnost. Več poletelih mladičev je bilo zabeleženih samo še leta 2020. Podrobnejši pregled populacijske dinamike bele štoklje na posameznih območjih Natura 2000 pa vendarle razkrije skrb vzbujajočo situacijo na dveh območjih, in sicer na SPA Mura in SPA Krakovski gozd - Šentjernejsko polje. Na prvem se je populacija bele štoklje v obdobju 2013–2022 zmanjšala z osem na dva gnezdeča para, na drugem pa s 15 na 11 gnezdečih parov [DENAC, K. in sod. (2022): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

foto: Alen Ploj

2

KOSEC

(*Crex crex*)

V letu 2022 je bil popis kosca vnovič opravljen na vseh osmih redno štetih SPA. Prešteti je bilo 106 pojočih samcev, kar je daleč najslabši rezultat doslej. Podpovprečno nizka števila so bila zabeležena na prav vseh območjih. Na Ljubljanskem barju je bilo število koscev drugo najnižje v obdobju 1999–2022 (47). Manj jih je bilo prešteti le leta 2018 (46). Na petih SPA je bil rezultat najslabši, odkar potekajo štetja – to so Cerkiško jezero (30), Breginjski Stol (5), Nanoščica (2), Dobrava - Jovski (6) in Snežnik - Pivka (0). Na Planinskem polju in v Dolini Reke pa je bilo število prešteti koscev tretje najnižje v obdobju 1999–2022. Na prvem območju je bilo manj pojočih samcev prešteti le v letih 2007 (11), 2009 (12) in 2013 (11), na drugem pa v letih 2009 (1) in 2010 (0) [DENAC, K. in sod. (2022): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

foto: Alen Ploj

3

VELIKI ŠKURH

(*Numenius arquata*)

V letu 2022 so bili na Ljubljanskem barju zabeleženi trije pari oziroma šest osebkov velikih škurhov. Gre za najmanjše zabeleženo število odraslih teritorialnih osebkov doslej. Vrsti na območju zaradi napredujoče degradacije habitata in pomanjkanja aktivnega varstva tako še vedno grozi izumrtje [DENAC, K. in sod. (2022): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

foto: Kajetan Kravos

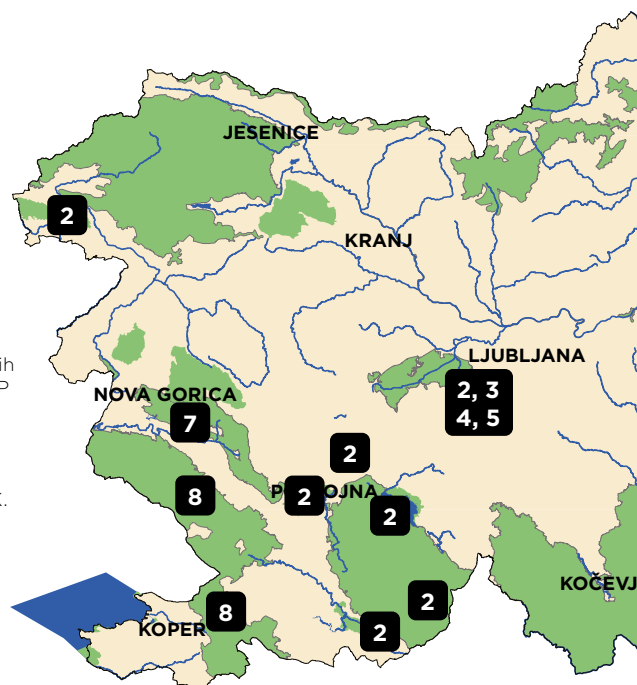
4

PRIBA

(*Vanellus vanellus*)

Priba je v obdobju 2008–2022 v Sloveniji doživela zmeren populacijski upad. Število gnezdečih parov se je zmanjšalo za 35,8 %. Na podlagi popisov v okviru projekta EIP VIVEK v letu 2021 smo populacijo na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju ocenili na 80–100 parov, populacijo na Ljubljanskem barju pa na 40–60 parov. Zadnji popisi vrste so na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju potekali v sezonah 2016–2018. Takrat je bilo ugotovljenih 148 (2016), 130 (2017) in 117 (2018) gnezdečih parov. Rezultati popisa v okviru projekta EIP VIVEK kažejo na to, da se je številčnost populacije na tem območju v obdobju 2018–2021 verjetno zmanjšala za vsaj 15 %. Na Ljubljanskem barju, kjer je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja populacija ocenjena na 355–465 parov, pa se je v zadnjih treh desetletjih zmanjšala za več kot 85 % [BLAŽIČ, B. in sod. (2022): Poročilo popisov pribe (*Vanellus vanellus*) in poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) v letu 2021 – projekt EIP VIVEK. Poročilo. DOPPS, Ljubljana; HORVAT, E., DENAC, D. (2019): Dinamika populacije in raba habitatov pribe *Vanellus vanellus* v kmetijski krajini na Dravskem in Ptujskem polju (SV Slovenija) – *Acrocephalus* 40 (182/183): 3–22; KMECL, P., GAMSER, M. (2022): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine – delno poročilo za leto 2022. DOPPS, Ljubljana; TOME, D. in sod. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].

foto: Blaž Blažič

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

5

POLJSKI ŠKRJANEC

(*Alauda arvensis*)

V Sloveniji je populacija poljskega škrjanca v obdobju 2008–2022 doživela strm upad, v kmetijski krajini se je zmanjšala za 57,9 %. Samo na Ljubljanskem barju, kjer je v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja veljal za zelo pogostega gnezdilca (takratna gnezdeča populacija je bila ocenjena na 1485–1782 parov), je populacija v treh desetletjih upadla za več kot 90 %. Rezultati popisa vrste leta 2021 v okviru projekta EIP VIVEK so namreč pokazali, da je trenutno na tem območju le še 100–130 gnezdečih parov [BLAŽIČ, B. in sod. (2022): Poročilo popisov pribe (*Vanellus vanellus*) in poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) v letu 2021 – projekt EIP VIVEK. Poročilo. DOPPS, Ljubljana; KMECL, P., GAMSER, M. (2022): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine – delno poročilo za leto 2022. DOPPS, Ljubljana; TOME, D. in sod. (2005): Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS št. 3, DOPPS, Ljubljana].

foto: **Blaž Blažič**

6

HTRIBSKI ŠKRJANEC

(*Lullula arborea*)

V okviru projekta Gorička krajina je bilo na Goričkem med letoma 2018 in 2021 najdenih 13 gnezd hribskih škrjancev, od tega pet na travniku, tri na žitni njivi, dve na enoletni prahi in tri na večletni prahi. Kot najpomembnejši prehranjevalni habitat so se izkazale njive ozimnega žita, preorane in prebranane njive, praha ter ekstenzivni suhi in mezotrofni travniki. Statistična analiza podatkov o opazovanjih hribskega škrjanca in popisa habitata iz leta 2021 je pokazala, da so hribski škrjanci na Goričkem vezani predvsem na večje nadmorske višine brez ali z le blagim naklonom, večji odstotek ekstenzivnih in mezotrofnih travnikov ter kolovozov, manjši odstotek visokodebelnih sadovnjakov in določen odstotek gozda. Ekstenzivni in mezotrofni travniki ter kolovozi so za vrsto prehranjevališča, saj so na njih pogosto zaplate golih tal ali redkeje in nižje vegetacije [DENAC, K. in sod. (2021): Raba habitata hribskega škrjanca *Lullula arborea* na območju Natura 2000 Goričko v letu 2021 in ocena uspešnosti varstvenih ukrepov - Projekt Gorička krajina. Poročilo. DOPPS, Ljubljana].

foto: **Tjaša Pršin**

7

ČRNOČELI SRAKOPER

(*Lanius minor*)

Razširjenost celotne nacionalne populacije črnočelega srakoperja je omejena na dve območji Natura 2000 – Vipavski rob in Krakovski gozd - Šentjernejsko polje. V letu 2022 so bili na Šentjernejskem polju zabeleženi trije gnezdeči pari, v Vipavski dolini pa prvič, odkar potekajo redna štetja, vrsta ni bila registrirana. Populacijski trend črnočelega srakoperja v obdobju 2004–2022 za obe območji skupaj je zmeren upad. Glede na majhno številčnost in skrčenje areala bo vrsta v Sloveniji najverjetneje izginila [DENAC, K. in sod. (2022): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

foto: **Blaž Blažič**

8

VRTNI STNAD

(*Emberiza hortulana*)

Populacija vrtnega strnada v Sloveniji je izjemno maloštevilna in je v obdobju 2005–2022 strmo upadla. V letu 2022 sta bila registrirana le še dva para. Ključna razloga za takšno stanje sta najverjetneje zaraščanje Krasa in opuščanje tradicionalne mediteranske kulturne krajine in s tem povezana fragmentacija za vrsto primernehabitata. Celotna populacija je trenutno skoncentrirana na območju travnikov nad vasjo Dvori, kjer sta bila v letu 2022 opazovana en pojoči samec in en par, pri čemer je samica verjetno zletela z gnezda [DENAC, K. in sod. (2022): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

foto: **Blaž Blažič**

KAKO LAHKO **POMAGAMO** **PTICAM** V INTENZIVNI **KMETIJSKI KRAJINI**

// Katarina Denac, Blaž Blažič

Ptice gnezdijo tudi na največjih
monokulturnih njivah.
foto: **Katarina Denac**

V zadnjih 15 letih se je število ptic kmetijske krajine v Sloveniji zmanjšalo za več kot 20 %. Naravovarstveniki se neprestano srečujemo s skepsjo kmetijske stroke – je res sodobni način kmetovanja tisti, ki povzroča tako velike upade? Ali niso krive podnebne spremembe, deževna pomlad, morda celo plenilci? Dognanja znanstvenikov so dokaj enotna – levji delež odgovornosti za upad nosijo netrajnostne kmetijske prakse.

V SODELOVANJU JE MOČ!

Pogleda kmetijske in naravovarstvene stroke sta si marsikdaj diametralno nasprotna. Pesticidi so za mnoge kmete nepogrešljivo sredstvo za varstvo posevkov, brez katerega ne bi bilo hrane. Naravovarstveniki v njih vidijo sokrivca za zmanjšanje količine in pestrosti hrane za ptice in druge živali. Kmet s sečnjo grmišč, mejic in visokodebelnih sadovnjakov ter premeno travnikov v njive povečuje površine za pridelavo krme in hrane, oboje pa je njegov prispevek k samooskrbi. Naravovarstvenik bi te krajinske elemente ohranjal, saj so življenjski prostor ogroženih vrst. V kmetovih očeh je intenzivni travnik vreden več kot ekstenzivni, saj na njem pridelava več krme za svoje živali. Nasprotno pa naravovarstvenik ceni negnojene, enkrat letno košene travnike, ki jih odlikuje velika biodiverzitetna in številna tam živeče redke ter ogrožene vrste. Med njimi so tudi divji oprasevalci, pomembni za človekovo preskrbo s hrano.

Nekatere ptice gnezdi v zelo intenzivni kmetijski krajini, tudi na največjih in najbolj enoličnih njivah. Takšne vrste potrebujejo sodelovanje med naravovarstveniki, ki na podlagi poznavanja ekologije vrst oblikujejo ciljne ukrepe, kmeti, ki so pripravljeni te ukrepe izvajati na svojih površinah, ter politiko, ki s subvencijami podpira naravi prijazne kmetijske prakse. Do takšne sinergije je prišlo v okviru projekta EIP VIVEK, kjer smo na nekaj kmetijskih gospodarstvih testirali ukrepe za ptice. Nekateri izmed njih so vključeni v nacionalni Strateški načrt skupne kmetijske politike za obdobje 2023–2027 (v nadaljevanju SN SKP). Kmetje bodo lahko v tem obdobju vpisali dva ukrepa, namenjena varstvu talnih gnezdilck na njivah, in sicer »Zaplata neposejanih tal za poljskega škrjanca« ter »Varstvo gnezd pribe«. Temu se pridružuje tudi varstvo gnezd hribskega škrjanca na Goričkem v okviru »Testiranja naravovarstvenih ukrepov na zavarovanih območjih«.

ZAPLATE NEPOSEJANIH TAL

Poljski škrjanec (*Alauda arvensis*) je prvotno gnezdilec step, dandanes pa večji del evropske populacije gnezdi na njivah žita, detelje, lucerne. Njegov gnezditveni uspeh na njivah je slab, saj poljščine, zlasti ozimno žito, rastejo prehitro in škrjancu ne omogočajo, da bi na isti površini gnezdil večkrat v sezoni. Je namreč nekoliko izbirčen in gnezdi le v rastju, visokem do okoli 50 cm. Zaradi strmega

upada njegove populacije, ki je v Evropi v zadnjih 40 letih dosegel 58 %, v Sloveniji pa zgolj v zadnjih 15 letih prav toliko, je naravovarstveno ukrepanje nujno. V več evropskih državah so znanstveniki ugotovili, da je mogoče z ustvarjanjem manjših zaplat neposejanih tal na njivah povečati njegovo gnezditveno gostoto in uspeh ter število poskusov gnezdenja v sezoni. Zaplate so ustvarili tako, da so med setvijo večkrat za kratek čas ugasnili sejalnico. Poljski škrjanci tako nastale zaplate uporabljajo za prehranjevanje, označevanje teritorija, spopade med sosednjimi samci, razgledišča, včasih tudi za gnezditve. Njihov velik pomen smo potrdili tudi na površinah, vključenih v projekt EIP VIVEK na Goričkem, Ljubljanskem barju in Dravsko-Ptujsko-Središkem polju. SN SKP zahteva, da je zaplata

velika vsaj 25 m², široka najmanj 2,5 m in da leži vsaj 5 m od roba njive, s čimer je zmanjšana nevarnost plenjenja. Na vsakih 0,5 ha površine mora biti ena zaplata. Ukrepi so mogoče vpisati le na njivah, ki so v tekočem letu zasejane s strnimi žiti, oljno ogrščico, deteljami, inkarnatko ali deteljnotravno mešanico ter se raztezajo na določenih delih Goričkega, Pomurske ravnine, Dravsko-Ptujsko-Središkega polja, Ljubljanske kotline, Krško-Brežiškega polja in Ljubljanskega barja. To so predeli, kjer je največ poljskih škrjancev, hkrati pa tam deloma ali v celoti gnezdi na njivah. Prepričani smo, da bo ukrep koristil tudi čopastemu škrjancu (*Galerida cristata*), ki se marsikje pojavlja skupaj s poljskim, prav tako pa tudi hribskemu škrjancu (*Lullula arborea*) na Goričkem. Vse tri vrste namreč za prehranjevanje potrebujejo določen delež golih tal.

Z ustvarjanjem manjših zaplat neposejanih tal na njivah je v intenzivni kmetijski krajini možno povečati gnezditveni uspeh poljskega škrjanca.

foto: Blaž Blažič

Gnezdo pribe je navadno plitva jamica v tleh, obložena z rastlinskim materialom. Vanjo samica izleže 2–4 jajca. Varstvo gnezd pribe smo do sedaj testirali na Ljubljanskem barju in Dravsko-Ptujsko-Središkem polju. Ornitologi so gnezda poiskali ter vsako posebej označili, kmetje pa so se jim v času gnezdenja pribe popolnoma izogibali.

foto: **Blaž Blažič**
in **Tjaša Pršin**

SMO NAŠLI PRAVO REŠITEV ZA PRIBO?

Priba (*Vanellus vanellus*) podobno kot poljski škrjanec za gnezdenje ne mara previsokega rastja, saj ji ta onemogoča pregled nad morebitnimi plenilci. Travnikov, ki bi ji ustrezali, je vedno manj, zato skoraj celotna slovenska populacija gnezdi na njivah. Najraje se naseli na strnišča (tudi koruzna), sveže preorane ali prebrnane njive in na praho. Žal se njen čas gnezdenja časovno ujema z opravili na njivi, kot so oranje, brananje in setev, zaradi česar gnezda večinoma propadejo. V Evropi, kjer ima priba na Rdečem seznamu status ranljive vrste, je bilo preizkušenih že veliko ukrepov, na primer povečanje deleža površin s praho in spomladi sejanimi poljščinami, ustvarjanje cvetnih pasov, kamor se lahko zatečejo mladiči po izvalitvi, zakasnitev kmetijskih del vsaj do izvalitve mladičev, iskanje in diskretna označitev gnezd, ki se jim nato kmet ob obdelavi tal izogne itd. Ker je pri pribi pomemben dejavnik gnezditvenega uspeha tudi plenjenje, so v Švici

Hribski škrjanci svoje gnezdo na prahi skrijejo v zavetje večjega šopa rastlin, v tem primeru navadnega vratiča *Tanacetum vulgare*.

foto: **Katarina Denac**

PRIBA
(*Vanellus vanellus*)

ilustracija:
Jan Hošek

preizkusili tudi ograditev njiv z električno ograjo – uspeh je bil precejšen, saj so s tem preprečili dostop vsem talnim plenilcem. V projektu EIP VIVEK smo varstvo gnezd pribe testirali na Ljubljanskem barju in Dravsko-Ptujsko-Središkem polju, in sicer tako, da so ornitologi poiskali gnezda ter vsako označili s štirimi manjšimi palicami, zapičenimi približno 1 m od gnezda. Kmetje pri izogibanju gnezdom niso imeli težav, tudi v primerih, ko jih je bilo na eni njivi več. Ukrep »Varstvo gnezd pribe« v SN SKP določa, da do datuma, ki omogoča uspešno gnezditev, na označenem delu njive niso dovoljena nobena dela s traktorjem ali drugo mehanizacijo, ki bi lahko poškodovala gnezdo. Preostali del njive se lahko obdeluje brez omejitev, prav tako označeni del po preteku določenega datuma. Ukrep bodo kmetje lahko vpisali na delih Dravsko-Ptujsko-Središkega polja in Ljubljanskega barja, kjer imamo podatke o zgoščitvah gnezdečih prib.

Vrste kmetijske krajine potrebujejo sodelovanje med naravovarstveniki, ki na podlagi poznavanja ekologije vrst oblikujejo ciljne ukrepe, kmeti, ki so pripravljene te ukrepe na svojih površinah izvajati, ter politiko, ki s subvencijami podpira naravi prijazne kmetijske prakse.

VARSTVO GNEZD HRIBSKEGA ŠKRJANCA NA GORIČKEM

Populacija hribskega škrjanca je na Goričkem v obdobju 2005–2022 doživela precejšen upad, kar smo dolga leta pripisovali le izginjanju ekstenzivnih suhih travnikov. V projektu Gorička krajina pa smo s terenskimi raziskavami prišli do pomembnega odkritja – hribski škrjanci na Goričkem gnezdijo tudi na njivah! Od 13 najdenih gnezd v obdobju 2018–2021 jih je bilo pet na travniku, tri na žitni njivi, dve na enoletni in tri na večletni prahi. Zaradi časovnega ujemanja gnezditve s kmetijskimi opravili so njive zanj lahko ekološka past. V začetku aprila, ko se par odloča, kje bo zgradil gnezdo, so nekatere njive in praha videti na moč primerne zaradi heterogene plevelne vegetacije, med katero je veliko golih tal. Nekako od sredine aprila dalje kmetje pričnejo z oranjem, brananjem in setvijo, kar seveda uniči gnezda. S popolnoma enako težavo se spopadajo tudi hribski škrjanci v Naravnem parku Mühlviertel v Avstriji, kjer so se zato ornitologi povezali s kmeti ter upravljavcem parka. Z vsakoletnim iskanjem in varstvom gnezd ter ohranjanjem življenjskega prostora vrste na krajinskem nivoju (npr. omejena sečnja v gozdnih otokih, ohranjanje

obstoječega načina upravljanja s travniki in obsega njiv z žitom in deteljo) jim je v nekaj letih uspelo populacijo skoraj potrojiti. Kmet za prilagojeno rabo širše krajine in njive z gnezdom seveda dobi določeno plačilo. Ta način varstva smo preizkusili tudi na dveh kmetijah na Goričkem v projektu EIP VIVEK. Na eni je bilo gnezdo najdeno na travniku, na drugi pa na njivi ozimnega žita. Oba lastnika sta bila o lokaciji gnezd nemudoma obveščena, tako da smo gnezdi obvarovali pred propadom.

HRIBSKI ŠKRJANEC
(*Lullula arborea*)
ilustracija: **Mike Langman**
([rspb-images.com](https://www.rspb-images.com))

Hribski škrjanci se na Goričkem pogosto prehranjujejo na suhih travnikih, kjer je obilica golih tal.
foto: **Katarina Denac**

V okviru projekta EIP VIVEK smo na nekaj kmetijskih gospodarstvih testirali ukrepe za ptice. Nekateri izmed njih so vključeni v nacionalni Strateški načrt skupne kmetijske politike za obdobje 2023–2027.

POMEN KRAJINSKIH ELEMENTOV

Ptice, ki potrebujejo večja sklenjena območja pozno košenih, negnojenih travnikov, v intenzivni krajini seveda ne morejo preživeti. Za druge pa lahko tudi v takšni krajini zagotovimo krajinske elemente, potrebne za gnezditve in prehranjevanje. Rjavemu srakoperju (*Lanius collurio*) za gnezdenje zadoščajo že posamezni (trnasti) grmi, zasajeni ob rob travnika, pašnika, kolovoza ali njive. S pridom uporabljata tudi lovne preže – lesene kole, postavljene ob rob obdelovalne površine. Z njih namreč poletava na tla po plen. Tovrstne preže pa med lovom miši in voluharic uporabljajo tudi nekatere ujede, npr. kanja (*Buteo buteo*) in postovka (*Falco tinnunculus*). Rumenemu strnadu (*Emberiza citrinella*) in drevesni cipi (*Anthus trivialis*) lahko pomagamo z višjimi, daljšimi in širšimi mejicami, ki jih prav tako zasajimo ob rob obdelovalnih površin. Če je ob njih poleg grmovno-drevesnega tudi zeliščni sloj, smo jim s tem ponudili ne le pevsko mesto, temveč tudi prehranjevališče in gnezdišče. Za škorce (*Sturnus vulgaris*), poljske vrabce (*Passer montanus*) in različne vrste sinic postavimo gnezdilnice (kratkoročna

Lovne preže so leseni koli, visoki do nekaj metrov, s katerih ptice poletavajo na tla po plen.

foto: Katarina Denac

rešitev) ali zasajimo visokodebelni sadovnjak (dolgoročna rešitev), ki ga bodo naselili tudi zelenci (*Chloris chloris*), grilčki (*Serinus serinus*) in liščki (*Carduelis carduelis*). Prosniku (*Saxicola rubicola*), katerega populacija se je v Sloveniji v zadnjih 15 letih zmanjšala za skoraj 40 %, lahko pomagamo z ohranjanjem omejkov (travnatih pasov med njivami), posameznih grmov ali manjših otokov grmovja in drevja na robu njiv. Marsikaj dobrega je torej mogoče storiti – nekaj prostovoljno, nekatere od opisanih rešitev pa finančno podpira tudi SN SKP. Začnimo!]

Blaž Blažič je leta 2017 zaključil magistrski študij ekologije in biodiverzitete na Univerzi v Ljubljani. Dve leti kasneje se je kot varstveni ornitolog zaposlil na DOPPS, kjer je sicer prostovoljec že od leta 2005. Poklicno se posveča predvsem projektom, ki naslavljajo ohranjanje in izboljšanje stanja populacij ptic kmetijske krajine in njihovih habitatov.

foto: Tjaša Pršin

Katarina Denac je končala študij biologije na Univerzi v Ljubljani. S pticami se ukvarja od leta 1996, pri čemer jo posebej zanimajo ptice kmetijske krajine. Te so tudi predmet ekoloških raziskav, ki jih opravlja skupaj s sodelavci v pisarni DOPPS. Zadnja leta se je v njej obudila ljubezen do rastlin, ki se jim posveča kot vodja projekta LIFE FOR SEEDS.

foto: Damijan Denac

Z zasaditvijo drevesno-grmovnih mejic lahko v krajino privabimo rumene strnade *Emberiza citrinella*, rjave srakoperje *Lanius collurio*, drevesne cipe *Anthus trivialis* in številne druge ptice.

foto: Katarina Denac

NEVERJETNA RAZNOLIKOST RUMENIH PASTIRIC

// Mitja Denac

Gotovo ste spomladni na mokriščih ali poljih že opazili družine majhnih rumenih ptic, ki so med prehranjevanjem nemirno potresavale z repi – to so rumene pastirice (*Motacilla flava*). Če ste si pozorno ogledali barvitejše samce, ste opazili, da so nenavadno različni. Občasno se celo zgodi, da v jati ni dveh, ki sta po glavi enako obarvana. S pomočjo priročnika lahko večino pripišemo kateri od podvrst, a se bo hitro našel kak posebej, ki nam bo delal preglavice. Čemu tolikšna pestrost in zakaj je tudi 10 opisanih podvrst premalo, da bi »razvrstili« vse osebkove?

SO KRIVE IZBIRČNE SAMICE?

Pomembno je, da se razlage lotimo na pravem koncu: v čem se rumene pastirice razlikujejo? Hitro opazimo, da so razlike opazne skoraj izključno pri samcih ter da je govor o vzorcih in obarvanosti glave. Gre za vizualne značilnosti, na podlagi katerih si samice izbirajo partnerja. Če bodo samci z določenim vzorcem na glavi uspešnejši v svojem okolju, bo zaradi izbiranja samic, njihov videz v populaciji hitro postal prevladujoč. Temu rečemo spolna selekcija, in z njo smo pojasnili, zakaj na nekem območju gnezdijo pastirice določenega videza. Zakaj pa srečamo na različnih območjih takšno pestrost v obarvanju? Po umiku zadnje poledenitve so rumene pastirice, tako kot ogromno drugih ptic, kolonizirale nova območja, primerna za gnezdenje. V tem procesu so manjše skupine osebkov priletele na nezasedena območja, kjer so oblikovale nove populacije. Po nekaj generacijah so se zaradi zgoraj omenjenega pojava spolne selekcije na različnih območjih oblikovale populacije različno obarvanih rumenih pastiric. Evolucija se seveda nikoli ne ustavi in populacije se spreminjajo še danes, a so človeška življenja bistveno prekratka za opazovanje teh sprememb.

NOČNA MORA TAKSONOMOV

Dotaknimo se še bolj praktične težave: zakaj ne moremo vseh rumenih pastiric določiti do podvrste natančno? Žal prav nobeni študiji dednega zapisa ni uspelo prepoznati podvrst rumene pastirice, ki jih poznamo na videz. Del težave tiči v precej enostavnih genetskih mehanizmih, ki uravnavajo obarvanost. Oblike, ki jih vidimo na terenu, so evolucijsko gledano zelo mlade, in čeprav so zaradi razlik v le nekaj pomembnih genih vizualno precej različne, so si genetsko zelo sorodne. Dodatno se nato stvari zapletejo

še s križanjem. Območja razširjenosti različnih podvrst se marsikje stikajo in tako prihaja do parjenja osebkov, ki pripadajo različnim podvrstam. V takih primerih srečamo območja križanja (hibridizacije), ki so ponekod širša in lahko vodijo v pojav novih populacij z enotnim videzom in t. i. hibridnim genotipom. Oblike *superciliaris* in *dombrowskii* sodita v to kategorijo. Veliko število nenavadnih osebkov je torej posledica pogostega križanja med podvrstami, kjer je običajno nemogoče zanesljivo sklepati o izvoru ptice.

NE IZGUBITE VOLJE!

Kako si lahko z zapisanim pomagamo na terenu? Določanje podvrst rumenih pastiric je zelo privlačno, a moramo ostati kritični. Posebej kadar ne gre za 100-odstotno »šolske« osebkove oz. sumimo, da gre za »eksotične« oblike/podvrste. Treba se je namreč zavedati, da lahko različne kombinacije genov privedejo do istega videza – dobro premešan križanec je lahko videti do potankosti enak neki tretji podvrsti.

VIRI

- HARRIS, R. B., ALSTRÖM, P., ÖDEEN, A., LEACHÉ, A. D. (2018): Discordance between genomic divergence and phenotypic variation in a rapidly evolving avian genus (*Motacilla*). – *Molecular Phylogenetics and Evolution* 120: 183-195.
- ÖDEEN, A., BJÖRKLJUND, M. (2003): Dynamics in the evolution of sexual traits: Losses and gains, radiation and convergence in yellow wagtails (*Motacilla flava*). – *Molecular Ecology* 12 (8): 2113-2130.

Del pestrosti rumenih pastiric (*Motacilla flava*) v deževnem tednu na Ljubljanskem barju
foto: Mitja Denac in Matija Mlakar Medved

KISKUNŚÁG, OSRČJE MADŹARSKE PUSZTE

// Mitja Denac in Tanja Šumrada

Skoraj puščavska pokrajina
Fülöpháze je gotovo ena bolj
impresivnih panoram v Kiskunságu.

foto: **Damijan Denac**

Kadar govorimo o peščenih sipinah, si najverjetneje predstavljamo oddaljeno Saharo in velblode z zakritimi jezdec. Kdo bi si mislil, da so le pičlih pet ur vožnje od nas oddaljene zadnje prave sipine na Madžarskem, ki v bližini gostijo še največjo populacijo velike droplje (Otis tarda) naših vzhodnih sosedov. Razlogi za obisk parka Kiskunság se s tem šele začenjajo.

Omenjene sipine v Fülöpházi so le uvod v neverjetno pester nabor naravnih čudes, ki sestavljajo Narodni park Kiskunság. V njem bomo našli preplete stepe, vlažnih travnikov in slanih jezer, pa tudi velika jezera s trstiči, poplavni gozd in mrtvice reke Tise. Zaradi tolikšne raznolikosti bo obisk zanimiv kadarkoli, posebej pa priporočava prvomajske počitnice, ko se prekrivata gnezditvev in selitev, in pozno jesen s tisočglavimi jatami žerjavov (*Grus grus*) in gosi.

PROSTRANE STEPE APAJPUSZTE TER SLANI JEZERI KELEMEN- SZÉK IN BÖDDI-SZÉK

Za začetek se moramo na hitro spoznati s strukturo parka: Kiskunság ni sklenjeno ozemlje, temveč

V Narodnem parku Kiskunság najdemo največjo populacijo velike droplje na Madžarskem, ki šteje približno 730 osebkov.

ZNAČILNOSTI PARKA:

Površina: 506 km²

Leto ustanovitve: 1975

Center za obiskovalce:
Kecskemét, Liszt Ferenc u. 19

Število vrst ptic: 380

konglomerat številnih zavarovanih območij, ki jih ločuje po nekaj kilometrov (bolj ali manj) intenzivne kmetijske krajine. Je drugi najstarejši narodni park na Madžarskem, ustanovljen je bil že v socialističnih časih, leta 1975.

Če smo pred potjo sanjarili o veliki droplji, največji prebivalki neskončnih madžarskih ravnin, moramo nujno obiskati Apajpuszto, ogromno slano stepto na severu parka. Mi smo se tam potikali konec aprila in droplje našli zelo hitro, saj je eden izmed samcev na vsem lepem »eksplodiral« v značilno svatovsko kepo perja. Veliko se je dogajalo tudi v zraku: nenehno so nas preletavali močvirski lunji (*Circus pygargus*), rdečenoge postovke (*Falco vespertinus*) in celo sokol plenilec (*Falco cherrug*), tri privlačne vrste ujed, ki gnezdiijo v parku.

**ČRNOREPI
KLJUNAČ**
(*Limosa limosa*)
foto: Mitja Denac

ŽLIČARKE
(*Platalea leucorodia*)
foto: Mitja Denac

Rdeča nit parka je tudi kulturna dediščina pašništva, s katero se lahko spoznamo na terenu in v več centrih za obiskovalce.
foto: Damijan Denac

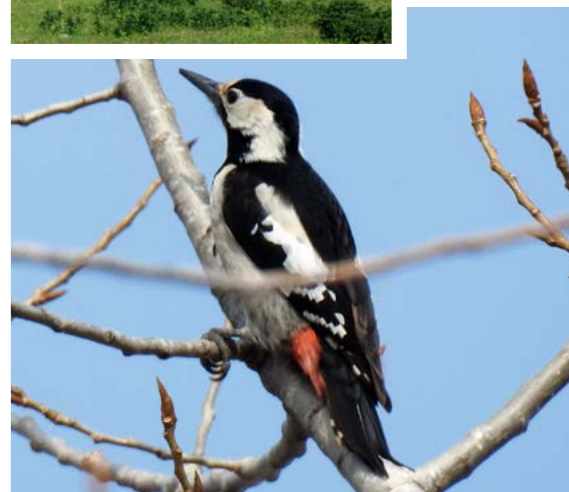
OSJELIKO MAČJE UHO
(*Ophrys sphegodes*)
foto: Mitja Denac

ČESNOVKA
(*Pelobates fuscus*)
foto: Damijan Denac

RDEČENOGA POSTOVKA
(*Falco vespertinus*)
foto: Mitja Denac

SIRIJSKI DETEL (*Dendrocopos syriacus*)
foto: Domen Stanič

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

- velika droplja (*Otis tarda*)
- sokol plenilec (*Falco cherrug*)
- kraljevi orel (*Aquila heliaca*)
- prlivka (*Burhinus oedicephalus*)
- rjava komatna tekica (*Glareola pratincola*)
- sirijski detel (*Dendrocopos syriacus*)
- zlatovranka (*Coracias garrulus*)
- snežni strnad (*Plectrophenax nivalis*)
- koconoga kanja (*Buteo lagopus*)

Na mestih z bolj vlažnimi travniki so svatovali črnorepi kljunači (*Limosa limosa*), sem in tja pa se je pasla tudi kakšna jata togotnikov (*Calidris pugnax*). Opomnik, da nekatere do gnezdišč čaka še dolga pot. V hladnem delu leta postane prostrana Apajpuszta prebivališče razkropljenih jatic snežnih strnadov (*Plectrophenax nivalis*), nad njimi pa sem in tja pozorno lebdi koconoga kanja (*Buteo lagopus*).

Nekaj kilometrov južneje se v stepi razprostira kompleks slanih jezer, ki so pomembna gnezdišča in postojanka za ptice na selitvi. Na jezerih gnezdijo beločeli deževniki (*Charadrius alexandrinus*), sabljarke (*Recurvirostra avosetta*) in polojniki (*Himantopus himantopus*); ti so med našim obiskom svatovali kot za stavo, med nogami pa so se jim smukale množice prodnikov, namenjenih v daljno tundro. Gnezdeče populacije vodnih ptic na jezerih so močno odvisne od padavin: v mokrih letih lahko tam gnezdiijo tudi močvirske čigre, ki smo jih mi

ujeli le na selitvi. Pogled v nebo je za konec razkril mladega kraljevega orla (*Aquila heliaca*), ki se je ležerno dvigal s toplim zrakom.

PEŠČENE SIPINE V FÜLÖPHÁZI IN JEZERO KOLON

Peščena prostranstva poleg botaničnih in entomoloških posebnosti skrivajo tudi nekaj zanimivih ptičjih prebivalcev. Med hojo po sipinah se je iz vseh strani slišalo petje hribskih škrjancev (*Lullula arborea*) in rjavih cip (*Anthus campestris*), z drevesa pa je okolico budno spremljala zlatovranka (*Coracias garrulus*). Na selitvi se je tamkaj ustavil celo utrujen črnočeli srakoper (*Lanius minor*), ki je gotovo hitro našel kaj za pod zob. Zvočno kuliso so dopolnjevale še jate čebelarjev (*Merops apiaster*), ob mraku pa je tišino nekajkrat presekala glasen klic prlivke (*Burhinus oedicephalus*).

Nobeno naše mokrišče nas ne more pripraviti na prostrana trstišča, ki jih srečamo v tem parku.

foto: **Damijan Denac**

VELIKA DROPLJA
(*Otis tarda*)

foto: **Mitja Denac**

Jezero Kolon s svojim videzom ne upraviči imena – gre namreč za ogromno trstišče, edine odprte vodne površine pa so umetnega nastanka. Vendar več kot 3000 ha trstišča kar poka po šivih od življenja! Še preden smo se vzpeli na opazovalnico, nam je v ušesih zabučalo petje rakarjev (*Acrocephalus arundinaceus*), trstnih cvrčalcev (*Locustella luscinioides*) in bobnarice (*Botaurus stellaris*). Tamariskovke (*Acrocephalus melanopogon*), ki je pogosta na jezeru, sredi te zmešnjave žal nismo slišali. Potrpežljivost je ključ do uspeha, če nas zanimajo tišji prebivalci jezera. Nad trstičjem so sem in tja vzniknile jatice kostanjevk (*Aythya nyroca*), naposled pa smo dočakali tudi tamkajšnje najbolj ekstravagantno gnezdilko – žličarko (*Platalea leucorodia*). Ornitološke sadove je obrodil celo popoldanski ogled mesta, saj nas je arboretum v Kecskemétu presenetil s parom sirijskih detlov (*Dendrocopus syriacus*).

IZZIVI UPRAVLJANJA

V zadnjih desetletjih lahko povsod po Evropi najdemo sledove konfliktov med varstvom narave in razvojem kmetijstva, najbolj opazni pa so verjetno prav na zavarovanih območjih. Narodni park Kiskunság je s tega vidika svojevrstna izjema, saj se lahko za ohranitev takšnih razmeroma velikih in sklenjenih prostranstev v veliki meri zahvalimo dejstvu, da je imela uprava parka že od samega začetka neposreden nadzor nad upravljanjem velikega deleža teh zemljišč. Večinoma je šlo za podražljeno zemljo in različna zemljišča, za katera so takratne kmetijske zadruga in državna podjetja presodila, da so z vidika kmetijstva neproduktivna. Ta odločitev je vzdržala različne pritiske naslednjih desetletij in ta območja v veliki meri ohranila pred intenzifikacijo vse do danes.

DRUGE ZANIMIVOSTI:

mali gad
(*Vipera ursinii rakosinensis*)

slepo kuže
(*Nannospalax leucodon*)

velika senčica
(*Umbra krameri*)

kukavičevke (divje orhideje)

ARIEL BRUNNER: BOREC ZA NARAVO

// pogovarjala se je Tanja Šumrada

Ariel Brunner je direktor regionalne pisarne BirdLife za Evropo in osrednjo Azijo, kjer koordinira delo na področju naravovarstvene in drugih politik EU, vključno s kmetijsko, ribiško, energetske in podnebno. S svojo ostrino misli, poznavanjem delovanja EU in izkušnjami velja v Bruslju in med naravovarstvenimi kolegi po Evropi skoraj za legendo.

Ariel Brunner sodi med najuglednejše in splošno prepoznane strokovnjake na področju okoljskih učinkov Skupne kmetijske politike EU.

Foto: David Plas

Kdaj si se navdušil nad pticami in zakaj si se odločil za delo na področju varstva narave?

Ptice sem pričel opazovati s svojim očetom, ki je bil nekoč lovec in strasten ljubitelj narave. Dokončno pa so me ptice osvojile, ko sem se udeležil tečaja za prepoznavanje ptic, ki ga je organiziral izraelski BirdLife-partner SPNI, in zaradi nenavadno mrzle zime, ki je v Izrael pripeljala zame takrat eksotične ptice, kot so plamenci in labodi. Že zgodaj sem spoznal, da narava izginja, zato sem se odločil, da svoje življenje posvetim njenemu varstvu. Name so močno vplivali tudi nekateri incidenti v 80. letih, kot sta bila potopitev Greenpeaceve ladje Rainbow Warrior ter umor amazonskega sindikalista in borca za ohranitev gozdov Chica Mendesa. Ker prihajam iz regije, ki je prežeta s sektaštvom, me je navdihnila ideja, da se ljudje lahko bojujejo za globalno javno dobro.

Ali nam lahko opišeš svoje delo in naloge svoje ekipe?

Naša naloga je, da pomagamo nacionalnim partnerjem BirdLife, kot je DOPPS, pri opredelitvi skupnih stališč, strategij in kampanj ter pri njihovi koordinirani izvedbi. Posredujemo jim tudi informacije z mednarodne ravni, na primer o iniciativah Evropske komisije in o temah, o katerih razpravljajo v okviru mednarodnih konvencij. Partnerjem pomagamo pri izmenjavah dobrih praks in idej. V imenu partnerstva tudi lobiramo, kadar ocenimo, da je treba slišati poenoten BirdLifeov glas. Z drugimi nevladnimi organizacijami sodelujemo pri skupnih kampanjah in se pogovarjamo z znanstveniki z namenom spodbujanja raziskav, ki so relevantne za oblikovanje politik. Razpravljamo tudi s podjetji in industrijo, s katerimi se trudimo najti skupni jezik za sodelovanje. V bistvu delujemo na stičišču znanosti, politike, aktivnosti na terenu in mobilizacije javnosti.

S 1. januarjem se je pričel nov cikel Skupne kmetijske politike (SKP). Evropska komisija je leta 2018 obljubila, da bo EU s to reformo naredila znaten korak v smeri večje okoljske ambicioznosti, a se to v glavnem ni zgodilo. Zakaj v političnem procesu pobude za zagotovitev vsaj 10 % prostora za naravo vedno znova razvedenijo?

Žal je nova SKP strašno podobna stari SKP, tako da je bila reforma v glavnem zgolj navidezna. V bistvu je težava v tem, da SKP usmerja velike količine javnih sredstev v zelo majhno število žepov. Tisti, ki profitirajo od sedanjega katastrofalnega sistema, nimajo namena ničesar spremeniti obenem pa imajo ogromno politično moč. Skoraj vsa kmetijska ministrstva v Evropi so v primežu precej vplivnih kmetijskih sindikatov in kmetijskih podjetij. Ne glede na to, kakšni so cilji politike na papirju, se ti ljudje večinoma trudijo zagotoviti, da denar še naprej prihaja do istih prejemnikov in za iste stvari.

BirdLife je skupaj z Evropskim okoljskim birojem (EEB) decembra objavil prvo analizo pravkar sprejetih nacionalnih strateških načrtov SKP. Kako ambiciozne so bile države članice pri načrtovanju ukrepov do leta 2027?

Rezultati naše analize so nas precej užalostili. Čeprav lahko skoraj povsod najdemo dobre ukrepe in so bile ponekod narejene določene izboljšave, se splošna slika ni spremenila. Glavnina denarja bo verjetno še vedno porazgubljena ali pa porabljena za nadaljnjo okolju škodljivo intenzifikacijo. Kmetje, ki skrbijo za naravo ali poskušajo preiti na agroekološke prakse, bodo prejeli nezadostno podporo. Ali pa jih bodo, kar je še huje, bolje plačane, vendar okolju škodljive sheme speljale v slepo ulico.

2012

2020

#RESTORENATURE

Uredba o obnovi narave je eden najpomembnejših zakonodajnih predlogov Evropske komisije v zadnjem času z ambicioznimi naravovarstvenimi cilji. Z različnimi ozaveščevalnimi aktivnostmi in mobilizacijo javnosti poskuša BirdLife skupaj z nacionalnimi partnerji povečati politično podporo za sprejem močne zakonodaje in politik.

foto: arhiv BirdLife

Po oceni Skupnega raziskovalnega središča (Joint Research Centre – JRC) bo do leta 2030 na več kot 20 milijonih hektarjev oziroma na 11 % kmetijskih zemljišč v EU zelo verjetno prišlo do opustitve kmetijske rabe. Zaraščanju so podvržene predvsem države v Sredozemlju in na Balkanu, tudi Slovenija. Kakšne bi bile po tvojem mnenju najbolj smiselne varstvene strategije za takšna območja?

Opuščanje rabe zemljišč ni nujno slaba stvar, niti ga v tako velikem obsegu ni mogoče zaustaviti. Ti procesi se pogosto dogajajo zaradi temeljnih demografskih sprememb, pričakovanih glede kakovosti življenja in razvoja tehnologij. Kar moramo storiti, je, da dobro razmislimo o ciljih, ki jih želimo doseči, in nato razviti lokalnemu okolju prilagojene politike. Zaradi biodiverzitete moramo ohraniti nekaj ekstenzivno rabljenih travnišč. Zaradi njihove vloge pri skladiščenju ogljika, ohranjanju vseh nivojev biotske pestrosti in upravljanja prispevnih območij vodotokov, moramo ohraniti gozdove ter jim omogočiti, da se razvijejo in postarajo. Krajino moramo upravljati tako, da se izognemo katastrofalnim požarom, ki lahko ogrozijo vasi. Ohranjati želimo tradicionalne kulturne in gastronomske posebnosti. Prebivalstvu, ki je na takšnih območjih ostalo, ali pa se nanje želi priseliti, želimo zagotoviti primerne dohodke, kakovost življenja in pripadnost lokalnemu okolju. To zahteva pragmatično kombinacijo različnih strategij: obnovo narave (vključno s ponovnim oživljanjem narave in ohranjanjem biodiverzitete, ang. *rewilding*), plačila za upravljanje habitatov, podporo tradicionalni pridelavi za lokalne trge ali za nišne proizvode, kmečki turizem, razvoj naravi prijaznih načinov rabe obnovljivih virov energije in tudi povsem nove oblike proizvodnje. Na navedene strategije nikoli ne bi smeli gledati kot na ideološke alternative, ampak bolj kot na nabor orodij, ki so bolj ali manj uporabna v različnih primerih.

Evropska komisija je lani objavila predlog nove uredbe z ambicioznimi cilji na področju renaturacij evropskih ekosistemov. Kakšno je trenutno stanje te uredbe in ali je realno pričakovati, da bodo zavezujoči cilji za države članice tudi dejansko sprejeti?

Ta zakonodajni predlog je trenutno v razpravi v Evropskem parlamentu in Svetu EU (tj. v okviru vlad držav članic). Vsekakor upamo, da bo močna uredba sprejeta še pred koncem mandata obstoječega Parlamenta. Ta uredba je ena najpomembnejših ne samo zaradi preživetja narave, temveč tudi

Zaradi njihove vloge pri skladiščenju ogljika, ohranjanju vseh nivojev biotske pestrosti in upravljanja prispevnih območij vodotokov, moramo ohraniti gozdove ter jim omogočiti, da se razvijejo in postarajo.

foto: Domen Stanič

Skupna kmetijska politika ima močne učinke na biodiverzitetu v Evropski uniji, pa tudi drugod po svetu.

foto: Primož Kmecl

našega lastnega preživetja v kontekstu podnebnih sprememb. Žal uredbi ostro nasprotujejo določeni lobiji, kot sta intenzivno kmetijstvo in gozdarstvo, ki služijo z uničevanjem narave. To je strašno kratkovidno, saj lahko že zdaj vidimo, kako kombinacija osiromašenih ekosistemov in spremenjenega podnebja vodi do propadanja gozdov in velikih izpadov pridelkov v kmetijstvu. Kmetje in gozdarji dejansko potrebujejo to uredbo bolj kot kdor koli drug. Trenutno je razplet še odprt. Veliko bo odvisno od uspešnosti mobilizacije javnosti. Pozivam vsakega bralca, da se aktivira, stopi v stik s svojimi izvoljenimi s politiki, ki jih podpira, in zahteva močno zakonodajo na področju obnove narave.

Številne vlade po svetu so sprejem novega Kunming-Montrealskega globalnega okvirja za ohranjanje biodiverzitete razglasile za velik uspeh. A evalvacije so pokazale, da ni bil uresničen niti eden od 20 Aichi-ciljev (tj. strategije, ki je bila v veljavi pred tem). Kako preseči razkorak med mednarodnimi političnimi zavezami in dejanskim ukrepanjem na terenu?

Obstaja nekaj upanja, da bo nova ureditev prinesla strožji in preglednejši nadzor. A na koncu je vse odvisno od politike, torej od tega, ali se bo angažiralo dovolj državljanov, ki bodo terjali spremembe. Lobiji, ki bogatijo s kratkoročnim črpanjem naravnih virov in uničevanjem narave, tega pač ne bodo storili. Lobirali bodo, da bi novi sporazum propadel tako kot vsi prejšnji. Toda če se mobilizira dovolj državljanov, njihova moč lahko prevlada. Demokratske vlade in do neke mere celo nedemokratske vlade, ukrepajo v smeri skupnega interesa takrat,

ko čutijo pritisk, da to storijo. Ta pritisk lahko izvira samo od organiziranih državljanov, ki spregovorijo, hodijo na volitve in nadzirajo delo svojih izvoljenih predstavnikov in uradnikov.

Večkrat si že opozoril na pomen bdenja nad uveljavljanjem evropske zakonodaje v državah članicah. A postopki so dolgi in Evropska komisija se odziva počasi, če sploh. Ali so bili v zadnjem času na tem področju doseženi kakšni večji premiki, ali pa bo EU počasi postala zgolj brezzobi tiger?

To je ena ključnih točk, kjer bo evropski eksperiment bodisi uspel ali pa propadel. Naj gre za varstvo okolja ali pa za širšo vladavino prava, vidimo lahko, da je EU veliko boljša pri postavljanju pravil kot pri njihovem izvrševanju. Toda če se pravila ne izvršujejo, so nesmiselna. Opazili smo neusmiljeno erozijo zmogljivosti Evropske komisije za izvrševanje nadzora. V okviru Generalnega direktorata za okolje na primer zdaj deluje le še peščica pristojnih uradnikov, ki preprosto ne morejo obvladati obsega postopkov za ugotavljanje kršitev. To se ni zgodilo po naključju. Gre za posledico neusmiljene, desetletja trajajoče kampanje za onesposobitev Evropske komisije za uveljavljanje zakonodaje EU. To so spodbujali industrijski lobiji in nekatere politične stranke. Zdaj smo na točki, ko to ogroža sam obstoj EU. In ponovno, to se lahko spremeni le, če se državljani mobilizirajo in zahtevajo spremembe. Zagotoviti moramo, da bodo na naslednjih evropskih volitvah v Evropski parlament prišli poslanci, ki vidijo pravno državo kot prioriteto in vztrajajo pri politiki ničelne tolerance do okoljskih kršitev.

Naravovarstveno gibanje v Evropi je v zadnjih desetletjih doseglo tudi številne uspehe. Obnovljena so bila številna mokrišča, populacije mnogih vrst ptic in velikih sesalcev so na poti okrevanja. Kje vidiš največje izzive za naravovarstvene organizacije in BirdLife v prihodnosti?

Uspehi so dejansko precej spektakularni. Skoraj vse vrste, ki sta jih v zgodovini prizadela lov in preganjanje, kot tudi večina kolonijskih vrst in številne najredkejše vrste so si opomogle. To je dokaz napredka, ki smo ga dosegli pri regulaciji lova, uveljavljanju varstva vrst ter vzpostavitvi in upravljanju zavarovanih območij. To ostajajo nedokončane naloge, ki jih je treba nadaljevati. Še vedno pa izgubljam habitatne specialiste; vrste, ki so odvisne od tradicionalno obdelane kmetijske krajine, starih gozdov in naravne dinamike rek. Prav tako vedno bolj izgubljam vrste zaradi podnebnih sprememb in onesnaževanja z dušikom. To so problemi, ki jih ni mogoče rešiti na lokalni ravni. Vidim več izzivov. Prvi je, kako mobilizirati ljubitelje narave pri temah, ki so manj očitne in tudi manj udobne. Največji vzrok za izgubo biodiverzitete na svetovni ravni je velika poraba mesa, rib in mlečnih izdelkov. Ukvarjanje s tem problemom ni tako enostavno kot zaščita lokalnega mokrišča pred asfaltiranjem. Drugi izziv je, kako zmagati v razpravi o povezavah med naravo in podnebjem. Podnebne spremembe vsaj del družbe končno jemlje resno. Toda podnebni ukrepi so prepogosto omejeni na pridobivanje t. i. čiste energije, pri čemer se naravo bolj kaj drugega vidi kot oviro. Dejstvo pa je, da ne bomo preživeli niti stabilizirali podnebja brez ponovne vzpostavitve odpornih ekosistemov. To pa zahteva ponovno povečanje biodiverzitete. Če bi na razvoj čiste tehnologije in obnovo narave začeli gledati kot na dve strani istega kovanca, bi se pokazali številni pozitivni potenciali. Tretji

izziv je ponovna aktivacija naših volivcev v politiki. Škodljive industrije so opravile zelo dobro delo pri prepričevanju ljudi, da je "reševanje planeta" povezano z njihovim individualnim vedenjem. To tudi spodbuja poenostavljene pristope, kjer krepostno naredimo nekaj enostavnih ukrepov in hkrati preskočimo tiste, ki so nam manj prijetni. Resničnost pa je taka, da so edini način za reševanje velikih problemov dobra zakonodaja in javne politike. Suženjstvo ni izginilo, ker so porabniki sladkorja prešli na etični sladkor. Svinec ni izginil iz vodovodnih napeljav zaradi označevanja, ki potrošnikom omogoča izbiro cevi brez svinca. Orlu belorepcu ni uspelo, ker je kemična industrija prostovoljno opustila DDT in so bili lovci poučeni, da naj jih ne streljajo. Izbira med mrtvim in živim planetom je politična izbira. Z velikim P. Potrebujemo ljudi, ki se vključujejo v politiko in aktivno državljanstvo ter od svojih vlad zahtevajo planet, ki je primeren za življenje.

BirdLife Evropa in osrednja Azija se v sodelovanju z drugimi okoljskimi organizacijami, kot sta WWF in EEB, v Bruslju trudi vplivati na oblikovanje in uveljavljanje naravovarstvene, kmetijske, ribiške in drugih politik EU.

foto: arhiv BirdLife

DVOŽIVKE IN PLAZILCI V KMETIJSKI KRAJINI

// Aja Zamolo

Nova mlaka, izkopana ciljno za velikega pupka (*Triturus carnifex*) na območju Natura 2000 Dobrava - Jovski (projekt LIFE AMPHICON).

foto: Tadeja Smolej

Spremembe v kmetijski rabi, urbanizacija, krčenje gozdov in podnebne spremembe so vzroki za zmanjševanje biotske pestrosti, vendar so ravno prve glavni krivec za upad številčnosti dvoživk in plazilcev. Dvoživke so zaradi kompleksnega življenjskega kroga, ki jih veže tako na vodna kot kopenska okolja, ter razmeroma majhnega domačega okolja zelo občutljive za spremembe v okolju. Poenotenje krajine in slaba kakovost vode negativno vplivata tudi na plazilce.

Pomembni življenjski prostori dvoživk in plazilcev so mokrišča in mejice, ki imajo ključno vlogo pri zmanjševanju učinkov podnebnih sprememb. Ta življenjska okolja se vključuje tudi v kmetijsko-okoljske ukrepe s ciljem pozitivnega vpliva na biotsko pestrost v kmetijskih ekosistemih in posledično na kakovost naših življenj. Manjši strukturni elementi, kot so suhozidi, skalnjaki, kompostni kupi, kupi vejevja in lesnega

odreza, ki so pomembne točke biotske pestrosti, za zdaj v kmetijsko politiko niso vključeni. Kmetijska zemljišča v Sloveniji obsegajo 33 % površine države, na njih pa najdemo več kot tretjino vodnih najdišč dvoživk in malo manj kot tretjino najdišč plazilcev. Ti podatki kažejo na pomen kmetijske krajine za herpetofavno in nas hkrati opozarjajo na obseg vpliva, ki ga ima ohranjenost kmetijske krajine na populacije teh organizmov.

UKREPI ZA VARSTVO DVOŽIVK IN PLAZILCEV

Seznam možnih ukrepov za varstvo dvoživk in plazilcev v kmetijski krajini bi presegel eno stran revije, zato podajam le po en primer za vsako skupino ob opozorilu, da uvedba sicer nujnih varstvenih ukrepov terja veliko mero previdnosti. Za izboljšanje stanja si moramo najprej odgovoriti na vprašanje, katere so naše ciljne vrste. Na podlagi njihovih ekoloških potreb in njihovega pojavljanja v okolici nato izberemo najprimernejše ukrepe.

OHRANJANJE, OBNOVA ALI VZPOSTAVITEV MANJŠIH STOJEČIH VODA – MLAK

Prvi korak k vzpostavitvi mlake je določitev njene lokacije, pri čemer imajo prednost mesta, kjer je mlaka nekoč že bila in ki so obdana s pestrimi kopenskimi življenjskimi okolji. Pomembna je primerna osončenost, zavetrna lega, območje pa ne sme biti izpostavljeno fitofarmaceutskim sredstvom (FFS) ali dodatnemu vnosu hranil (npr. gnojevka). Mlaka mora imeti različno globoke predele, položne brežine in neprepustno dno, da se voda v njej obdrži celo

Obe vrsti zelenca (*Lacerta viridis* in *L. bilineata*) v Sloveniji pogosto srečamo na gozdnem robu, v mejicah, grmičevju, tako kot druge plazilce pa jih ovirajo enovite površine brez skrivališč.

foto: Barbara Zakšek

sezono. V okolici je dobro vzpostaviti nova skrivališča ter v in ob mlaki ustrezne razmere za vodno in obrežno rastlinje, ki rabi tudi kot mesto za pritrjevanje jajc. Če vzpostavljamo mlako za ciljno vrsto, mora le-ta naseljevati okolico v obsegu enega kilometra.

Stoječe vode so dinamična okolja s predvidljivimi spremembami (zaraščanje, kopičenje mulja) tako med letom kot v daljšem časovnem obdobju. Ohranjanje mlak zato vedno pomeni spremljanje stanja in aktivno vzdrževanje. Osnovno vodilo za ohranjanje je zagotavljanje mreže stoječih voda na način, ki zagotavlja, da so vedno na voljo vodna okolja v različnih sukcesijskih fazah. S tem se ohranja pestrost življenjskih okolij, ki jih lahko organizmi uporabljajo v različnih starostnih obdobjih ali delih leta. Vzdrževalna dela naj se na izbranem območju opravljajo zunaj obdobja razmnoževanja in prezimovanja ter na vodo vezanih aktivnosti dvoživk (oktober, november) in nikakor na vseh vodnih telesih hkrati. Pri vzdrževanju mlak gre po navadi za zatesnjevanje dna, odstranjevanje mulja ali zagotavljanje primerne osončenosti. Z vidika vpliva kmetijstva je dolgoročno pomembno zmanjšati obremenitev zaradi paše, gnojevke ali uporabe FFS-jev, kar je možno doseči z vzpostavitvijo varovalnega pasu v obliki travinja s prilagojeno košnjo ali obrežne vegetacije v širini vsaj 10–20 m. Preprečiti je treba vnos rib in tujerodnih organizmov oziroma jih izloviti, če so že tam.

VZPOSTAVLJANJE IN OHRANJANJE MANJŠIH STRUKTURNIH ELEMENTOV V KMETIJSKI KRAJINI

Strukturni elementi, ki plazilcem, dvoživkam in drugim živalim v kmetijski krajini zagotavljajo skrivališča, mesta za odlaganje jajc, prezimovališča ali mesta za parjenje in sončenje, so lahko kupi skal in kamenja (skalnjaki), štori, sušice, odrez lesne vegetacije, kompostni kupi, suhi zidovi ali skladnjaki. Ti elementi so bili v preteklosti v kmetijski krajini široko razširjeni, a z intenzivno obdelavo in posledičnim poenotenjem krajine postajajo prava redkost. Našteti material je lahko odložen na travno rušo ali pa vkopan. Ob izkopu mlake se lahko na primer zemljina uporabi za vzpostavitev novih zatočišč. Izkopani zemlji dodamo kamenje, lubje, lesni odrez ali pa z njo prekrijemo večje šore, veje ali skale. Ko tovrstne elemente urejamo namensko za vzpostavitev prezimovališč, predhodno izkopljemo luknjo velikosti približno 2 m × 2 m, v katero potem naložimo skale, večje veje ali šore ter jih prekrijemo z vejami in plastjo zemlje.

»Skladnjak« je strukturni element, ki se v prvi vrsti vzpostavlja za plazilce, a je pomemben tudi za druge organizme. Naredimo ga z združenjem različnih materialov (les in kamen) ter kombinacijo vkopavanja in odlaganja materiala na površino. Skladnjaki služijo hkrati kot prezimovališče, mesto za sončenje, odlaganje jajc ali kot skrivališče.

Strukturne elemente za plazilce je treba umestiti na kmetijske površine na način, da so osončeni in v zavetrju ter povezani s pestrimi kopenskimi habitati, kot so gozd ali mejice. Ukrep mora biti trajen, saj kratkoročnost ne dosega zelenih učinkov. Enako kot pri vzpostavitvi vodnih površin je pomembno preprečiti izpostavljenost FFS-jem ter vzpostaviti varovalni pas.

OPREDELITEV UKREPOV

Ohranjanje obstoječih in obnovitev izginulih mlak, mejic ali drugih strukturnih elementov za dvoživke in plazilce ima prednost pred vzpostavljanjem novih. Pri načrtovanju in izpolnjevanju ukrepov je ključno sodelovanje strokovnjakov s področja herpetologije, ki opredelijo način in lokacijo ukrepa za izbrane ciljne vrste. Predpogoj za oblikovanje ukrepov je poznavanje izhodišnega stanja določenega območja, tj. stanja vrst in življenjskih okolij ter tudi dejavniki ogrožanja.

Zelene rege (*Hyla arborea*) se pogosto zadržujejo v grmovju, krošnjah ali visokih zelnatih rastlinah v bližini mrestišč. Ponoči se oglašanje samcev razlega več kilometrov daleč.

foto: Aja Zamolo

Za vzpostavitev ukrepov na sistemski ravni moramo poznati uspešnost že uresničenih ukrepov in jih po potrebi prilagoditi. V tem prispevku predstavljena ukrepa bomo v naslednjih letih preizkusili v projektu EIP KROTA, in sicer na šestih kmetijskih gospodarstvih v različnih biogeografskih regijah v Sloveniji, s čimer bomo pridobili in delili nove izkušnje tako s kmeti in kmetijskimi svetovalci kot tudi odločevalci in zainteresirano javnostjo.

VIRI

- CKFF (2022): Podatkovna zbirka Centra za kartografijo favne in flore [stanje december 2022].
- LEŠNIK, A. (2018): Življenje v mejicah (Življenje okoli nas). Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 32 s.
- LEŠNIK, A., OSOJNIK, N., POBOLJŠAJ, K., ZAMOLO, A., GOVEDIČ, M. (2022): Popis velikega pupka (*Triturus carnifex*) in hribskega urha (*Bombina variegata*) na izbranih območjih Triglavskega narodnega parka v letih 2021 in 2022. Poročilo, Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 125 s., digitalne priloge.
- STANKOVIČ, D., LUŽNIK, M., POBOLJŠAJ, K. (2015): Conservation and declines of amphibians in Slovenia. – *Amphibian Biology* 11(4): 32-44.
- www.ckff.si/icvds/ (18. 1. 2023)

Projekt EIP KROTA je sofinanciran iz Programa razvoja podeželja Republike Slovenije 2014-2020 in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja v okviru ukrepa Sodelovanje, podukrep M16.5 – Okolje in podnebne spremembe.

REPALJŠČICA

// Urška Koce

April je mesec, ki se ga ljubitelji ptic še posebej veselimo zaradi spomladanske selitve. Na evropske obale Sredozemskega morja po dolgi poti iz podsaharske Afrike prav zdaj prihajajo tudi repaljščice (*Saxicola rubetra*). Tam bodo v nekaj dneh pred zadnjo etapo na poti do evrazijskih travnišč, kjer gnezdiijo, obnovile zaloge podkožnega maščevja. Dobro podkrepljene lahko brez daljših postankov preletijo tudi več kot 4500 km in tako razdaljo od prezimovališč do gnezdišč – tudi najbolj oddaljenih – premostijo v zgolj treh etapah. Hitra, skokovita selitev je zanje značilna zlasti spomladi, ko med osebki poteka tekma za najboljša gnezditvena mesta. A kaj pomaga zmaga v selitvi, ko je izbira gnezdišč na cilju iz leta v leto slabša.

Spola **REPALJŠČIC** (*Saxicola rubetra*) sta v času gnezditve na pogled lepo ločljiva, saj so perje zamenjale tik pred odhodom s prezimovališč – svatovsko ozaljšani samci so živahnjših barv.

ilustracija: Jan Hošek

Za repaljščice je še posebej ugoden pester mozaik vegetacijsko raznolikih, pretežno ekstenzivnih travnišč, o čemer pričajo nekdanje izjemne gnezditvene gostote pri Bevkah na Ljubljanskem barju.

foto: Davorin Tome

VSAK TRAVNIK NI PRIMERNO BIVALIŠČE

Samci, ki morajo prvi zasesti teritorije, se na gnezdišča vrnejo nekaj dni pred samicami. Višek priseljevanja je v drugi polovici aprila in začetku maja. Spola repaljščic sta v tem času na pogled lepo ločljiva, saj so perje zamenjale tik pred odhodom s prezimovališč – svatovsko ozaljšani samci so živahnjših barv.

Ob prihodu na gnezdišča je rastna doba še na samem začetku in travnična vegetacija še ni razvita. Repaljščice se pri izboru habitata zanašajo na njegove strukturne lastnosti; pomembne so zlasti pokončne strukture, kot so suhe visoke steblike, manjši grmiči in tudi osamljeni grmi, ki jih uporabljajo kot pevska mesta in preže za lov nevretenčarjev, ter sloj odmrle trave, v katerega vtkejo svoja talna gnezda. V zgodnji vegetacijski dobi je nevretenčarjev, s katerimi se prehranjujejo, povsod še razmeroma malo in tako za izbor gnezditvenega habitata niso odločilni. Repaljščice lahko gnezdiijo v precej različnih tipih travnišč, če so le izpolnjene osnovne zahteve glede strukture vegetacije. V Sloveniji so to denimo raznolike združbe mokrotnih nižinskih travnikov Ljubljanskega barja in Cerkniskega jezera ali suha gorska travnišča na pobočju Breginjskega Stola. Zanje je še posebej ugoden pester mozaik vegetacijsko raznolikih, pretežno ekstenzivnih travnišč, o čemer pričajo nekdanje izjemne gnezditvene gostote pri Bevkah na Ljubljanskem barju. Na intenzivno gojenih travnikih bomo repaljščice iskali zaman, saj zanje niso primerni zaradi pregoste vegetacije in primanjkljaja visokih steblik.

ČAS GNEZDENJA JE PRILAGOJEN VIŠKU NEVRETEČARJEV

Z razvojem vegetacije se povečuje tudi številčnost nevretenčarjev, tako da razpoložljivost hrane za repaljščice doseže višek med koncem maja in sredino julija. To je tudi obdobje mladičev v gnezidih, kar pomeni, da je gnezditev v populaciji časovno natančno usklajena z obdobjem prehranskega obilja. Hitro napredujoče podnebne spremembe, ki začetek vegetacijske dobe pomikajo v vse bolj zgodnjo pomlad, bi lahko ogrozile prehransko varnost repaljščic, zlasti če bi se izkazalo, da le-te prihoda na gnezdišča ne morejo bistveno pospešiti. Repaljščice ne izgubljajo časa s plenjenjem nevretenčarjev, ki so manjši od 5 mm, saj obvladovanje le-teh zahteva preveč napora za majhen energijski izplen. Večji del njihove prehrane je tako praviloma odsev razpoložljivosti primerno velikih nevretenčarjev v zeliščnem sloju vegetacije. Nadpovprečno pa se potrudijo pri plenjenju gosenic metuljev in kožekrilcev, predvsem ko gre za prehrano mladičev – teh v gnezdo prinašajo bistveno več, kot bi pričakovali glede na njihovo razpoložljivost. Še več, v raziskavi na Ljubljanskem barju smo ugotovili, da so takšen plen mladičem prinašale predvsem samice. Samci in samice so si deloma razdelili prehranjevalno nišo – samci so pogosteje lovili leteče žuželke, samice pa gosenice v zeliščni vegetaciji. Tako se med spoloma gnezdečega para zmanjša tekmovanje in zato poveča njuna skupna učinkovitost plenjenja.

V PRIMEŽU RAZLIČNIH PASTI

Repaljščice so žal tudi množične žrtve nezakonitega lova ptic pevka na selitvi – ponekod predstavljajo celo največji delež ujetih pevka. Samo na otokih in obalah južne Italije v pasteh krivolovcev vsako leto na spomladanski selitvi življenje tragično zaključi 9000–13.500 repaljščic.

VIRI

- BASTIAN, H.-V. & FEULNER, J. (ur.) (2015): Living on the Edge of Extinction in Europe. Proceedings of the 1st European Whinchat Symposium. Landesbund für Vogelschutz, Kreisgruppe Hof, Helmbrechts. 312 str.
- BLACKBURN E., BURGESS, M., FREEMAN, B., RISELY, A., IZANG, A., IVANDE, S., HEWSON, C. & CRESSWELL, W. (2019): Spring migration strategies of Whinchat *Saxicola rubetra* when successfully crossing potential barriers of the Sahara and the Mediterranean Sea. – *Ibis* 161: 131-146. DOI: 10.1111/ibi.12610
- KOČE, U. (2010): Prehranjevalna ekologija repaljščice (*Saxicola rubetra*) v mozaiku travniških habitatnih tipov. – Doktorska disertacija. Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- TOME, D. & DENAC, D. (2012): Survival and development of predator avoidance in the post-fledging period of the Whinchat (*Saxicola rubetra*): Consequences for conservation measures. – *Journal of Ornithology* 153 (1): 131-138. DOI: 10.1007/s10336-011-0713-2
- TOME, D., DENAC, D., VREZEC, A. (2020): Mowing is the greatest threat to Whinchat *Saxicola rubetra* nests even when compared to several natural induced threats. – *Journal for Nature Conservation* 54: 125781. DOI: 10.1016/j.jnc.2019.125781

A še bolj kot pasti krivolovcev so za repaljščico usodne druge, manj očitne pasti. Gre za t. i. ekološke pasti na gnezdiščih, ki so posledica sodobnega režima košnje ali paše živine na zemljiščih, ki jih repaljščice izberejo za gnezdenje. Ob njihovem spomladanskem prihodu nekateri izbrani habitati namreč prav z ničemer ne opozarjajo na to, da bodo še pred koncem gnezditve njihova gnezda ali mladiče, ki so jih ravno dobro zapustili, pokončale kosilnice ali poteptalo govedo. Na Ljubljanskem barju je bilo denimo ocenjeno, da propade dobrih 60 % gnezd, k čemur največ prispeva prav košnja. Dalje pa v prvem mesecu po tem, ko zapustijo gnezdo pogine skoraj polovica speljanih repaljščic. Mladiči namreč še okoli prvih deset dni po tem ob grozeči nevarnosti ne znajo pobegniti in se pred njo potuhnejo v travinje, kar je zanje pogosto usodno. Omembe vredna dejavnika, ki vplivata na gnezditveni uspeh, so tudi talni plenilci in vreme.

Obdobje mladičev v gnezidih je časovno natančno usklajeno z obdobjem največje številčnosti nevretenčarjev in s tem s časom prehranskega obilja.

foto: **Davorin Tome**

DVOSTOPENJSKO IZVAJANJE UKREPA VTR - UPANJE ZA TRAVNIŠKE PTICE

V letu 2022 je v okviru Programa razvoja podeželja 2014–2020 začel veljati prenovljeni naravovarstveni ukrep Habitati ptic vlažnih travnikov (VTR). Izvajanje prilagojenega kmetovanja, predpisanega v okviru ukrepa VTR, pomaga ohranjati kosca (*Crex crex*) in druge travniške vrste ptic. Glavna novost ukrepa je, da je datum prve košnje odvisen od pojavljanja kosca (kot krovne travniške ptice) v tekočem letu – na površinah, kjer je kosec zabeležen, je košnja pozna (po 1. 8.), kjer kosca ni, je košnja dovoljena od 10. 7. dalje. Do začetka julija večina travniških vrst ptic, med katerimi je tudi repaljščica, namreč že zaključijo gnezditev, košnja v dveh terminih pa pripomore tudi k mozaičnosti kmetijske kulturne krajine.

Zaradi spleta teh procesov so mnogi na videz ugodni habitati v resnici ponorni – gostota gnezdečih parov se na njih vzdržuje na račun priliva odraslih osebkov od drugod, medtem ko se lokalna populacija zaradi premajhnega gnezditvenega uspeha sama ni zmožna vzdrževati. Če ekološkim pastem prištejemo še obsežno izgubo in drobljenje travnišč v zadnjih desetletjih, dobimo pojasnilo za veliki upad populacije repaljščice ne le v Sloveniji, marveč tudi širše v Evropi.

POLET NAD TRAVIŠČI DINARE

// Melani Glavinić, prevod in priredba: Tjaša Pršín

Pogled na suha travišča ob vznožju Dinare
foto: Ante Gugić

Tam kjer se Hrvaška dotika neba, ob najbolj znanem modrem biseru Dalmatinske zagore – izviru reke Cetine, najdemo kraško kraljestvo planine Dinare, ki je dom številnim vrstam ptic. Dinarski kras je s svojimi kamnitimi pobočji, prostranimi travišči in mrežo podzemnih voda svetovno znan naravni fenomen. Navkljub surovim razmeram, ki mu vladajo, pa se je na območju, ki ga pokriva, med človekom in naravo izoblikoval prav poseben odnos.

Na videz suha in prazna travišča Dinare skrivajo izjemno vrstno pestrost. Pomembna pa niso le z vidika ohranjanja narave, temveč tudi kulturne dediščine, ki se je izoblikovala skozi več sto generacij. Območje je bilo nekoč poznano po tradicionalnih izdelkih in živinoreji, v zadnjih desetletjih pa se spoprijema z upadom prebivalstva in odseljavanjem mladih. Tradicijo ohranjajo le redki prebivalci, ki so tam ostali. Nekoč čudovita odprta krajina s prostranimi travniki se danes zarašča. Travniki izginjajo, z njimi pa tudi pester živalski svet, predvsem ptice.

Nadzorovan požig kraških travišč
foto: Sven Ratković

RAZNOVRSTNOST ŽIVLJENJSKIH OKOLIJ IN ŽIVALSTVO DINARE

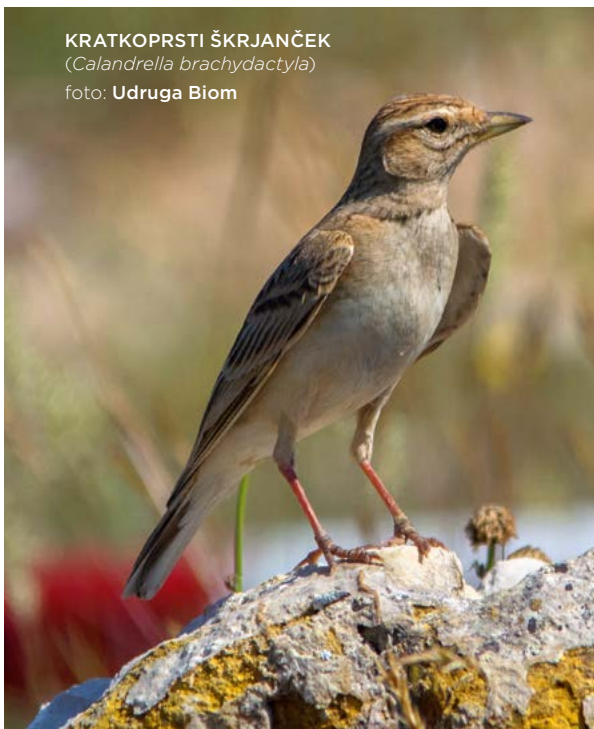
Hrvaška je dom okoli 400 različnih vrst ptic, približno polovico vseh vrst lahko opazujemo na območju Dinare. Pri tem seveda ne gre za naključje, visoka številka je posledica raznolikosti habitatov in človekovih aktivnosti, ki jih pomagajo ohranjati. Večji del Dinare je vključen v mrežo območij Natura 2000 in v skladu z Direktivo o pticah razglašen za mednarodno pomembno območje za ptice. Leta 2021 je bilo območje razglašeno za dvanajsti naravni park na Hrvaškem. Izmed osmih Natura 2000 kvalifikacijskih habitatnih tipov najdemo tam tri tipe travišč, posebej pomembne za

ohranjanje ogroženih vrst ptic. Velikost populacij nekaterih ptic lahko žal danes preštejemo skoraj na prste obeh rok, druge so na tem območju tik pred tem, da izginejo za vedno.

Suha uravnana območja oziroma prodnate goličave so edini habitat prlivke (*Burhinus oedicnemus*) na območju Dinare. Poleg značilnega oglašanja v mraku in ponoči, vrsto prepoznamo po nenavadnem videzu – pozornost zbujajo velike rumene oči, izrazit kljun in dolge noge. Večino časa se zadržuje na tleh, med letom pa opazimo vpadljiv črno-bel vzorec na perutih. Naseljuje odprte habitate, brez večjih ovir, kot so drevesa in grmi. V zadnjih dveh letih na območju Dinare ni gneznila, v manjšem številu pa še poseljuje nekatera bližnja območja. V zelo podobnem habitatu kot prlivka prebiva še ena ogrožena ptica, kratkoprsti škrjanček (*Calandrella brachydactyla*). Prepoznamo ga po "utripajočem" letu, med katerim v enakomernih intervalih zloži peruti in se spiralno spušča proti tlu. Gnezdi na tleh, prenočuje pa v plitki jamici, ki jo izkoplje sam. Tretja vrsta ptice, ki ji naravovarstveniki posvečamo pozornost na območju Dinare, je vrtni strnad (*Emberiza hortulana*). Najdemo ga v odprti krajini s posameznimi drevesi in grmi, prehranjuje se večinoma na tleh, kjer tudi gnezdi. Njegove populacije upadajo v večjem delu Evrope in na Dinari ni žal nič drugače.

KRAJKOPRSTI ŠKRJANČEK (*Calandrella brachydactyla*)

foto: Udruga Biom

VRNITEV NARAVI

Zaradi izseljevanja ljudi iz dinarskih zaselkov se tisočletne tradicija paše na Dinari opušča, kar vodi v zaraščanje travnikov z lesno vegetacijo (npr. z brinom (*Juniperus oxycedrus*)). Odprti habitati, primerni za prlivko, kratkoprstega škrjančka in vrtnega strnada, izginjajo. Z obnovo travnikov, pašnikov in z njimi povezanih krajinskih elemen-

tov, kot so suhozidi, vodnjaki in kali, v okviru projekta Dinara back to LIFE stimo k izboljšanju stanja habitatov omenjenih vrst ptic. Naš cilj je jasen: obnova travnikov, skrb za njihov dolgoročni obstoj in s tem zagotavljanje primernega življenjskega prostora za ciljne vrste ptic. S prizadevanji zaposlenih na projektu in prostovoljnimi akcijami smo obnovili že več kot 100 ha travnikov.

Z nadzorovanim požigom kraških travnišč smo v sodelovanju z lokalnimi gasilci obnovili eno izmed območij, kjer gnezdi vrtni strnad. Vrsta rada izbira pogorišča, saj je habitat tam razgiban – sestavljajo ga različne zelnate rastline, posamezna drevesa in grmi. Ponekod na območju Dinare ga najdemo le na pogoriščih, kar je glavni razlog za povečanje zanj primernega habitata ravno z nadzorovanim požiganjem. Pomembno vlogo pri obnovi travnikov imajo z usmerjeno pašo na izbranih območjih tudi lokalni rejci živine, z mnogimi zelo uspešno sodelujemo pri projektu. S ciljem kar se da učinkovite paše so mnogi svojim čredam, ki so jih prej sestavljale skoraj izključno le ovce, dodali tudi osle, konje in avtohtono pasmo goveda, bušo.

Ročno odstranjevanje lesne vegetacije

foto: Udruga Biom

Dinara verjetno nikoli več ne bo, kar je nekdaj bila, s projektom Dinara back to LIFE pa smo naredili prvi korak v smeri njene obnove in varstva. Z večsektorskim pristopom skupaj s projektnimi partnerji Hrvatsko šumo, Fakulteto za agronomijo Univerze v Zagrebu in lokalno akcijsko skupino Cetinska krajina stopamo proti cilju obnove travnikov in uspešnemu sodelovanju vseh deležnikov, ki upravljajo naravno bogastvo Dinare. To vsekakor ni preprosto, a verjamemo, da z majhnimi (a pomembnimi) koraki zadani cilj lahko dosežemo in s tem omogočimo, da bodo prlivke, kratkoprsti škrjančki in vrtni strnadi na Dinari zopet našli svoj dom.

DINARA
BACK TO LIFE

JUTRA IN VEČERI NA TRAVNIKIH

Prosnik (*Saxicola rubicola*)

Prosnik je ena izmed prvih selivk, ki se spomladi vrne v naše kraje. Je ptica kmetijske krajine, ki jo lahko opazujemo po večini države, z izjemo hribovitih predelov. Zelo dobro se počuti tudi na Ljubljanskem barju, kjer je v zgodnjem marčevskem jutru nastal izbrani posnetek. Pri fotografiranju sem si pomagal z maskirnim šotorom, prvotni cilj tistega dne pa je bila neka druga vrsta (veliki strnad). A narava vedno znova preseneči in poskrbi, da nam fotografom nikoli ni dolgčas.

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

Repaljščica je za razliko od prosnika veliko bolj občutljiva na kakovost kmetijske krajine, posledično je v zadnjih desetletjih njena populacija v Sloveniji doživela strm upad in je močno ogrožena. Osebek na fotografiji sem v objektiv ujel na otoku Pagu med prvomajskimi počitnicami. Z Juretom sva skrita v šotoru upala, da se nama bo na bližnjem suhozidu v čudoviti večerni svetlobi nastavljal puščavec. Z njim nisva imela sreče, so pa povsod okoli naju skakale repaljščice, ki so množično hitele proti severnim krajem.

Navadni modrin (*Polyommatus icarus*)

Fotografiranje ptic je pogosto garaško delo, ki zmeraj ne obrodí sadov. Zaradi tega se zadnja leta, kadar si zaželim nekoliko bolj sproščene fotografiranja, ob večerih rad odpravim na travnike in poiščem mesta, na katerih prenočujejo metulji. Ti se pred spanjem povsem umirijo in postanejo veliko bolj fotogenični, kot so čez dan, večerna svetloba pa še posebej poudari njihove vzorce in pozlati zrele trave v ozadju.

ALEKSANDER KOZINA

ZAPOSILITEV: Varstveni biolog na Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Fotografija me je zasvojila že v otroških letih, ko sem s fotoaparatom na film in brez povečave naredil prvi posnetek brggleza in vsem naokoli ponosno kazal komaj vidno modro piko na sredini panoramske fotografije naše češnje. Z leti sem fotografsko torbo dodobra opremil, danes pa pri fotografiranju največ uporabljam fotoaparat Nikon d7500 ter objektiv Nikon 200-500mm in Sigma 105mm. Poleg ptic najraje fotografiram rastline, plazilce in večje žuželke.

foto: Jože Kozina

»ČE BODO NJIVE V PRAHI, KJE PA BOMO PRIDELOVALI HRANO?«

// Živa Alif

Na površinah, kjer se obdelava za leto ali dve popolnoma opusti, se vzpostavi vrstno in strukturno raznoliko rastlinstvo. foto: Katarina Denac

Površine v prahi ne koristijo le pticam, ampak tudi opraevalcem.

ilustracija: Chris Shields (rspb-images.com)

Izsledki ekoloških raziskav kažejo, da je njiva v prahi, kjer do poletja na njej ni nobene kmetijske proizvodnje, pomembno življenjsko okolje za mnoge vrste ptic, pa tudi za opraevalce in rastline, kot so žitni plevi. Ko v kmetijski stroki ali splošni javnosti kdaj omenimo praho kot naravovarstven ukrep, so ljudje pogosto zelo presenečeni: »Ali ni neobdelana njiva največja izguba, saj s tem ne pridelamo hrane? Ali ni povsem brez življenja, izpostavljena večji eroziji ter razraščanju plevelov in druge nesnage?« Je praha z vidika pridelave hrane res tako nesmiseln ukrep in bi bilo bolje na njive v počivanju posaditi vsaj trave, detelje ali stročnice?

PRAHA KOT DEL TRADICIONALNEGA KOLOBARJA

Praha se v kmetijstvu že stoletja uporablja za povečevanje rodovitnosti in vlažnosti tal. Med letoma 1992 in 2008 je bilo v okviru Skupne kmetijske politike (SKP) treba na kmetijskih zemljiščih, z namenom zmanjševanja obsega pridelave žit, obvezno zagotavljati 10 % površin v prahi. Zaradi opustitve obvezne prahe in intenzifikacije kmetijstva, kjer se na kratki rok rodovitnost zagotavlja z umetnimi gnojili, je obseg površin v prahi v zadnjem desetletju močno upadel. V okviru SKP je tako v prahi le še 1 % površin, kar negativno vpliva na populacije ptic. Kot alternativa prahi poteka ozelenitev njiv z rastlinami, ki vežejo dušik (npr. detelja ali stročnice), kar iz agronomskega vidika povečuje rodovitnost tal. Takšna ozelenitev je učinkovita tudi pri preprečevanju erozije, za biotsko pestrost pa ima žal le malo pozitivnih učinkov, še posebej, če je na njih dovoljena tudi raba fitofarmaceutskih sredstev (FFS).

KAJ PA PLEVELI?

Plevi so lahko zelo trdovratni – razrasejo se na obdelovalnih površinah in povzročajo težave pri nadaljnji pridelavi poljščin. Da se temu izognemo, je pomembno, da površino za vzpostavitev prahe kmet preorje enkrat do dvakrat letno pred in/ali po koncu gnezditvene sezone. Smiselno je tudi, da kmet praho vzpostavi na zemljiščih, kjer že sicer pridelava manj. S praho, vzpostavljeno na tovrsten neintenziven način, bo imel tako manjšo izgubo pridelka, hkrati pa bo ohranjal habitat ptic kmetijske krajine, opraevalcev in redkih redkih vrst žitnih plevelov, slednji pa bodo hkrati tudi zmanjševali erozijo prsti.

PREHRANSKA VARNOST

V lanskem letu je Evropska skupnost zaradi strahu, da bo zaradi vojne v Ukrajini primanjkovalo hrane, izjemoma dovolila pridelavo poljščin tudi na zemljiščih v prahi. Kako pomembno pa praha vpliva na evropsko prehransko varnost? Seveda njive v prahi pomenijo manj površin za pridelavo hrane, vendar moramo upoštevati tudi dejstvo, da se praha pogosto uvaja na zemljiščih slabše kakovosti, kjer se običajno pridelava manj. Kljub temu da na zemljišču v prahi v tistem letu pridelka ni, lahko praha dolgoročno nadomesti izgubo zaradi svojih pozitivnih učinkov na tla in ekosistem. Praha namreč povečuje rodovitnost tal, saj povečuje akumulacijo dušika v tleh, nekatere študije pa nakazujejo tudi pozitivne učinke na količino organske snovi in mikrobno raznolikost v tleh. Zelo velik pomen ima pri ohranjanju pestrosti oprasovalcev in organizmov, pomembnih za biološko kontrolo škodljivcev. Pri tem je učinkovitejša večletna praha, saj so tam gostote plenilcev, ki skrbijo za biološko kontrolo, višje. Posledica tega je lahko povečan pridelek na sosednjih zemljiščih. Hkrati pa praha zagotavlja pašo tudi čebelam samotarkam in čmrljem, ki so v nasprotju s čebeljimi družinami sposobni oprasovati tudi v slabem vremenu, zaradi česar so pri tem zelo učinkovite.

Za preprečevanje nadaljnjih izgub biodiverzitete v kmetijski krajini bi morali vsaj 10 % površin nameniti za naravo – to bi vključevalo tako praho kot druge ukrepe, npr. mejice ali ekstenzivne travnike. Ker vsak tak ukrep pomeni izpad pridelovalne površine, četudi je zaradi ekosistemskih storitev sama izguba pridelka morda manjša, je dolgoročno potrebno zmanjšati našo porabo naravnih virov za hrano. Glede na to, da se v EU 20 % hrane, ki je na voljo kupcem, zavrže, od tega večina v gospodinjstvu, lahko vsak izmed nas z bolj varčnim ravnanjem s hrano pripomore k prehranski varnosti bolj kot pa z nadaljnjim zmanjšanjem 1 % površin v prahi, ki so trenutno vključene v SKP.

– VIRI

- NIELSEN, D. C., & CALDERÓN, F. J. (2011): Fallow Effects on Soil. Str. 287-300 v: J. L. HATFIELD & T. J. SAUER (ur.): Soil Management: Building a Stable Base for Agriculture, Soil Science Society of America, John Wiley & Sons, Ltd.
- TARJUELO, R., MARGALIDA, A., & MOUGEOT, F. (2020): Changing the fallow paradigm: A win-win strategy for the post-2020 Common Agricultural Policy to halt farmland bird declines. - *Journal of Applied Ecology* 57(3): 642-649.
- UNDERWOOD, E., & TUCKER, G. (2016): Ecological Focus Area choices and their potential impacts on biodiversity. Report for BirdLife Europe and the European Environmental
- Bureau, Institute for European Environmental Policy, London.
- WILLARD, M. (2022): CAP Strategic Plans and Food Security: Fallow lands, feeds, and transitioning the livestock industry: <https://www.arc2020.eu/cap-strategic-plans-and-food-security/>

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Skupaj za ptice in ljudi!

foto: Dare Fekonja

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo *Svet ptic* (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2,
1000 Ljubljana,
T 01 426 58 75

dopps@dopps.si
www.ptice.si

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, APRIL–JULIJ 2023

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **041/712 796** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

APRIL

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
3	4		6	7		9
10	11		13	14		16
17	18		20	21		23
24	25		27	28	29	30

MAJ

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
1	2	3	4	5	6	
8		10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	
22	23	24	25		26	28
29	30	31				

JUNIJ

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

JULIJ

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

PREDAVANJA

LIŠČEK
(*Carduelis carduelis*)
ilustracija:
Jan Hošek

SRE

5

APR

Tilen Basle

MARIBOR, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor

ob 18.00

Ptice navadno prej slišimo kot vidimo, zato je prepoznavanje posameznih vrst na podlagi njihovega oglašanja oziroma petja zelo koristna veščina. Na tečaju bomo spoznali različne načine oglašanja in prisluhnili posnetkom oglašanja najpogostejših vrst v naši okolici.

SRE

19

APR

**PREDAVANJE:
JUŽNOAMERIŠKE
UJEDE**

LJUBLJANA, prostori DOPPS na Tržaški 2

ob 18.30

Spoznali bomo različne vrste ujed Južne Amerike in njihove habitate. Tekom predavanja bomo slišali tudi marsikatero zgodbo o pustolovščinah na terenu, ki so se predavatelju pripetile v 20 letih preučevanja ujed na vseh koncih celine.

IZLETI

SOB

8

APR

Tilen Basle

Mestni park Maribor, zbor pred Akvarij-terarijem

ob 08.00

Ptice navadno prej slišimo kot vidimo, zato je prepoznavanje posameznih vrst na podlagi njihovega oglašanja oziroma petja zelo koristna veščina. Na tečaju bomo spoznali različne načine oglašanja in prisluhnili posnetkom oglašanja najpogostejših vrst v naši okolici.

SOB

15

APR

**TRADICIONALNI
ORNITOLOŠKI IZLET
OKOLI KOČEVSKEGA
JEZERA**

Aleksander Kozina in **Muhamed Delić** (informacije in obvezne prijave na aleksander.kozina@dopps.si)

Kočevsko (Rudniško) jezero

od 08.30 do 11.00

Na višku spomladanske selitve se bomo ponovno sprehodili okoli jezera in pri tem občudovali selivke, ki se tam ustavijo, prisluhnili pa bomo tudi številnim pojočim gnezdkam. Izlet je enostaven in primeren za vse starostne skupine.

PLAVČEK
(*Cyanistes caeruleus*)
ilustracija: Jan Hošek

TAŠČICA

(*Erithacus rubecula*)

ilustracija: Jan Hošek

IZLET NA RIBNIK VRBJE

SOB
22
APR

Janez Leskošek (informacije in prijave na 041 833 942)

zbor pri Ponirkovem centru

od 8.30 do 10.00

Na ribniku Vrbje je bilo do zdaj opaženih že več kot 170 vrst ptic, območje pa je zanimivo tako za stalne vrste kot tudi selivke. Na vodenem izletu se bomo sprehodili po učni poti ob ribniku in opazovali različne vrste vodnih in gozdnih ptic.

VODOMEČ (*Alcedo atthis*) ilustracija: Jan Hošek

PLAŠICA
(*Remiz pendulinus*)
ilustracija: Jan Hošek

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

NED
16
APR

Alenka Bradač

Arboretum Volčji potok

(zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj vzamete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno.

REKA PESNICA IN JEZERO KOMARNIK

NED
16
APR

Izlet koordinira Robert Šiško

(informacije in obvezne prijave na 040 212 631 ali robert.sisko.or@gmail.com)

zbirališče na parkirišču ob mostu čez reko Pesnico pod gradom Hrastovec

od 8.00 do 11.00

Komarnik je jezero z zelo zanimivo zgodovino, ki sega še v konec 16. stoletja. Na severovzhodu pa ga obdaja gozd Črni les, ki ima tudi svoj čar s svojimi številnimi rimskimi gomilami. Skupaj z jezerom in okoliškimi travniki pa tvorijo naravno vrednoto državnega pomena. Pot do jezera Komarnik nas bo peljala ob reki Pesnici. Jezero je znano kot gnezdilno območje za mnogotere vodne ptice, med njimi najdemo tudi nekaj za Slovenijo zelo redkih vrst, zanimivo pa je tudi za ptice, ki se tu ustavijo na svoji selitveni poti.

ALI NA GORIČKEM ŠE POJE HRIBSKI ŠKRJANEC?

NED
23
APR

Gregor Domanjko (informacije in prijave na 031 340 399 ali gregor.domanjko@gmail.com)

Športni center Martinje

(Martinje 52a, 9203 Petrovci)

od 8.00 do 11.00

Hribski škrjanec spada med zelo posebne in bolj redke vrste ptic na Goričkem. Redek je postal zaradi načina življenja in hitrih sprememb v kmetijski krajini v zadnjih dveh desetletjih. Na izletu boste spoznali, ali v Martinju še poje hribski škrjanec in zakaj je tako poseben. Naučili se boste, kje hribski škrjanec na Goričkem lahko gnezdi, kaj ga ogroža in na kakšen način smo v zadnjih letih pomagali ohranjati njegovo življenjsko okolje ter posamezne gnezdečke pare.

Dogodek organizirata Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in Javni zavod Krajski park Goričko.

KODEKS slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- ▶ pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- ▶ pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ▶ ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- ▶ bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- ▶ vestno beleži vsa opazanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- ▶ sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

POLJSKI ŠKRJANEC
(*Alauda arvensis*)

foto: Alen Ploj

NED

7

MAJ

NARAVOSLOVNI DAN OB MURI - SPOZNAVANJE ŽIVLJENJA OB MURI (PTICE, DVOŽIVKE, METULJI, SESALCI IN RASTLINE POPLAVNEGA GOZDA REKE MURE)

Željko Šalamun
Izlet koordinira **Monika Podgorelec** (informacije in obvezne prijave na 031 882 377 ali monika.podgorelec@gmail.com)

zbirališče pri bencinskem servisu v Vučji vas
(Bučecovci 4b)

od 8.00 do 11.00

Na zdaj že tradicionalnem naravoslovnem dnevu ob Muri bomo letos spoznavali odsek med Bunčani in Vučjo vasjo, kjer v kanal ukročena Mura prehaja v reko z bolj naravnim značajem. Poleg značilnih ptic, ki gnezdiijo v rečni mehkolosni in trdolesni loki (srednji detel, belovrati muhar, črnoglavka ...), bomo s strokovnjaki spoznavali tudi dvoživke, žuželke, sesalce in rastline poplavnega gozda reke Mure. Ogleдали si bomo tudi nekatere ukrepe za obnovo habitatov projekta Natura Mura, izvedenih v 5-državnem Biosfernem območju Mura-Drava-Donava. Ne pozabite na primerno terensko opremo in zaščito proti klopom. Vabljeni vsi, še posebej družine z otroki, ki želite spoznati enkratna območja ob reki Muri.

MAJ

GLIVE IN NJIHOV PROSTOR V NARAVI - TEDEN PARKOV IN DAN BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI 2023

Naravni rezervat Škocjanski zatok

druga polovica maja,
natančnejše informacije na <https://www.skocjanski-zatok.org/>

V sodelovanju z Gobarsko-mikološkimi društvom slovenske Istre bomo za širšo javnost v Tednu parkov in ob obeležitvi dneva biotske raznovrstnosti pripravili vodeni ogled po sladkovodnem delu rezervata. Vodili ga bodo člani obih društev in bo namenjen predstavitvi gliv v Škocjanskem zatoku.

Z dogodkom želimo obogatiti podatkovno bazo o vrstah gliv, ki se pojavljajo v Škocjanskem zatoku, ter obiskovalce rezervata poučiti o njihovih značilnostih, vlogi v okolju ter varovanju.

NED

21

MAJ

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač

Arboretum Volčji potok
(zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj vzamete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno.

NED

4

JUN

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač

Arboretum Volčji potok
(zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj vzamete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno.

CIKOVT
(*Turdus philomelos*)
ilustracija: Jan Hošek

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

KOZICA
(*Gallinago gallinago*)
ilustracija: Jan Hošek

TOR

9

MAJ

POPIS VELIKEGA ŠKURHA NA LJUBLJANSKEM BARJU (DRUGI POPIS)

Urša Koce (prijave na urša.koce@dopps.si do 1. 5. 2023; kasnejših prijav ne bomo mogli upoštevati)

Ljubljansko barje

v popoldanskem času
(podrobnejše informacije bodo prijavitelji dobili po e-pošti)

Vabimo vas na tradicionalni popis velikega škurha na Ljubljanskem barju. K sodelovanju vabimo vse popisovalce iz preteklih let kot tudi nove popisovalce, še posebej člane društva z Barja in okolice. Rezervna datuma v primeru neugodnega vremena sta 10. in 11. maj 2023. Po najavi prek e-maila boste prejeli elektronski prijavitni obrazec.

PET

26

MAJ

PTICE IN NETOPIRJI ORMOŠKIH LAGUN

Naravni rezervat Ormoške lagune

od 18.00 dalje

V letošnjem letu smo si Dan odprtih vrat zamislili nekoliko drugače. Spoznavali bomo še nekatere druge skrivnostne prebivalce Ormoških lagun. Vabimo vas, da se nam pridružite pri spoznavanju ptic in netopirjev z metodo mreženja. Do mraka se bomo posvetili pticam, kasneje pa bo naša pozornost namenjena predvsem netopirjem, ki so zaradi nočno aktivnega življenja še vedno nekoliko skrivnostna skupina sesalcev.

foto: Dejan Bordjan

MLADI ORNITOLOGI, POZOR!

// Tilen Basle

Če želiš izpopolniti svoje znanje o pticah, se zabavati s sovrstniki in mentorji ter z njimi po taborniško preživeti teden dni ob čudovitem Cerknškem jezeru, se moraš nedvomno udeležiti **Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Bobnarica 2023«**. **S prijavo pohiti, saj je število mest omejeno, zanimanje pa veliko!**

Letos bomo v začetku poletnih počitnic skupaj z Notranjskim regijskim parkom v okviru projekta **LIFE Stržen** organizirali že tradicionalni mladinski tabor. **Potekal bo na območju Notranjskega regijskega parka od sobote, 24. junija, do sobote, 1. julija 2023.** Na taboru bodo delovale

štiri skupine, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi. V skupini boste največ štirje udeleženci, vsaka skupina pa se bo lotila raziskovanja določene teme. Udeležbo priporočamo mladim med 12. in 18. letom starosti.

KAKO SE PRIJAVIŠ NA TABOR?

Če se želiš udeležiti tabora, izpolni prijavni obrazec, dostopen na www.ptice.si in prek priložene QR kode. Prijave zbiramo do **28. aprila 2023**, vse prijavljene pa bomo o izboru za udeležbo na taboru obvestili po elektronski pošti najkasneje **do 5. maja 2023**. Za več informacij pokliči na številko 051 636 224 ali piši na tilen.basle@dopps.si.

foto: Tilen Basle

foto: Tilen Basle

KMETIJSTVO KOT PODPORA NARAVOVARSTVU

// Tjaša Pršin

Poljski škrjanci (*Alauda arvensis*) ZAPLATE NEPOSEJANIH TAL s pridom uporabljajo kot razgledišča, prehranjevališča ter spopade s sosednjimi samci.
foto: Tilen Basle

Zadnje poročilo, nastalo v okviru Vseevropskega monitoringa pogostih vrst ptic, kaže na 60-odstotni upad populacij ptic kmetijske krajine na območju Evrope v zadnjih štirih desetletjih. Vzrokov za tak upad je več, v naravovarstveni stroki pa velja konsenz, da je najverjetnejši in poglobitni razlog zanj iskati v načinu kmetovanja. Orna zemljišča postajajo vse bolj intenzivno obdelana in čedalje večja, krajina pa s tem čedalje bolj homogena. Krajinski elementi, kot so mejice, omejki, posamezna drevesa in visokodebelni sadovnjaki, izginjajo, posledično pa se kakovost življenjskih okolij ptic in drugih organizmov v kmetijski krajini slabša. Čedalje bolj intenzivno kmetijstvo vpliva na ptice negativno tudi zaradi sprememb v količini hrane ter kakovosti gnezdišč in prehranjevališč. Pa je sobivanje kmetijstva in ptic vendarle mogoče?

MEJICE, CVETNI IN DETELJNO-TRAVNI PASOVI

Mnoge vrste ptic kmetijske krajine so močno vezane na linijske pasove lesne vegetacije – mejice. A mejice so življenjski prostor ne le ptic, marveč tudi mnogih drugih organizmov. Opraševalci na cvetočih grmih in drevesih najdejo pašo, ki je še posebej dragocena zgodaj spomladi (ko posevki na kmetijskih zemljiščih in preostala zelnata ve-

getacija še ne cveti), v sušnih obdobjih in po košnji travnikov. Žuželke, ki se zadržujejo v in ob mejicah, so pomembne za prehrano ptic in netopirjev, v vegetaciji mejic počivajo in se prehranjujejo dvoživke, v pritalnih delih mejic se sončijo in skrivajo plazilci. Ptice v gosti vegetaciji mejic najdejo zavetje pred plenilci, z vrhov oprezajo za žuželkami in prepevajo, med vejami grmov in dreves pa skrivajo svoja gnezda. Poleg velike vrednosti za biotsko pestrost imajo mejice pozitivne učinke tudi na kmetovanje. Med drugim korenine vegetacije v mejicah zadržujejo prst in zavirajo vetrno in vodno erozijo in s črpanjem talne vode zmanjšujejo negativne vplive poplav. Mejice delujejo kot povezovalni koridorji različnih življenjskih okolij (pogosto jih najdemo npr. na meji med travnikom in ornim zemljiščem, povezujejo tekoče vode in travnike ipd.), v zadnjih letih pa so zaradi človekovega poseganja v krajino začele pospešeno izginjati, ponekod so postale celo prava redkost. V okviru projekta Kmetovanje z(a) biodiverziteteto na nižinskih kmetijah v Sloveniji – EIP VIVEK, smo v zadnjih dveh letih pričeli z aktivnostmi, ki v praksi pripomorejo k varstvu biodiverzitet v kmetijski krajini. Ena takih je bila sadnja novih mejic. Zasadili smo domorodne vrste grmov, katerih plodovi bodo v jesenskih in zimskih mesecih hrana živali. Izbrali smo vrste, ki so že uspevale v bližnji okolici: črni trn (*Prunus*

spinosa), navadni češmin (*Berberis vulgaris*), rdeči dren (*Cornus sanguinea*), različne vrste vrb (*Salix* sp.), navadna leska (*Corylus avellana*), črni bezeg (*Sambucus nigra*), skorš (*Sorbus domestica*), navadna trdoleska (*Euonymus europaeus*), navadni glog (*Crataegus laevigata*), brogovita (*Viburnum opulus*) in dobrovita (*Viburnum lantana*). Že v prvem letu po zasaditvi sta jih kot lovne preže oziroma razgledišča uporabljala rjavi srakoper (*Lanius collurio*) in repaljčica (*Saxicola rubetra*).

Cvetni in deteljno-travni pasovi so krajinski elementi, ki zmanjšujejo vpliv izgube mozaičnosti krajine. Ptice in opraševalci jih uporabljajo kot gnezditveni in prehranjevalni habitat, poleg tega pa cvetni pasovi pripomorejo k raznovrstnosti rastlinstva. Ukrep vzpostavitve teh dveh pasov smo preizkusili tudi v projektu EIP VIVEK. Cvetni pas smo vzpostavili z uporabo zelenega mulča (sveže pokošenega rastlinskega materiala z zreliimi semeni) z ekstenzivnega, vrstno bogatega travnika. Uporabili bi lahko tudi seneni drobir (posušen rastlinski material) ali semensko mešanico domorodnih travniških rastlin. Za zasaditev deteljno-travnega pasu smo uporabili komercialno, vnaprej pripravljeno mešanico. Oba pasova so naselile raznovrstne žuželke – hrošči, čmrlji, škržatki, metulji in kobilice. Te so hrana ptic in drugih živali v kmetijski krajini, tiste, ki jih uvrščamo med divje opraševalce, pa so pomembne tudi za kmetijstvo in pridelavo hrane.

PRIČETEK VARSTVA GNEZDILK NA NJIVAH

V okviru projekta EIP VIVEK smo na terenu prvič preizkusili ukrepe za varstvo poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*), pribe (*Vanellus vanellus*) in hribskega škrjanca (*Lullula arborea*). Vsi trije gnezdiijo na tleh in pri nas pretežno na njivah.

Za poljskega škrjanca smo vzpostavljali zaplate neposejanih tal. Za te kmet poskrbi pri setvi ozimnega žita, oljne ogrščice, lucerne ipd., tako da med sejanjem

Veseli nas, da smo ukrepe z dobrim sodelovanjem vseh deležnikov uspešno izvajali dve leti, nekatere pa bomo v letošnjem letu izvedli tudi tretjič.

dvigne in ugasne sejalnico, se premakne za nekaj metrov in sejalnico spusti, prižge in s sejanjem nadaljuje. Poljski škrjanci neposejane zaplate s pridom uporabljajo za prehranjevanje, kot razgledišča ter za spopade s soslednjimi samci, kar smo potrdili na Ljubljanskem barju, Dravsko-Ptujsko-Središkem polju in na Goričkem, kjer smo ukrep preizkusili v praksi.

V projektu EIP VIVEK smo prvič v praksi preizkusili ukrepe za varstvo HRIBSKEGA ŠKRJANCA (*Lullula arborea*), PRIBE (*Vanellus vanellus*) in POLJSKEGA ŠKRJANCA.

foto: Alen Ploj

RJAVI SRAKOPER
(*Lanius collurio*) je novo zasajeno mejico že v prvem letu po zasaditvi s pridom uporabljal kot **LOVNO PREŽO**.
foto: Urša Gajšek

Ukrepa za varstvo pribe in hribskega škrjanca vključujeta iskanje in varstvo njihovih gnezd. Obdobje gnezditve pri obeh se namreč časovno ujema s kmetijskimi opravili (oranje, brananje, setev), ki povzročijo propad njihovih gnezd. Na Ljubljanskem barju in Dravsko-Ptujsko-Središkem polju smo površine, kjer so se zadrževale pribe, natančno spremljali vse od konca marca, ko prve pričnejo svatovati in izbirati površine za gnezdenje. Sledilo je iskanje in označevanje njihovih gnezd. Najdena gnezda prib smo v dogovoru z lastniki zemljišč označili, kmetje pa so pri nadaljnji obdelavi površin z mehanizacijo označena gnezda obvozili. Z deli na celotni površini so nadaljevali po zaključeni gnezditvi prib, običajno ob koncu maja. V okviru izvajanja tega ukrepa smo v letu 2021 na Ljubljanskem barju našli in označili 9 gnezd ter kasneje potrdili vsaj 4 različne družine prib, v letu 2022 pa na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju 7 gnezd in potrdili 2 družini prib.

Ukrep za varstvo gnezd hribskega škrjanca smo preizkusili na Goričkem. Zgodaj spomladi smo beležili pojoče škrjance in površine, kjer smo opravljali to delo, večkrat spremljali še aprila in maja. Pozorni smo bili na ptice, ki so v kljunu nosile gnezditveni material ali hrano, saj je bil to znak, da par tam najverjetneje gnezdi. V takih primerih smo ju spremljali še toliko časa, da smo lahko ocenili lokacijo gnezda. O najdenem gnezdu in njegovi lokaciji smo nato obvestili lastnike zemljišč. Dogovorili smo se za izogibanje vsem kmetijskim opravilom na travniku oziroma njivi z gnezdom do datuma, ki smo ga določili glede na starost najdenega legla. V letu 2021 smo našli gnezdo na travniku, v letu 2022 pa na njivi z žitom. V obeh primerih smo se z lastniki zemljišč uspešno dogovorili za zakasnitev kmetijskih del na površini z gnezdom ter s tem povečali možnost za preživetje mladičev.

USPEŠNO PROJEKTNO SODELOVANJE IN KAKO NAPREJ

Ukrepi, namenjeni varstvu ptic, ki jih preizkušamo v projektu EIP VIVEK, predvsem pa ukrepa za varstvo pribe in hribskega škrjanca za učinkovito izvedbo zahtevata dobro sodelovanje poznavalcev ptic (ornitologov), kmetijskih svetovalcev in kmetov. V projektu pri izvajanju omenjenih ukrepov sodelujemo s sedmimi kmetijskimi gospodarstvi z Ljubljanskega barja, Dravsko-Ptujsko-Središkega polja in Goriškega. Veseli nas, da smo ukrepe z dobrim sodelovanjem vseh deležnikov uspešno izvajali dve leti, nekatere pa bomo v letošnjem letu izvedli tudi tretjič. Hkrati pozdravljamo tudi dejstvo, da Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo vključuje in finančno podpira vse tri v projektu preizkušene ukrepe. Ti bodo tako lahko »zaživel« in prispevali k varstvu teh treh vrst ptic tudi po izteku projekta EIP VIVEK.

Projekt Kmetovanje z(a) biodiverziteti na nižinskih kmetijah v Sloveniji – EIP VIVEK sofinancirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5.

VIRI

- BLAŽIČ, B. in sod. (2022): Poročilo popisov pribe (*Vanellus vanellus*) in poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) v letu 2021 – projekt EIP VIVEK. Poročilo. DOPPS, Ljubljana.
- BLAŽIČ, B. in sod (2022): Varstvo biodiverzitete v kmetijski krajini – EIP VIVEK. Priročnik. DOPPS, Ljubljana.
- KMECL, P., GAMSER, M. (2022): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine – delno poročilo za leto 2022. DOPPS, Ljubljana.
- WEIBEL, U., M. (1999): Effects of wildflower strips in an intensively used arable area on skylarks (*Alauda arvensis*). – Doktorska disertacija, Swiss Federal Institute of Technology Zürich, Zürich.

V EVROPSKI UNIJI BOMO V PRIHODNIH DESETLETJIH OBNAVLJALI NARAVO

// Urška Koce

Narava v Evropi je iz leta v leto siromašnejša, o čemer pričajo trendi različnih kazalnikov, med katerimi so tudi ptice – tako vrste, ki so varovane v okviru omrežja Natura 2000, kot tudi pogoste vrste kmetijske in gozdne krajine. Spremembe na slabše so pravzaprav tako hitre in obsežne, da to brez posebnih meritev opazi tudi vsak, ki v naravi rad preživlja svoj čas in je z njo vsaj nekoliko povezan.

Različne doslej sprejete zaveze, zakonodaja in mehanizmi, s katerimi naj bi ohranjali evropsko biodiverzitetu, do danes niso dali pravih rezultatov. Zato je bila še v času pandemije v okviru Evropske unije kot del Evropskega zelenega dogovora sprejeta Strategija za biotsko raznovrstnost do leta 2030, ki naj bi evropski naravi pomagala do čim prejšnjega okrevanja. Del strategije, naslovljene tudi »Vračanje narave v naša življenja«, ki se osredotoča predvsem na obnovo že oslabiljenih ekosistemov, zadeva sprejem zakonodajnega okvirja, ki bo državam članicam nalagal uvedbo konkretnih ukrepov za obnovo biodiverzitet in bo zanje tudi neposredno zavezujoč. Gre za t. i. Uredbo EU o obnovi narave (ang. *Nature Restoration Law*), o kateri prav zdaj potekajo pogajanja v Evropskem parlamentu in Svetu Evrope. Slovenija je do predloga že zavzela stališče in sprejem Uredbe načeloma podpira, a je ob tem postavila v ospredje tudi nekaj pogajalskih izhodišč.

Evropska komisija kot predlagateljica in tudi mednarodne nevladne naravovarstvene organizacije v novo Uredbo polagajo velike upe, saj naj bi ta končno obrnila potek igre, v kateri je narava doslej nenehno izgubljala. Že do leta 2030 naj bi na ozemlju EU vzpostavili ukrepe za obnovo biodiverzitet na vsaj 20 % kopnega in 20 % morskega okolja, do leta 2050 pa obnovili vse degradirane ekosisteme. Od obnovljene narave si poleg številnih drugih koristi obetamo

tudi velik prispevek k blaženju podnebnih sprememb in prilagajanju nanje. K skupnim evropskim ciljem bodo prispevale vse države članice, ki bodo morale v prvih dveh letih po uveljavitvi Uredbe pripraviti nacionalne Načrte obnove narave z jasno opredeljenimi ukrepi in časovnimi mejniki za njihovo uvedbo.

Ohranjeni ekosistemi nam zagotavljajo, kar neobhodno potrebujemo za življenje: čisto vodo, hrano in kakovostno bivalno okolje.

foto: **Urška Koce**

Predlog Uredbe pa ima tudi številne nasprotnike, ki v njej vidijo predvsem grožnjo za posle, kot smo jih vajeni, t. i. »business as usual«, in se zato izdatno trudijo, da bi jo oslabilili ali celo onemogočili njen sprejem. Pomembna bitka za naravo, ki nas obdaja, se torej bide prav zdaj na evropskem političnem parketu. Morda že nekoliko utrujeni od tovrstnih bitk bi si sicer želeli, da bi kot družba nekoč odrasli do te mere, da bi za naravo, ki je pomemben temelj našega življenja in blaginje na tem svetu, poskrbeli samoiniciativno in neodvisno od takšnih in drugačnih zakonodajnih zahtev. A dokler še nismo tam, le navijajmo za dober izid glasovanja v Evropskem parlamentu, ki bo predvidoma potekalo še v tem letu.

Z akcijo #RestoreNature lahko državljeni EU zahtevamo, da EU pripravi dober zakon, ki bo ustrezno naslovil problematiko izginjanja narave v Evropi ter tako »povrnili zemljo, morje in vodo nazaj naravi.«

IZLET ZA MLADE ORNITOLOGE NA IZLIV REKE SOČE

// Izidor Kejžar

Skupinska fotografija udeležencev potabornega izleta na izliv Soče

foto: Igor Sitar

Letošnji potaborni izlet v organizaciji mentorjev z Mladinskega ornitološko raziskovalnega tabora je bil prvi, ki sem se ga udeležil. Zbrali smo se na vetrovno soboto ob 7.30 na Dolgem mostu v Ljubljani. Na parkirišču nismo odlašali; vožnja je minila kar hitro, saj smo se pogovarjali o zanimivih stvareh. V avtomobilu je bilo vzdušje zelo živahno, tematika pogovorov pa široka.

Prva opazovalna točka je bil rezervat Valle Cavanaugha. Še preden smo lahko začeli opazovati ptice, so nas ustavili karabinjerji (italijanski orožniki). Na srečo se je Domen v italijanščini lahko z njimi vse uspešno pogovoril. Izkazalo se je, da so nas želeli le opozoriti na pogosto vlamljanje v vozila in kraje na parkiriščih. Avifavna v rezervatu je bila pestra: veliko plojkokljunov (labodi, gosi in race), močvirnikov (čaplje, žličarke, ibisi) in drugih vodnih ptic.

Pot smo nadaljevali ob obali Gradeža, v bližini rezervata. Bil je čas oseke, obala pa polna pobrežnikov. Prevladovali so spremenljivi prodniki (*Calidris alpina*), poleg njih so se sprehajali tudi veliki škurhi (*Numenius arquata*), črne prosenke (*Pluvialis squatarola*) in mnogi drugi predstavniki skupine. Omembe vreden je tudi tujerodni sveti ibis (*Threskiornis aethiopicus*), ki se je prehranjeval na pomolu.

Zavili smo še na obalo rezervata, tam smo namreč že od daleč videli jato belolisk (*Melanitta fusca*) in jatico kozic (*Gallinago gallinago*), ki so se držale zelo skupaj. Nadaljevali smo v smeri proti Sloveniji, na obalo blizu Tržiča (Monfalcone). Sprva lokacija ni delovala kaj posebej obetavno – na obali ni bilo prav posebnih vrst ali pa so bile take, ki smo jih ta dan že opazili. Čez čas pa je sledilo presenečenje v vodi: prikazala se je velika pliskavka (*Tursiops truncatus*). A to še ni bilo vse! Medtem ko so bili drugi zaposleni z opazovanjem pliskavke, sem izkoristil priložnost, da ponovno pregledam jate ptic, saj smo morda kaj spregledali. Med srednjimi žagarji (*Mergus serrator*) sem v trenutku opazil čudno, a po obliki njim dokaj podobno ptico, ki me je spominjala na eno mojih najljubših vrst: črno raco (*Melanitta nigra*), v Tržaškem zalivu sicer zelo redko severno vrsto. Nemudoma sem k teleskopu poklical Dejana, ki mi sprva ni verjel, saj mlajši večkrat prehitro določimo vrsto, čeprav o določitvi nismo popolnoma prepričani. V trenutku, ko so vsi opazovalci usmerili spektive v njeno smer, se je ravno potopila in izginila iz našega vidnega polja. Nazadnje pa sta jo Mitja in Dejan po načinu potapljanja in obliki res določila za črno raco. Opazovali smo mladega samca, ki je imel na kljuno za samce značilno vidno grbo. Vsi smo bili navdušeni in raca nam je dodatno polepšala že tako imeniten potaborni izlet!

Mislím, da smo na izletu vsi uživali. Zelo se že veselím naslednjega tabora in potabornega izleta.

PLAMENEC
(*Phoenicopterus roseus*)

foto: Jaka Zlobko

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

// Mitja Denac

Na enostavnejši fotografiji v prejšnji številki sta bili dve ptici, ki smo ju pozimi lahko opazili na skoraj vsaki krmilnici: plavček (*Cyanistes caeruleus*; levo) in močvirska sinica (*Poecile palustris*, desno). Močvirska sinica je bila v prijaznejšem položaju za določitev, saj sta bila poleg sivo-rjavih peruti in umazano belega trebuha lepo vidna najpomembnejša določevalna znaka – črna kapa in majhen črn »sliček«, ki izbor takoj zožita na močvirsko in gorsko sinico (*Poecile montanus*). Za vizualno ločevanje teh dveh vrst je potrebnega nekaj občutka, ključen pa je ravno omenjeni »sliček« (temna lisa pod kljunom), ki je pri močvirski sinici na sliki enakomerne širine, pri gorski pa se proti dnu razširi in deluje s sprednje strani ptice trikotno. Plavček na levi strani je bil proti nam obrnjen s hrbtom, vendar nas velikost (primerjava z močvirsko sinico) in modra obarvanost spet pripeljeta do sinic. Tokrat ste morda omahovali med veliko sinico (*Parus major*) in plavčkom, za slednjega pa se odločimo zaradi izostanka črnine na glavi in enotno modrih letalnih peres brez močne svetle obrobe.

foto: Simon Kovačič

foto: Simon Kovačič

foto: Matej Gamser

foto: Matej Gamser

// Matej Gamser

Verjetno ste ob hitrem pogledu na zahtevnejšo fotografijo rešitev ustrelili kot iz topa: bodisi kostanjevka (*Aythya nyroca*) bodisi sivka (*Aythya ferina*). Oboji se v 50 % niste zmotili. Če bi bila ta raca kostanjevka, bi morala imeti bele oči – gre namreč za samca. Če pa bi bila ta raca sivka, ne bi smela imeti tako vpadljive široke bele lise vzdolž letalnih peres. Poleg tega ima sivka večji del leta vpadljivo svetlo liso na kljunu, ki bi bila s take fotografije razvidna. A je ni videti. Ta svetla lisa na kljunu pri nekaterih samcih sivk med golitvijo izgine, ptica na fotografiji pa se zagotovo ne goli, saj ima vsa letalna peresa. Rešitev se torej glasi: križanec med kostanjevko in sivko. Gre za precej redek pojav, zabeležen je morda en križanec na tisoč ali več "čistih" predstavnikov obeh vrst. Kljub temu gre, vsaj pri nas, z naskokom za najpogostejše opaženega križanca med racami. Kot vidite sami, pa obstaja velika verjetnost, da bomo kdaj kakšnega tudi spregledali.

Vabljeni, da se preizkusite v novi določevalski zagonetki!

enostavnejša

zahtevnejša

VARSTVO PTIC V POMURSKI KMETIJSKI KRAJINI

// Gregor Domanjko, Daša Donša, Anja Cigan

V preteklih desetletjih se je podoba kmetijske krajine v Sloveniji močno spremenila. To velja tudi za Pomurje, ki je najbolj kmetijsko usmerjena regija v državi. K ohranjanju tradicionalne kmetijske krajine se s svojimi akcijami usmerjamo tudi člani DOPPS, ki delujemo v okviru Pomurske sekcije. K ohranjanju populacij ptic kulturne krajine aktivno prispevamo z raznolikimi naravovarstvenimi akcijami.

Nekoč manjše, z mejicami ločene in razdrobljene kmetijske površine so danes zamenjale ogromne njivske površine. Intenziviranje kmetijstva in hitrejša obdelava površin sta v veliki meri prispevala tudi k izsuševanju mokrotnih travnikov, izsekavanju mejic, posamičnih dreves, visokodebelnih sadovnjakov ter nadomeščanju tradicionalnih sort sadnih dreves z novodobnimi. Na drugi strani pa se kmetijska krajina spopada tudi s postopnim opuščanjem rabe. Izginjanje tradicionalne kmetijske krajine vsekakor bistveno ogroža vrstno pestrost teh območij.

Na območju Pomurja, predvsem na Goričkem in v Slovenskih goricah, so bili visokodebelni travniški sadovnjaki tako rekoč nepogrešljiv del vsake kmetije. Sadovnjaki so bili sestavljeni iz raznovrstnega sadnega drevja, s prevladujočimi jablanami, hruškami, češnjami in slivami. Pridelek je bil pomemben prispevek h kmetiji, saj so ga bodisi predelali in prodali bodisi uporabili za lastne potrebe. Zaradi nižanja odkupnih cen jabolk je v drugi polovici 20. stoletja veliko kmetij opustilo rabo in nego dreves v travniških visokodebelnih sadovnjakih. Predvsem jablane je začela preraščati bela omela (*Viscum album*), ki je pospešeno vplivala na propad dreves. Pozneje so zaradi lažje obdelave in modernizacije kmetijske mehanizacije sadna drevesa postala ovira pri košnji, zato so veliko travniških sadovnjakov izsekali.

Sadovnjak v Spodnjem Kocjanu pred in po obrezovanju in odstranitvi bele omele
foto: Gregor Domanjko

Vrste, vezane na tradicionalno rabo, so čedalje bolj ogrožene. Travniški sadovnjaki namreč zagotavljajo pomembne habitate različnim vrstam kukavičevk, privabljajo številne divje opraševalce, njihova votla debla, primerna za dupla, pa so pomembna za sekundarne duplarje, kot so smrdokavra (*Upupa epops*), veliki skovik (*Otus scops*), čuk (*Athene noctua*), vijeglavka (*Jynx torquilla*), pogorelec (*Phoenicurus phoenicurus*) in mnoge druge. V starejših sadnih drevesih najdemo še druge živalske vrste, na primer hrošča puščavnika (*Osmoderma eremita*), dupla pa so primerna tudi za posamezne vrste netopirjev.

ZLATOVHRANKA
(*Coracias garrulus*)
foto: Alen Ploj

Število ptic kmetijske krajine se je tudi v Pomurju drastično zmanjšalo. Smrdokavra in veliki skovik, ki sta kvalifikacijski vrsti za območje Natura 2000 Goričko, sta postali ogroženi. Tako smo člani DOPPS v okviru Pomurske sekcije leta 2010 na Goričkem pričeli z vsakoletnimi akcijami nameščanja gnezdilnic za zlatovranko (*Coracias garrulus*), smrdokavro in velikega skovika. Do letošnjega leta smo tako namestili približno 300 večjih gnezdilnic,

V okviru projekta Gorička krajina je bilo dokazano, da veliki skovik redno uporablja lovne preže, ki so bile postavljene v okviru projekta in zaseda gnezdilnice, ki smo jih v preteklosti namestili člani DOPPS iz naše sekcije.
foto: **Damijan Denac**

od leta 2014 gnezdilnice za zlatovranko in smrdokavro nameščamo tudi v Slovenskih goricah. Po vzoru avstrijskih kolegov smo leta 2013 na Goričkem pričeli z nameščanjem t. i. lovnih prež za ptice, posebej za zlatovranko. Z lovnimi prežami poskušamo nadomestiti naravne strukture v krajini, kot so posamezna drevesa, mejice ali omejki, s katerih ptice na robu travnikov ali njivskih površin lovijo žuželke, manjše sesalce ter plazilce. Z namenom občutnega izboljšanja habitata za smrdokavro in druge ptice duplarje smo na območju Slovenskih goric od leta 2019 z odstranitvijo bele omele in obnovitveno rezjo obnovili šest visokodebelnih travniških sadovnjakov z več kot 150 jablanami. Menimo, da so tudi naše aktivnosti doprinesle k temu, da se je stanje ohranjenosti velikega skovika na Goričkem izboljšalo, pri čemer pa ne smemo pozabiti tudi na prizadevanja drugih naravovarstvenih organizacij in ukrepov na tem območju. Po večletnem upadanju števila velikih skovikov na območju Natura 2000 Goričko, zadnji podatki monitoringa populacij velikega skovika kažejo na postopno okrevanje vrste. Med letoma 2011 in 2013 je populacija na Goričkem štela med 55 in 65 pojočih samcev, leta 2021 pa jih je bilo zabeleženih 84. V okviru projekta Gorička krajina, ki sta ga skupaj izvajala Javni zavod Krajinski park Goričko in DOPPS, je bilo med drugim dokazano, da veliki skovik redno uporablja lovne preže, ki so bile postavljene v okviru projekta, in zaseda gnezdilnice, ki smo jih v preteklosti namestili člani DOPPS iz naše sekcije. O aktualnem številu osebkov velikega skovika vas bomo lahko obvestili že v letošnjem letu – popisa na Goričkem se vsi že zelo veselimo!

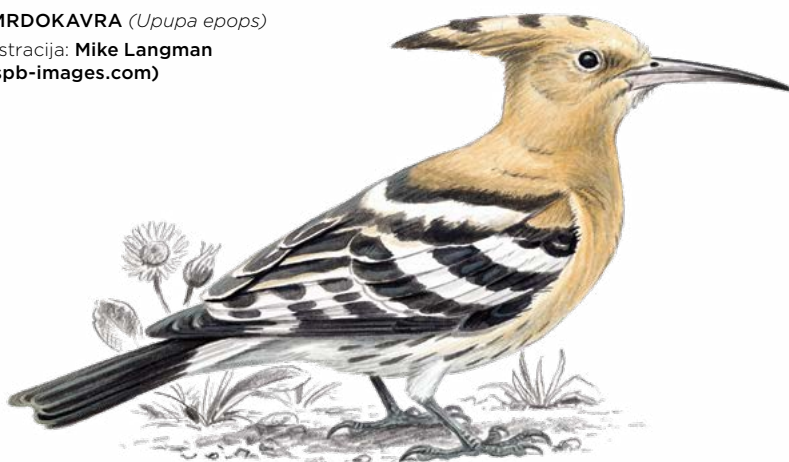
V zimskem času se člani na skupni akciji lotimo izdelave gnezdilnic za ptice pevke in sekundarne duplarje. Prvo takšno delavnico smo imeli leta

2013. Na letošnji akciji, ki je potekala 11. februarja, smo izdelali 31 gnezdilnic, ki bodo do začetka gnezditvenega obdobja nameščene na območju Goričkega in Slovenskih goric. Pred novo gnezditveno sezono pa člani prav tako pregledamo večino že nameščenih gnezdilnic, ki jih je treba očistiti in po potrebi popraviti ali zamenjati. Na območju Goričkega tako vsako leto pregledamo približno 200 gnezdilnic, pri čemer sodelujemo z zaposlenimi v Javnem zavodu Krajinski park Goričko.

V zimskem času se člani DOPPS v organizaciji Pomurske sekcije na skupni akciji lotimo izdelave gnezdilnic za ptice pevke in za sekundarne duplarje.
foto: **Daša Donša**

SMRDOKAVRA (*Upupa epops*)
ilustracija: **Mike Langman**
(rspb-images.com)

Člani DOPPS, ki delujemo v okviru Pomurske sekcije si bomo tudi v prihodnje z organizacijo izdelovanja ter nameščanja gnezdilnic in obnovo visokodebelnih travniških sadovnjakov prizadevali za ohranjanje naše edinstvene kmetijske krajine, ki je v vrtincu sprememb zagotovo eden izmed biserov biotske raznovrstnosti v Sloveniji.

VIR

– DENAC K. (2021): Veliki skovik *Otus scops*. str. 139–147. V: DENAC K., BLAŽIČ B., BOŽIČ L., KMECL P., MIHELIC T., DENAC D., BORDJAN D., KOČE U.: Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2021. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana.

PTIČKI SE ŽENIJO

// Nataša Bavec

Po uvodnem spoznavanju murskih ptic ob fotografijah, smo se preizkusili v popisovanju ptic.

foto: **Željko Šalamun**

Člani Pomurske sekcije Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije smo v soboto, 11. 3. 2023, že dvanajstič zapored organizirali akcijo "Ptički se ženijo". Le-to vsako leto poteka na Gregorjevo.

V dopoldanskem času smo obiskovalce pričakali v Beltincih in Rakičanu, popoldne pa v Dokležovju. Kot vsako leto smo na stojnicah ponujali društveno in drugo izobraževalno gradivo, zainteresirane obveščali o delovnih akcijah in prihajajočih izletih, jih seznanili z izdelovanjem ptičjih gnezdilnic ter delili svoje znanje. Obiskovalce smo seznanili tudi z vrstami v naši neposredni okolici. Akcije se je udeležilo okrog 100 oseb vseh starostnih skupin.

Gregorjevo je praznik, ki ga praznujemo 12. marca na god sv. Gregorja. Gregor Veliki je ob veljavi julijanskega koledarja godoval prav na enakonočje, na prvi pomladanski dan, ko se je dan začel daljšati. Ko so leta 1582 julijanski koledar spremenili v gregorijanskega, se je datum zamaknil in prišel na današnji 12. marec. Po ljudskem izročilu se na ta dan »ženijo ptički« in po starih običajih so se dekleta ozirala v

nebo, saj je veljalo, da bo prva ptica, ki jo bo dekle videlo na ta dan, naznanila, kakšen bo njen mož. Gregor je bil znan tudi po tem, da "luč v vodo vrže", in s tem je nastala tradicija spuščanja gregorčkov (pisanih barčic, hišk, deščic s smolo ...), razsvetljenih s svečami in spuščeni po potokih in rekah na predvečer Gregorjevega. Šego poznajo marsikje v Evropi in širše po svetu.

V Beltincih je akcija "Ptički se ženijo" potekala v sodelovanju s **TD Beltinci** in **Zavodom Logarica**, v Rakičanu z **Dvorcem Rakičan** in v Dokležovju z **Društvom čolnarjev Dokležovje**.

Na Privezu, kot imenujemo prostor ob reki Muri pri mostu med Veržejem in Dokležovjem, je bilo letos Gregorjevo še posebej zanimivo. Več o tem je povedala članica DOPPS **Monika Podgorelec**: "Za Gregorjevo v Dokležovju smo se člani DOPPS, ki delujemo v okviru Pomurske sekcije, povezali z Društvom čolnarjev Dokležovje. Skupaj smo med 14.00 in 18.00 pripravili pester program. Po uvodnem spoznavanju murskih ptic ob fotografijah smo se podali na teren ob starem rokavu Mure do gramoznice ter se preizkusili v popisovanju ptic. Skupinica otrok je z Moniko in Robijem popisala 16 vrst ptic. Sledilo je presenečenje – čisto pravo »ftičje gostüvanje«, ko sta škof in murski čolnar Marko oženila murske ftiče po tradicionalnem obredu g. Ivana Maučeca. Otroci pa so se posladkali z ocvrkovimi pogačicami, penci in sladkimi ptički »iz grmovja«. Potem smo oženjenim ptičkom izdelali hiške – ptičje gnezdilnice. Ob prihajajočem mraku smo po murskem toku spustili čisto naravne gregorčke."

Letošnje Gregorjevo je v Pomurju zaznamovalo precej ptic. Nekatere že žvrgolijo snubitvene pesmi, medtem ko druge gnezdilke še čakamo. V prihodnjih dneh odprite ušesa in dajte oči na peclje – opazite kakšne pernate znanilke pomladi?]

Ob mraku smo po murskem toku spustili gregorčke.

foto: **Monika Podgorelec**

Udeleženci dogodka so izdelali gnezdilnice za ptice.

foto: **Monika Podgorelec**

POZDRAV POMLADI - GREGORČKI 2023

// Neža Kocjan

V soboto, 11. marca, je na Eipprovi ulici v Ljubljani potekal tradicionalni dogodek Gregorčki – pozdrav pomladi. Gre za med Ljubljančani dobro poznani dogodek, namenjen predvsem družinam z mlajšimi otroki. Ti lahko tam izdelujejo majhna plovila, navadno opremljena z lučkami oziroma svečkami, tako imenovane gregorčke, ki jih nato spustijo po Gradaščici v Ljubljano. Z dogodkom meščani v skladu s starimi šegami zaznamujejo večer pred Gregorjevim.

Razširjena posadka Ljubljanske sekcije
foto: **Tilen Basle**

Letos je organizator, Staroljubljanski zavod za kulturo, k sodelovanju povabil tudi naše društvo, saj so prvič dogodek organizirali v obliki različnih delavnic za otroke, ki so potekale med poldnevom ter pol peto uro popoldne. Razširjena posadka Ljubljanske sekcije je v zasedbi Lana Klemenčič, Janez Leskošek, Tilen Basle in Neža Kocjan zasnovala tri tematsko različne delavnice. Prva je nosila ime Kdo vse poje v Ljubljani – predstavitev vrst ptic, s katerimi si delimo mesto, obiskovalci pa so medtem spoznavali pogoste vrste, ki jih lahko predvsem v spomladanskem času slišijo peti v različnih delih mesta. Drugo delavnico smo naslovili Spoznajmo naše pernate sosede – delavnica spoznavanja gnezdenja ptic v mestih. Delavnica je bila informativne narave, vendar zasnovana kot igra, skozi katero so lahko otroci pa tudi presenetljivo veliko odraslih spoznavali, kje vse v mestnih okoljih ptice gnezdi. Ozaveščali smo jih tudi o pomenu različnih struktur, ki jih ptice uporabljajo za gnezdenje, ter kako jim lahko pomagamo z nameščanjem gnezdilnic. Polega tega smo pripravili tudi pobarvanke. Tekom dogodka dogodka smo bili tudi na društveni stojnici, kjer smo mimoidočim predstavljali DOPPS ter odgovarjali na njihova številna in raznolika vprašanja.

Poleg nas je na dogodku sodelovalo še podjetje PapLab, ki je predstavljalo postopek reciklaže papirja ter izdelave papirja iz japonskega dresnika. Organizirali so tudi delavnico za izdelavo okolju prijaznih gregorčkov.

Zanimanje za naše delavnice je bilo veliko
foto: **yOy production**

Dogodek sta povezovala animatorja, akrobata Mojca in Inan. Prijetno vreme zgodnje pomladi je kljub nekoliko vetrovnemu dnevu v staro Ljubljano privabilo številne mlade nadobudneže s starši, bivalce bližnjega doma starejših občanov, naključne turiste in še marsikoga. Ob šesti uri zvečer je sledil koncert kantavtorja Adija Smolarja. Ta je kot vedno navdušil s svojo pronicljivostjo ter humorjem, sledilo pa je sklepno dejanje dne, spuščanje izdelanih gregorčkov ob soju sveč.

Dan se je zaključil s koncertom Adija Smolarja
foto: **yOy production**

V bližini doma

POLJSKI ŠKRJANEC (*Alauda arvensis*)

Ta nekoč ljudska ptica je danes že prava redkost – številčnost poljskega škrjanca se je v zadnjih desetletjih močno zmanjšala, v Sloveniji na primer v 15 letih za kar 60 %, ponekod tudi do 90 %. Po hrbtu in perutih je progast in obarvan sivo-rjavo, trebuh pa je umazano bel. V letu lahko opazujemo značilen bel zunanji rob njegovega repa. Gnezdí na odprtih travnikih, pašnikih in njivah v nižinah države. Ogroža ga povečevanje njivskih površin s hitrorastočimi in gosto sejanimi poljščinami, kot so kuruza, ozimno žito, sončnice in oljna ogrščica, kjer se v visoki ter gosti vegetaciji težko premika med lovom na žuželke. Na gnezdišča se vrne zgodaj spomladi. Takrat samci zasedejo svoj teritorij in začnejo peti. Petje poljskih škrjanecv je zelo zapleteno, sestavljeno iz petja v letu (med petjem se počasi v spirali dviga tudi več kot 100 m visoko), petja s tal ter petja med preganjanjem vsiljivcev.

besedilo: **Valerija Petrinc**, foto: **Alen Ploj**

Na terenu

VELIKA ČMRLJEVKA ALI VOLNARICA

(*Bombylius major*)

Že zelo zgodaj spomladi lahko ob sončnih dneh srečamo nenavadno oprasevalko, ki spominja na manjšega čmrlja. Njeno zaobljeno telo je gosto pokrito z rumenorjavimi dlakami, prepoznavna pa je predvsem po izredno dolgem, tankem, iztegnjenem rilčku. Medtem ko sesa nektar iz cevasto oblikovanih cvetov, lebdi na mestu, pri čemer je njen let podoben letu kolibrja. Velika čmrljevka ali volnarica spada med vrste oponašalskih muh. Samica odlaga jajčeca ob vходу v podzemna bivališča divjih čebel in os, njene ličinke pa nato parazitirajo v ličinkah teh žuželk.

besedilo: **Valerija Petrinc**, foto: **David Knez**

PRIBA (*Vanellus vanellus*)

Priba je selivka, ki se v Slovenijo vrača že konec februarja. Od daleč se zdi, da je obarvana črno-belo, a pogled od blizu razkrije kovinski lesket hrta in peruti, ki se preliva od zelenih prek rjavih do temno vijoličnih odtenkov. Gre za ptico v velikosti goloba, na dolgih nogah, prepoznavna je predvsem po dolgem čopku tankih peres na glavi. Prvotno gnezdilka mokrotnih travnikov je zaradi izginjanja tega habitata začela gnezdit tudi na njivah. Večino gnezdeče populacije lahko pri nas opazujemo med aprilom in majem na Ljubljanskem barju, v severovzhodni Sloveniji in na Krško-Brežiškem polju. V Sloveniji je vrsta v upadu, glavni dejavnik ogrožanja pa je časovno ujemanje njene gnezditvene sezone na njivah s kmetijskimi opravili, kar pogosto vodi do uničenja gnezd. Zelo zanimiv pa je pribin svatovski let, poln različnih akrobacij, ki jih spremlja slikovito oglašanje.

besedilo: **Valerija Petrinc**, foto: **Alen Ploj**

ČRNI BEZEG (*Sambucus nigra*)

Črni ali navadni bezeg je do sedem metrov visok grm, razširjen po vsej Sloveniji. Je pogosta vrsta mejic ali gozdnih robov, ki je dobila svoje ime po plodovih – črnih jagodah. Rastlina je dober kazalec z dušikom bogatih tal. Zaradi zdravilnih učinkov vseh delov rastline, od listov, cvetov, plodov, korenin do stebel, so črni bezeg v preteklosti imenovali »zdravilna skrinjica kmečkih ljudi«. Na mladih, zaradi gobastega stržena upogljivih poganjkov lahko že maja občudujemo aromatična rumeno bela kobilasta socvetja. Plodovi, ki dozoriijo konec avgusta, pa so pomembna hrana za številne ptice in druge živali.

besedilo: Valerija Petrinec, foto: Branka Trčak

Za terenske sladokusce

HRIBSKI ŠKRJANEC (*Lullula arborea*)

Hribski škrjanec ima v Sloveniji dve glavni gnezditveni območji: jugozahodno Slovenijo in Goričko. Močno ogrožena je predvsem populacija na Goričkem, ki se je v zadnjih dvajsetih letih zmanjšala za približno 80 %. Njegovo perje je rjavo obarvano, od poljskega škrjanca ga najlaže ločimo po izraziti beli nadočesni progji in črno-belem vzorcu na pregibu peruti. Vrsta je delna selivka, ki se seli le v primeru hudih zim. Njen gnezditveni habitat je mozaik površin z nizko, redko travo ter velikim deležem golih tal za prehranjevanje, višjo ter gostejšo vegetacijo za gnezdenje in posameznimi drevesi, grmi ali drugimi izpostavljenimi pevskimim mestji. Hribski škrjanec prepeva z namenom označevanja teritorija in privabljanja samic. V zraku je prepoznaven po značilnem "valovitem" letu, ko v enakomernih intervalih zloži peruti in se spiralno spušča.

besedilo: Valerija Petrinec, foto: Alen Ploj

VELIKI HRČEK (*Cricetus cricetus*)

Velikega hrčka so v Sloveniji prvič zabeležili leta 1980 na majhnem območju med Ormožem in Središčem ob Dravi. Je edini stepski sesalec pri nas, njegov življenjski prostor pa je kmetijska krajina z razmeroma majhnimi in mozaičnimi njivskimi površinami. Po hrbtu je rjavkast, lica in boki so rdečkasti, trebuh pa je obarvan črno. Prepoznaven je po obustnih mošnjčkih, v katere shrani nabrano hrano. Potrebuje suha, peščena in dobro odcedna tla, v katerih si izkoplje sistem tunelov in kamric. Dan večinoma prespi v brlogu, ki ga izkoplje sam, na površini je aktiven ponoči. Pozimi zmanjša telesno aktivnost in preide v obdobje hibernacije oziroma zimskega spanja. Zadnji primerek vrste pri nas je bil najden ob koncu devetdesetih let, povozen pri pokopališču (kako simbolično!) v Središču ob Dravi.

besedilo: Valerija Petrinec, foto: Blaž Blažič

JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2023

// Luka Božič

Letošnje zabeleženo število **ŽVIŽGAVK** (*Mareca penelope*) je bilo eno najvišje doslej.
foto: **Bojan Škerjanc**

V letu 2023 smo 27. zapored izpeljali januarsko štetje vodnih ptic (IWC) na območju celotne Slovenije. Za uspešno opravljeno delo gre velika zasluga vsem lokalnim koordinatorjem in drugim sodelavcem, ki so poskrbeli za brezhibno organizacijo štetja. Najpomembnejše delo pa je z udeležbo in vestno opravljenim štetjem na svojem popisnem območju opravilo več kot 200 prostovoljnih popisovalcev. Pomemben je prav vsak zabeležen podatek, tudi o popisnih odsekih oz. lokalitetah brez vodnih ptic.

ZA OPRAVLJENO DELO SE VSEM NAJLEPŠE ZAHVALJUJEM!

Štetje je večinoma potekalo v ugodnih razmerah za opazovanje, le ponekod v osrednji Sloveniji je zgoden pričetek preprečevala megla. Zaradi visokih temperatur v času štetja in tudi v dneh pred tem je bila velika večina rečnih odsekov in stoječih vodnih teles povsem nezaledenela. Do zaključka redakcije smo prejeli podatke za 500 popisnih odsekov in lokalitet. Ocenjujem, da nam je tudi letos uspelo v običajnem obsegu pokriti vse večje reke, Obalo in večino pomembnejših stoječih vodnih teles po državi. Do konca februarja so bili v bazo vneseni podatki o dobrih 48.000 osebkih 65 vrst vodnih ptic. Ob oceni števil za manjkajoče popisne odseke in lokalitete sklepamo na podpovprečno število vodnih ptic v letošnjem januarju, medtem ko je

zabeleženo število vrst že sedaj večje od povprečnega. Manj vodnih ptic kot običajno je bilo zlasti na nekaterih števnih območjih vzhodnega dela države (Mura, Drava). Števila na panonskem delu Drave, našem najpomembnejšem območju za prezimujoče vodne ptice, so bila skromna. Skupno število tam prešteti vodnih ptic tokrat ne bo preseglo 15.000 osebkov. Tudi naključna poročila s poplavljenih predelov Notranjske in Ljubljanskega barja v tednih pred štetjem so obetala večja števila. Videti je, da bodo med vrstami z največjimi oz. velikimi števili predvsem tiste, pri katerih v zadnjih nekaj letih beležimo porast njihovih zimskih populacij v Sloveniji oz. širše. Takšne so na primer duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*), konopnica (*Mareca strepera*), dolgorepa raca (*Anas acuta*) in veliki žagar (*Mergus merganser*). Izjema je žvižgavka (*Mareca penelope*), pri kateri je letos zabeleženo število eno največjih doslej, primerljivo le z nekaterimi štetji v drugi polovici 90. let. Ne glede na nekoliko manjše število vodnih ptic pa v štetju leta 2023 ni manjkalo opazovanj redkejših vrst. Med njimi zbujajo pozornost prvo januarsko opazovanje žličarke (*Platalea leucorodia*) v notranjosti Slovenije (zadrževalnik Medvedce, 3. doslej v januarskem štetju vodnih ptic), jata 35 plamencev (*Phoenicopterus roseus*) v Sečoveljskih solinah (4. doslej v januarskem štetju vodnih ptic) ter skupaj 19 kravjih čapelj (*Bubulcus ibis*) na treh lokacijah, med katerimi stopata v ospredje zlasti dve na števnih območjih Zgornje Save in Drave.

VTISI POPISOVALCEV:

V naši družini smo se prvič udeležili štetja ptic. Z atijem sva šla štet vodne ptice ob potoku Ložnica. Zjutraj je bilo zelo mrzlo. Najprej sva videla eno čapljo, potem naju je preletela jata galeb. Do malice sva videla veliko čapelj, zato sem rekel, da je čapljast dan. Videla sva veliko mlakaric, pa tudi žogo, steklenico od vina, ostanke ognjemeta. Pri koncu naju je skoraj pretentala vrečka, zamenjala sva jo z mlakarico. Na poti sva bila 3,5 ure in prehodila 11 kilometrov. Zelo mi je bilo všeč.

Vito Hozjan, 8 let

foto: Franc Hozjan

foto: Tatjana Ermenc

»Kaj pinože boste tudi šteli?« mi je skozi okno zaklicala gospa na Pobrežju.

»Ne, danes samo vodne ptice,« sem ji pomahala nazaj, in pobožala velikega ovčarja, ki me je prišel pozdravit. Tisti dan, ko smo pričeli z zimskim štetjem vodnih ptic in sem z nahrbtnikom in fotoaparatom plezala izza Savinje na Pobrežje, so se skozi dolino pričele pomikati jate pinož.

Letos sem se prvič na pobudo Urše Gajšek priključila zimskemu štetju ptic, in čeprav jih v tem delu Savinje res ni bilo veliko, sem si v glavi že začrtala traso za drugo leto (malo drugačno kot letos), ko se spet pridružim tej akciji.

Tatjana Ermenc

Že več let v Kozjanskem parku sodelujemo pri popisu ptic. Udeležimo se ga kar zaposleni, včasih pa nam pomagajo tudi prostovoljci. Naš teren je vedno pester, saj pot ob reki Sotli ni ravno lepa sprehajalna pot. Ponekod je precej zaraščeno, poleg tega nas ovirata še železna in žičnata ograja, ki sta postavljeni na meji s Hrvaško. Zaradi zahtevnosti terena in ponekod zelo oteženega dostopa do brežine na slovenski strani, opravljamo popis delno s hrvaške strani rečnega brega. Ampak mi se nikoli ne predamo. Dobro se opremimo in vedno z zanimanjem spustimo v vsako januarско štetje vodnih ptic. Letos smo videli največ mlakaric (*Anas platyrhynchos*) in kormoranov (*Phalacrocorax carbo*), nekaj je bilo sivih čapelj (*Ardea cinerea*) in velikih belih čapelj (*Egretta alba*). Našli pa smo tudi enega vodomca (*Alcedo atthis*). Včasih se razveselimo kozice (*Gallinago gallinago*), povodnega kosa (*Cinclus cinclus*) in kreheljca (*Anas crecca*). Vsako leto si želimo, da bi našli še katere druge vrste. Upamo, da se nam naslednje leto to uresniči. Se že veselimo!

Karmen Jazbinšek, Kozjanski park

foto: Ema Jevšnik, Kozjanski park

Na v odlični družbi preživeti dan smo videli mnogo različnih vrst ptic, ki jih sam nisem prepoznal. K sreči sem bil zapisnikar, na popisu pa smo bili v družbi dveh biologinj, ki sta nas hitro podučili o vseh opaženih vrstah. Zdaj je moje znanje o pticah bogatejše, kar bo brez dvoma popestrilo vsako naslednje opazovanje ptic in narave.

Simon Očko

foto: Urša Gajšek

Na opazovanju ptic je bilo zelo lepo. Tata mi je povedal nove stvari. Letos me ni nič zeblo. Videli smo sinice, povodne kose in velike žagarje. Bili so zelo blizu. Sem bil vesel.

Jan, 5 let

Meni je bilo na letošnjem popisu zelo lepo. Videli smo veliko več ptic kot lani. Temperature so bile višje kot prejšnje leto. Mogoče zato? Videli smo okoli 20 povodnih kosov in 3 pare velikih žagarjev. Smo imeli res srečo, saj jih lani nismo videli. Štetje ptic smo imeli tudi v šoli. Tudi tam smo bili bolj uspešni v primerjavi z lanskim letom. Se veselim naslednjega popisa!

Jaka, 9 let

foto: Ana Zornik

POVODNI KOS (*Cinclus cinclus*)

foto: Božo Bradaškja

Pa je spet leto naokrog in z njim nova, za nas zelo prijetna družinska zadolžitev. Tako kot lani smo tudi letos prejeli navodila za popis res prekrasnega dela reke Soče. Za nas ta resnično pravljичni kraj, kjer struga s sotočji in zalivčki na vsakem koraku priredi pravi spektakel. Letošnje temperature so nam bile pisane na kožo, zato smo popis raztegnili od zgodnjih jutranjih ur pa vse do zgodnjega popoldneva. Užitek je bilo poslušati živalski vrvež ob vodi. Pa tudi v gozdu ob njej ni bilo nič manj živahno. Povodni kosi so že radostno poskakovali in se glasno oglašali ter s tem vsem nam uprizorili pravo ženitveno predstavo. Veliki žagarji so s svojo ponosno držo pred nami pluli po strugi in se prepustili brzicam na reki, da so jih odnesle na novo dogodivščino. Pravo prijetno nam je bilo, ko smo vse to opazovali iz zavetja gozda. Ptice so bile zares v svojem svetu in se niso pustile motiti. Ljubezen dela čudeže na vsakem koraku! Sonce jim je dalo le še dodatne moči! Z njegovo pomočjo so bile njihove barve še lepše kot sicer. In kako ne bi takemu dnevu sledile želje, da se gnezda uspešno napolnijo; ob vodi, v gozdu, na vaseh, travnikih ... in

tako poskrbijo, da vsem nam, ki imamo v teh norih časih željo biti z naravo le eno, tudi v prihodnje ne bo dolgčas na naših sprehodih, pri pripravi raziskovalnih nalog ali pa le takrat, ko bomo v senci za hišo pili limonado in uživali v poletnih dneh. Poskrbimo skupaj, da bodo opažene vse: velike in male, glasne in tihe, poznane in tiste, ki to še bodo! Naj nam bo mar za svet okrog nas! Za vso lepoto, ki nas obdaja! Zelo preprosto je – le oči in srce je treba odpreti!

Božo in Ana

foto: Ana Zornik

NARAVOSLOVNI DAN PODRUŽNIČNE ŠOLE SOČA: OPAZOVANJE PTIC

// učenci Podružnične šole Soča

Učenci Podružnične šole Soča smo se januarja 2023 odpravili na zanimiv opazovalni sprehod ob gozdnem robu v vasi Soča in v Vrsniku. Izlet sta vodila Božo Bradaškja in Ana Zornik, člana DOPPS-a. Učenci in učiteljici smo bili navdušeni. Nastali so naslednji zapisi:

»Opazovali smo ptice in videla sem plavčka.«

KAJA,
1. razred

»Na naravoslovnem dnevu mi je bilo najbolj všeč, ko smo opazovali veliko sinico (*Parus major*) in povodnega kosa (*Cinclus cinclus*). Naučil sem se tudi, da je ptice zelo lepo opazovati. Ko jih gledaš, moraš biti tiho in biti spoštljiv do narave.«

JAKA BRADAŠKJA,
4. razred

»Videl sem krokarja in všeč mi je bilo, da sem tam na trati videl osla.«

ANEJ,
1. razred

»Najprej smo imeli predstavitev, potem smo šli ven. Najbolj mi je bilo všeč, ko je nad nami letela siva čaplja (*Ardea cinerea*). Videli smo veliko ptic.«

NIKA TRNKOCZY,
4. razred

»Na naravoslovnem dnevu mi je bila všeč predstavitev ptic. Ko smo odšli v naravo, smo videli sivo čapljo, povodnega kosa in še veliko drugih ptic.«

DANAJA BERGINC,
5. razred

»Všeč mi je bilo, da smo videli stopinje in da smo slišali in videli ptice.«

MIŠA,
1. razred

»Obiskala sta nas Božo in Ana. Povedala sta nam veliko o pticah, potem smo šli na opazovalni sprehod. Videli smo šojo, sinico in sivo čapljo. Hodili smo ob robu gozda.«

MATE CSAZSAR,
3. razred

Zaključek naravoslovnega dne je bil umetniško obarvan.
foto: Marija Kravanja

»Videli smo več vrst ptic. Povodnega kosa, čapljo in še nekaj drugih ptic. Zelo mi je bilo všeč, ko smo opazovali sledi v snegu. Vsi smo se zelo zabavali.«

MAJA NOVOSEL,
5. razred

»Videli smo žolno in stopinje. Ptice sem gledal z daljnogledom.«

ALEKS,
1. razred

»Najbolj mi je bilo všeč, da sem videl veliko sinico, plavčka in sivo čapljo.«

ŽIGA TAPAJ,
3. razred

Skupinska fotografija udeležencev naravoslovnega dne
foto: Ana Zornik

»Božo nam je pokazal fotografije ptic. Videli smo plavčka in krokarja.«
SVIT, 1. razred

»Najbolj mi je bilo všeč, ko sem videla povodnega kosa.«

EVA NOVOSEL,
4. razred

»Videli smo veliko vrst ptic. Božo Bradaškja nam je pokazal nekaj fotografij. Najbolj mi je bilo všeč, ko smo videli sivo čapljo.«

KLARA TRUNK,
4. razred

»Videli smo več vrst ptic.

Povodnega kosa, čapljo in še nekaj drugih ptic. Zelo mi je bilo všeč, ko smo opazovali sledi v snegu. Vsi smo se zelo zabavali.«

MAJA NOVOSEL,
5. razred

»Videli smo žolno in stopinje. Ptice sem gledal z daljnogledom.«

ALEKS,
1. razred

»Najbolj mi je bilo všeč, da sem videl veliko sinico, plavčka in sivo čapljo.«

ŽIGA TAPAJ,
3. razred

Skupinska fotografija udeležencev naravoslovnega dne
foto: Ana Zornik

PRILIKA O ZADNJEM CVRČALCU

// Matija Mlakar Medved

foto: Matija Mlakar Medved

Bil je toplej majski dan in po tlaki v sivi Ljubljani sem se podvizoma odpravil na Barje. Pravkar ga je namreč izmilo deževje, zdaj pa so jeli sivi oblaki polzeti proti obzorju in pisani travniki so vabili, da se poskrijemo v njih mokro travo. Kolo me je nosilo skozi togoten vrvež, mimo hrumečih vozil vse do barjanskih dobrih, kjer sem naposled utonil v tišino. Slišati je bilo le pretakanje črne vode globoko v debelem trebuhu Ljubljanskega barja. Imelo me je, da bi smuknil v duplino mrkega hrasta in tam za vedno zaspal. Niti črna žolna bi me ne mogla zbuditi z bobnanjem po trhljih stenah, niti bi me ne mogli iz počivališča iztakniti kratkoprsti plezalčki s tenkimi kljunci ... a dovolj zajetne dupline zame ni tod izdolbel še nihče in odpravil sem se naprej.

Petje rečnega cvrčalca je bilo nekoč nepogrešljiv del zvočne kulise Ljubljanskega barja, danes pa ga tu praktično ne slišimo več. Ogroža ga zlasti izguba življenjskega prostora na račun intenzifikacije kmetijstva.

Pot me je vodila po sledi nepridipravov, ki v tej goščavi sežigajo obleke, čevlje in druge smeti. Od strupenega ognjišča se širi neznosen smrad in črna sluz mezi s ceste v bistro vodo. Zazdelo se mi je za hip, da slišim cvrčanje tenke kože nedolžne žabe, ki si je prišla k luži omočit trudne krake, pa sem odgnal to misel in kolesaril naprej. Spotoma sem pozdravljal vitke topole, ki so se zibali pod

pomladnim nebom, in gibke vrbe, ki so se privijale k njihovim razbrazdanim deblom. Vsi so kipeli od svežega listja, v katerem so žuborele najrazličnejše ptice. Čuti jih je bilo od črnoglavk in rvajih penic do rumenih strnadov in drevesnih cip, iz gozda so žvižgali ščinkavci in z njive so vriskale rumene pastirice. Sam sem se nameril k ozki brvi, ki drži tod čez mrko reko na drugo stran. Ostrmel sem nad starimi vrbami, ki so se sključene sklanjale k reki. Najbrž so si ogledovale v zelenem odsevu debele grče, ki so se jim z leti razrasle po lesenih obrazih, in škripaje negodovale. Visoko v vejah ene izmed njih je poblislila tedaj sončno rumena pega, kakor bi bil zazorel v krošnji hipoma debel kutinov sad. Bil je kobilar, prikrit kakor vselej v gostem zelenju, in kakor sem ga ugledal, je veselo zažvižgal, da so se nemara še vrbe ozrle navzgor. Še en zvok je prihajal iz drevja ob reki, da mi je zaigralo srce – mehko je predla, kakor od zadovoljstva nad lepim dnevom, divja grlica. Imenitna in maloštevilna gostja vam je to v naših krajih, ki jo zavoljo tolstega života ljudje vse preradi love in žro. Črne bisere nosi okoli vratu, po hrbtu pa je posuta s pisanim perjem kakor s cekini. Iztegnil sem vrat in jo ugledal, zibajočo na suhi veji, ki je štrlela iz zelene krošnje. Naprezala se je ob svojem preprostem petju in napihovala pernato golšo, da je kar rdela od napora.

Odpravil sem se že čez brv, kar sem zaslišal kot iz sanj pozabljen napev. Kakor bi blazen goslač zamaknjeno žagal po goslih ali kakor bi kobilice rajale pozno v noč, tako je silil iz gostega bilja čudaški napev. Slišal ga nisem že vrsto let, dasi se ga je včasih mnogo čulo po močvarah in grezih, zlasti še v toplih majskih nočeh. Korak mi je zastal,

oči izbuljile in odvedla me je radovednost kakor za uzdo na mah v goščavo, iz katere je prepeval ta pozabljeni svat. Prav do trebuha mi je segal gosti oslad in suhe steblikle so me zbadale nemarno v zadnjico, ko sem prihuljeno plazil čudnemu zvoku naproti. Bil sem že sila blizu in zdelo se je, kot da se razlega glasno brnenje v šašju prav meni izpod nog, kar je na lepem utihnilo. Čudna tišina bi legla nad močvaro, da bi je ne bile motile lastovke, ki so kakor vselej veselo ščebetale visoko na nebu. Zaslišal se je neznamen šum in tik pred menoj se je zazibala stblikla tu, stblikla tam, za tem pa nič več. Domislil sem se in počenil v visoko šašje. Prisluhnil sem kukavici, ki je pozvanjala v daljavi, in kovačku, ki je zvižučil v vrbi nedaleč stran. Zamaknil sem se v sive oblake na nebu in se spozabil, da sem kar na mestu poskočil, ko se je zglasil zopet moj družabnik iz bilja in zabrnul, kakor da bi mi ducat murnov pričelo v ušesu prepevati. Plaho sem pokukal iz šašja, pa je zopet umolknil ter zamajal stbliko zdaj tam, zdaj pa tu tik pred menoj! Malo je manjkalo, da nisem čul njegovega drobnega ptičjega srčeca, kako trepeče v gosti travi, in silno zanimanje me je obšlo, zakaj bila je to edina barjanska ptica, ki je živi še nisem uzrl – najraje namreč prepeva v zavetju noči, pa še tedaj se skrbno prikrija v goščavi. Počakal sem še za hip, kar se mi zaziblje pred nosom suha stblikla ... Pomolivši iz šašja pernato glavo se je drobna, rjava ptica po njej kvišku povzpela, trznila s puhastim repom in me premerila z jasno nejevoljo od peta do glave – tako se je godilo in nič drugače, kadar sva se srečala prvič in nemara zadnjič na Barju z rečnim cvrčalcem.

Pomolivši iz šašja pernato glavo se je drobna, rjava ptica po njej kvišku povzpela, trznila s puhastim repom in me premerila z jasno nejevoljo od peta do glave – tako se je godilo in nič drugače, kadar sva se srečala prvič in nemara zadnjič na Barju z rečnim cvrčalcem.

cem. Ko si me je zbliza ogledal, ni odfrčal v naglici, kakor store to druge ptice, marveč je stopil skrbno po stblikli nazaj v šašje nizzdol. Zopet se je zamajala stblikla zdaj tu, zdaj tam, dokler se ni povzpela ljubki cvrčalec v košat bezgov grm nedaleč stran in zagostolel, kakor bi se ne bilo nič posebnega pripetilo. Sam sem jo mahnil čez brv, ki drži tod čez reko na drugo stran, novim dogodivščinam naproti. Sivi oblaki pa, ki so bili ves dan polzeli čez nebo, so izginili za obzorjem in gorko sonce je pritisnilo na livade, ki so bile dotlej cvrčalčev dom. Spreletelo me je, kakor bi bil nenadoma utihnil njegov čudni žuboriž. Tedaj ga je verjetno preglasila mrka reka, ki je šelestela pod menoj, a leto kasneje ga tod prav zares ni bilo slišati več.

Rečni cvrčalec prebiva v gostem stblikovju, ki ga na Ljubljanskem barju najdemo na zaraščajočih ali pozno košenih vlažnih travnikih - za te pa je v sodobnem kmetijstvu vse manj prostora.

foto: **Matija Mlakar Medved**

IZDELAJ SVOJ **HOTEL ZA ŽUŽELKE**

// Valerija Petrinec

ŽUŽELKE SO ZELO POMEMBNE ZA OBSTOJ ŽIVLJENJA IN VZDRŽEVANJE RAVNOVESJA NA NAŠEM PLANETU. PRIVABIMO JIH V BLIŽINO NAŠEGA DOMA, DA JIH BOMO LAHKO OPAZOVALI!

NA SPREHODU V NARAVI NABERI RAZLIČNE MATERIALE, KI JIH BOŠ POTREBOVAL PRI IZDELAVI HOTELA: STORŽE, VEJICE IN VEJE, SUHO TRAVO TER ODPADLO LISTJE. POTREBUJEŠ ŠE LESEN ZABOJ, ODŽAGANA DEBLA, STARE OPEKE, GLINENE STREŠNIKE, SLAMO. V ODŽAGANA DEBLA S POMOČJO STARŠEV NAVRTAJ LUKNJE PREMERA 4 DO 7 MM IN DOLŽINE 10 DO 15 CM. OZADJE HIŠICE (ZABOJA) OBLOŽI S SLAMO IN SUHO TRAVO, KI STA ODLIČNA IZOLATORJA. VES NABRANI MATERIAL NATO POLJUBNO ZLOŽI V ZABOJ, VMESNE PROSTORE PA ZAPOLNI S SUHO TRAVO, VEJICAMI TER LISTJEM. NA KONCU HIŠICO ZAŠČITI S KOVINSKO MREŽO, DA PREPREČIŠ VETRU, DA BI ODNAŠAL MATERIAL, TER VSTOP PTIČJEMU KLJUNU IN NAREDI STREHO IZ GLINENIH STREŠNIKOV.

HIŠICO ZA ŽUŽELKE POSTAVI DVIGNJENO OD TAL NA SONČNO LEGO, ZAŠČITENO PRED VETROM IN DEŽJEM. V BLIŽINI HIŠICE POSTAVI TUDI NIZKO POSODO Z VODO, KJER SE BODO ŽUŽELKE NAPAJALE.

Hotel za žuželke
foto: **Miša Pušenjak**

UGANKA

// Katja Krivec

**PRAVIJO, DA ENA ŠE NE NAREDI POMLADI.
VAM POVEM PA TO,
DA KO SE VRNEJO,
ZIME NI VEČ Z NAMI.**

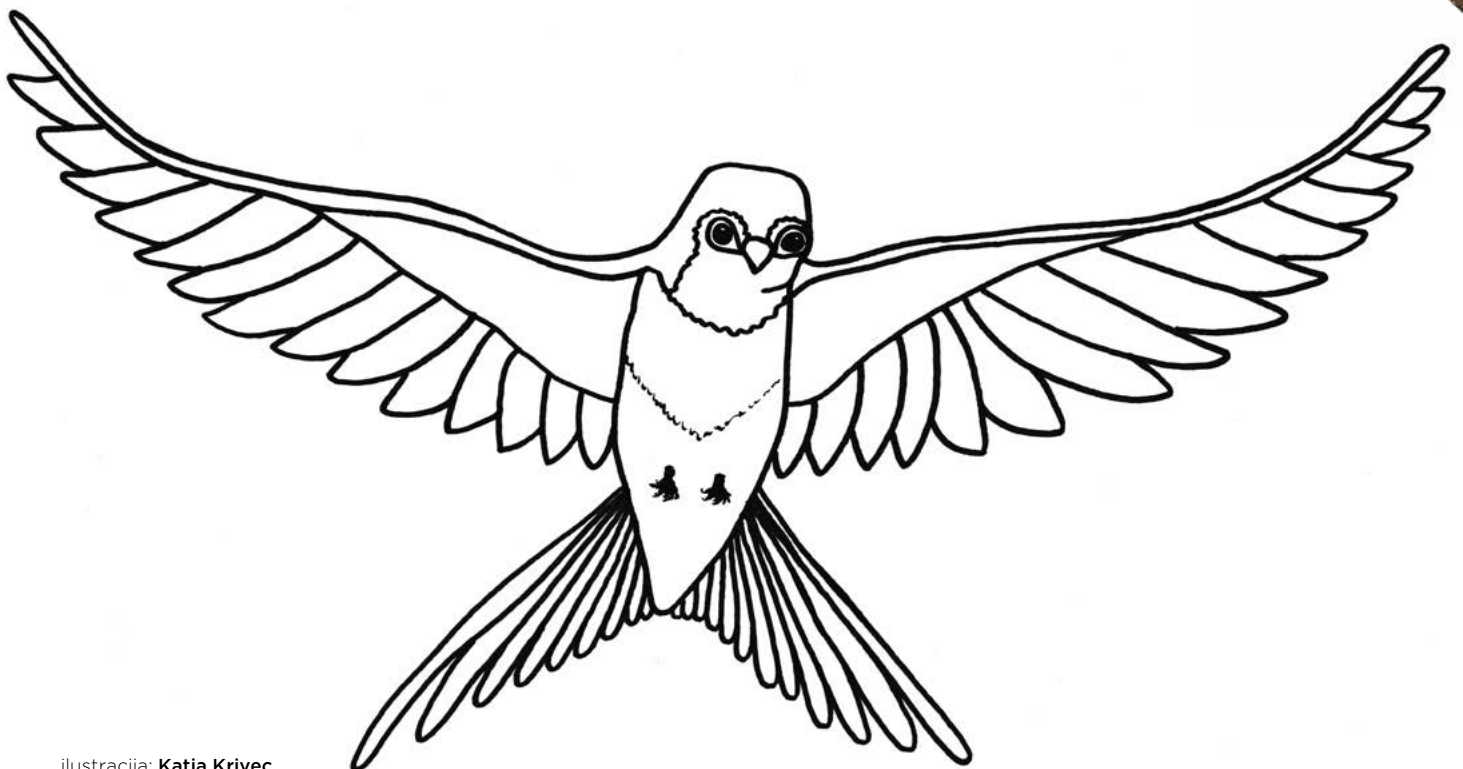
(lastovka)

TAKO JE PTICO POBARVALA NARAVA,
TVOJA NALOGA PA JE, DA POBARVAŠ
TAKO, KOT BI SE TEBI ZDELA
NAJLEPŠA.

OGLEJ SI RISBO IN POSKUSI
UGOTOVITI, KATERA PTICA JE
NA NJEJ. PRI UGOTAVLJANJU IN
RAZISKOVANJU NAJ TI POMAGAJO
STARŠI. PRI TEM SI LAHKO POMAGATE
S KNJIGAMI, ENCIKLOPEDIJAMI ALI
SPLETOM. KO UGOTOVITE, KATERA
PTICA JE NARISANA, SI JO SKUPAJ
DOBRO OGLEJTE, POGOVARJAJTE SE,
KJE ŽIVI IN S ČIM SE PREHRANJUJE.

Foto: iStock

ilustracija: Katja Krivec

PINOŽA (*Fringilla montifringilla*) je vrsta ptice iz družine ščinkavcev, ki na območju Evrope gnezdí v Skandinaviji in se pozimi odseli v južnejše predele Evrope. Na prezimovanju se pinože pogosto združujejo v ogromne jate, ki med preleti kot temni oblaki prekrijejo nebo. V letih velikega obroda bukve in smreke lahko take jate opazujemo tudi v Sloveniji. Večji del zime preživijo kar na istem območju, kjer je žira in storžev v obilju. Pri nas so se zadrževale od decembra 2022 do sredine februarja 2023.

Verjetno gre za enega največjih naravnih spektaklov pri nas. Tudi sam si nisem predstavljal, kako je videti, ko milijonska jata ptic zapolni skoraj celotno vidno polje na nebu.

Zoran Vidrih, okolica Bočne, 8. februar 2023

Milijon ptic pomeni tudi milijon kakcev. Oblačila in foto opremo sem čistil in drgnil še dva dni po ogledu jate pinož. Znova in znova sem v skritih kotičkih našel bele »fleke« ...

Zoran Vidrih, okolica Bočne, 8. februar 2023

Milijonsko jato pinož mi je uspelo videti v polni zasedbi in tudi fotografirati njihovo veličastno predstavo. To je res eden izmed najbolj posebnih ptičjih dogodkov!

Vanesa Bezljaj, okolica Bočne, 4. februar 2023

... kljub temu jih bom še naslednjič znova obiskat!

Zoran Vidrih, okolica Bočne, 8. februar 2023

Milijonsko jato so opazili tudi plenilci, med njimi **SOKOL SELEC** (*Falco peregrinus*).

Vanesa Bezljaj, okolica Bočne, 4. februar 2023

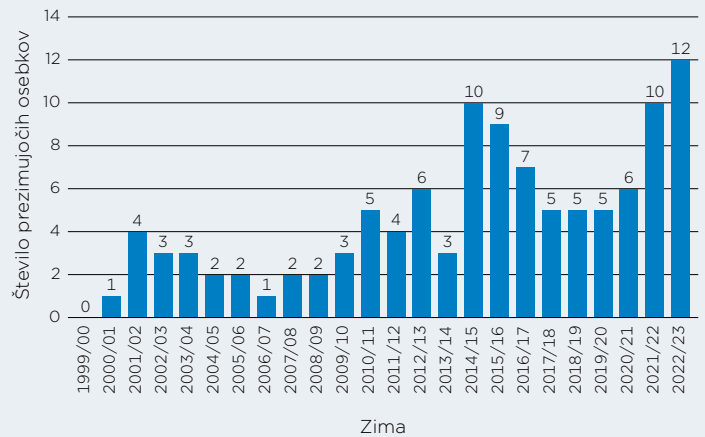

Letošnjo zimo je v Sloveniji prezimovalo rekordno število belih štokelj

// besedilo: **Urša Gajšek**, foto: **Simon Kovačič**

V zadnjih letih v Sloveniji tudi pozimi opažamo vse več belih štokelj. Pojav, ki je še pred dvajsetimi leti veljal kot nekakšna »anomalija«, sedaj postaja že pravi običaj. Letos smo opazili kar 12 prezimujočih štokelj, in sicer v Ivančni Gorici, Slovenskih Konjicah, Dolenjem jezeru, Logatcu in okolici Pragerskega ter Rač. Bele štoklje nimajo težav z nizkimi temperaturami, selijo se zaradi sezonsko odvisnih virov hrane. Zaradi vse milejših zim v Evropi lahko tudi pozimi pri nas najdejo dovolj hrane za preživetje, zato nekateri osebkji opuščajo selitev. Selitev je eno najnevarnejših obdobjev v življenju bele štoklje in opuščanje le-te jim omogoča večjo verjetnost preživetja.

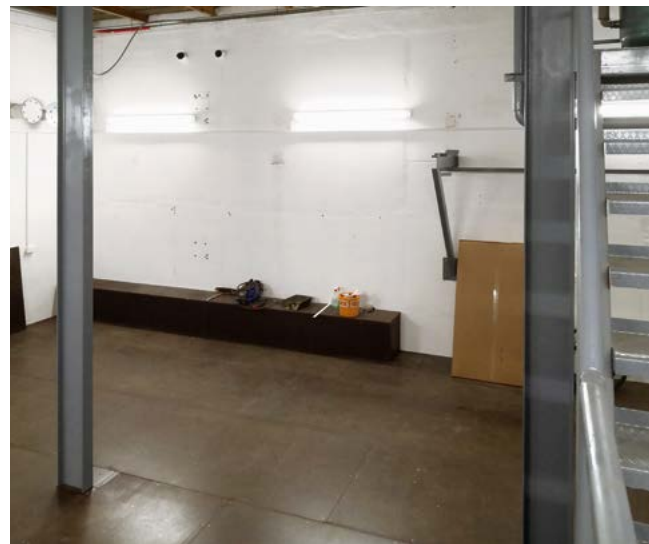
*Kot prezimujoče bele štoklje določimo tiste, ki so pri nas opazovane med 15. novembrom in 15. februarjem.

Klet v Naravnem rezervatu Ormoške lagune je urejena

// besedilo in foto: **Katarina Denac**

V projektu LIFE FOR SEEDS s partnerji vzpostavljamo semensko banko na dveh lokacijah, v Infrastrukturnem centru Jablje, kjer ima Kmetijski inštitut svojo gensko banko (semena, tkivne kulture, gomolji, trajni nasadi), ter v Naravnem rezervatu Ormoške lagune (NROL). V kleti delovne postaje NROL je zunanji izvajalec odstranil strojne in druge inštalacije, izpraznil in zatesnil vtočna polja, izdelal lesena montažna tla, prebelil zidove in kovinsko stopnišče, uredil novo nadometno električno inštalacijo ter namestil LED-razsvetlavo. Del notranjih inštalacij in opreme je prevzel Tehniški muzej Slovenije, npr. različne tipe črpalk, elektromotor, termometer, klimatsko napravo, ventile in komandno ploščo. Klet je s to ureditvijo »zadihala«, nastal je lep urejen, velik prostor, ki je s svojo stalno nizko temperaturo kot nalašč za namen semenske banke. V njem bodo nameščene tri zamrzovalne skrinje, v katerih bomo trajno hranili v projektu nabrana semena.

THE
SIGRID
RAUSING
TRUST

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

Letos smo na Gugalnici zabeležili rekordno število velikih uharic

// besedilo: Neža Kocjan, foto: arhiv DOPPS

Gugalnica je med člani DOPPS dobro poznan dogodek. Pa ne le to, zelo je priljubljen tako med člani društva kot tudi med širšo javnostjo, na kar kaže število udeležencev, ki se v zadnjih letih giblje med 100 in 150. Gre za skupinski popis velike uharice na Krasu, ki je v petek, 4. marca, letos zaznamoval četrto stoletja. Mnogi izmed 11 popisovalcev s prvega popisa so se Gugalnice udeležili tudi letos. Poleg že omenjenega dobrega obiska, kljub temu da je bil popis zaradi slabega vremena zamaknjen za en teden, je letošnje leto, vetru navkljub, postreglo z rekordno visokim številom uharic. Na Krasu smo jih zabeležili namreč na kar 14 popisnih točkah.

Tako kot že vrsto let smo se tudi tokrat zbrali na parkirišču pri Škocjanskih jamah v Matavunu, kjer je koordinator popisa Tomaž Mihelič razdelil popisne točke med posamezne ekipe popisovalcev, ti pa so se nato razkropili po Krasu, v upanju, da jim bo sreča naklonjena in bodo slišali oglašanje sove, guganje, kot mu pravijo domačini s Krasa. Na popisnih točkah smo vztrajali do sončnega zahoda, nato pa premraženi pohiteli nazaj proti Matavunu, kjer je v prostorih regijskega parka Škocjanske jame med požirki toplega čaja sledila burna izmenjava terenskih opazovanj. Ko so se s popisnih točk vrnili še najvztrajnejši, nam je Tomaž postregel s predavanjem, v katerem je na svoj značilno navdušujoči način na kratko predstavil ekološko velike uharice in probleme, s katerimi se vrsta srečuje ter rešitve zanje, pa tudi izsledke telemetričnih raziskav. Predavanje je sklenil s kratkim dokumentarnim filmom Varuhi velike uharice, ki je nastal v okviru projekta ZaKras, ter poudaril pomen varuhov z besedami: "Uharico bomo lahko obvarovali, če nas bo veliko in prav vsakdo lahko postane varuh".

Gugalnica navdihuje tudi zunaj meja Slovenije. Dogodke po njenem vzoru že organizirajo v Črni gori in na Hrvaškem, letos pa prvič tudi v Italiji. Gnezdenje velike uharice lahko spremljate tudi prek žive kamere na spletni strani uharica.ptice.si/v-zivo/.

Gugalnica navdihuje tudi zunaj meja Slovenije. Dogodke po njenem vzoru že organizirajo v Črni gori in na Hrvaškem, letos pa prvič tudi v Italiji.

Gnezdenje velike uharice lahko spremljate tudi prek žive kamere na spletni strani uharica.ptice.si/v-zivo/.

Pošlji SMS
PTICE5
na **1919**
in prispevaj
5€!

PTICE5 na 1919

// besedilo: Urša Gajšek

Z decembrom 2022 smo nadgradili možnost podprtja našega društva z donacijami – vklopili smo SMS-donacije. Vsak posameznik lahko sedaj na zelo enostaven način svoj prispevek odda tako, da pošlje SMS s ključno besedo **PTICE5** na **1919** in s tem prispeva 5 EUR za ohranitev naših dragocenih ptic in njihovih življenjskih okolij.

Prispevajo lahko uporabniki mobilnih storitev Telekom Slovenija, A1 Slovenija, T-2 in Telemach.

Z zbranimi sredstvi bomo ohranjali ter obnavljali življenjska okolja ptic, prednostno tistih, ki so v Sloveniji najbolj ogrožene. Zbrana sredstva bomo porabili za vsakoletno obnovo gnezditvenih otokov na Ptujskem jezeru, za ohranjanje naravnih rezervatov, ki so v upravljanju DOPPS-a ... ter v številnih drugih naravovarstvenih akcijah po Sloveniji.

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije omogoča SMS-donacije v sodelovanju z družbami Telekom Slovenija, A1 Slovenija, T-2 in Telemach. Vsi navedeni ponudniki se v celoti odpovedujejo prihodkom iz naslova SMS-sporočil.

Pravila in pogoje sodelovanja v povezavi z SMS donacijami najdete na povezavi, dostopni prek QR-kode.

Monitoring ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022

// besedilo: Katarina Denac, foto: Tjaša Pršín

Rezultati spremljanja populacij ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022 so bili za mnoge vrste porazni. Prešteli smo rekordno majhna števila koscev, vrtnih strnadov, črnočelih srakoperjev, hribskih škrjancev, velikih škurhov in pisanih penic. V vseh primerih gre za vrste kmetijske krajine, ki v svojem habitatu potrebujejo specifične krajinske elemente, kot so na primer ekstenzivni suhi ali vlažni travniki, mejice, grmišča. Čeprav smo poljskega škrjanca na Ljubljanskem barju šteli še drugič, je bil njegov upad v primerjavi z letom poprej kar 25-odstoten. Boljše stanje smo ugotovili za vodomce na Muri, katerih število je od leta 2006 zmeroma poraslo. Populaciji kotonrne v alpskem svetu in velike uharice na Krasu ter v Vipavski dolini sta videti stabilni, vendar se kljub temu spopadata z določenimi težavami – kotorna z zaraščanjem številnih planin, velika uharica pa z elektroudarom na srednjenapetostnih daljnovodih. Slednje je mogoče izolirati in s tem vrsti zelo učinkovito pomagati – rezultati projekta ZaKras kažejo, da so se na območju sanacije daljnovodov vzpostavili štirje novi teritoriji uharic! Zares odlično pa gre podhujkam na Krasu in Pivškem, saj jim ustreza

trenutna stopnja zaraščenosti na obeh območjih, tako da njihovo število narašča. Celotno poročilo si lahko preberete na povezavi, dostopni prek QR-kode.

Vsem prostovoljcem, ki ste dragocene ure svojega prostega časa (ponovno) naklonili preštevanju ptic, se iskreno zahvaljujemo!

Obiskujemo kmetije in pridobivamo dovoljenja za nabiranje semen na njihovih površinah

// besedilo: Blaž Blažič, foto: Urša Gajšek

Z letošnjim januarjem je ekipa projekta LIFE FOR SEEDS pričela z obiski kmetijskih gospodarstev, ki upravljajo z naravovarstveno najvrednejšimi travniki na 20 projektnih območjih Natura 2000 (Banjšice, Bela krajina, Bloščica, Boč-Haloze-Donačka gora, Bohor, Drava, Haloze-vinorodne, Javorniki - Snežnik, Julijske Alpe, Karavanke, Krimsko hribovje - Menišija, Kum, Marindol, Planinsko polje, Pohorje, Polhograjsko hribovje, Porezen, Sava - Medvode - Kresnice, Smrekovško pogorje in Vrbina). Namen

obiskov je dvojen – pridobiti dovoljenja kmetij za nabiranje semen na njihovih površinah ter zbrati čim več informacij o načinu gospodarjenja z vrstno bogatimi travniki in njihovem pomenu za obiskane kmetije. Do objave te novice smo uspešno obiskali že več kot 50 kmetijskih gospodarstev in dovoljenja za nabiranje pridobili za okoli 100 različnih travnikov. Na obiske hodimo skupaj s kmetijskimi svetovalci, ki so z nosilci kmetij v rednem stiku in so si s preteklim delom pridobil njihovo zaupanje.

Ustvarjalnica v novomeški knjižnici

// besedilo: Gregor Bernard, foto: Dragana Stanojević

Knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu pripravlja različne ustvarjalnice za otroke. V četrtek, 23. februarja, je ponovno gostila člane DOPPS-a. Pripravili smo delavnico, na kateri smo izdelovali ptičje gnezdilnice. Otrokom in staršem smo predstavili delovanje društva in pomen ohranjanja narave ter jim razložili, kako lahko sami poskrbijo za ptice v svoji okolici. Vse navzoče smo podučili tudi o tem, kako se gnezdilnice pravilno postavlja in vzdržuje. Po kratkih navodilih o sestavljanju gnezdilnice je sledilo izdelovanje, pri katerem so otroci najbolj uživali. Vsaka družina je lahko svoj izdelek odnesla domov. Knjižnici se zahvaljujem za povabilo, Janiju Vidmarju pa za pomoč pri izvedbi delavnice.

Pričeli projekt Ohranimo edinstvene ptice v MOL

// besedilo: Matej Gamser, foto: Barbara Vidmar

Črni škarnik, breguljke ter manjše ptice duplarice na območju Mestne občine Ljubljana, ki je tudi projektni sofinancer, bodo v tekočem letu deležni posebne varstvene pozornosti. Preventivno bomo zavarovali gnezdišče črnega škarnika, edinega para daleč naokoli. Dolgoletne izkušnje in znanje, ki smo jih pridobili v panonskem delu Slovenije ob Muri in Dravi, bomo prenesli k reševanju problematike edine stalne kolonije breguljk na srednji Savi. Začasno pa nam bodo hvaležne tudi manjše ptice duplarice, ki so svoja gnezdišča izgubile pri medijsko odmevni sečnji stoletnih bukev na Rožniku. Te tri aktivnosti tvorijo rdečo nit projekta, ki bo med drugim vseboval tudi organizacijo predavanja, izleta ter delavnic, predvsem na temo zelenega urbanizma, s poudarkom na pticah. Le-te pa so tako ali tako krovne vrste. Z njihovim varstvom varujemo tudi preostali spekter biodiverzite, ki je, tudi v Ljubljani, zelo bogata. Le mi preveč drvimo in jo prepogosto spregledamo.

Mestna občina
Ljubljana

Začeli smo s projektom BESTbelt!

// besedilo in foto: Pia Höfferle

V sklopu kohezijskega projekta ZaKras smo v preteklih letih skupaj z Elektro Primorska na območju Natura 2000 Kras izolirali več kot 1200 stebrov srednje napetostnega daljnovoda. Ukrep se je izkazal za izredno uspešnega, saj smo tam s popisi v lanski sezoni zabeležili kar štiri nove gnezdeče pare velike uhariče. Zaradi dobrih rezultatov projekta smo z novim letom pričeli s projektom BESTbelt, ki se znotraj evropskega zelenega pasu v zahodni Sloveniji ukvarja s problematiko električnega udara pri veliki uhariči. Projekt traja od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2024 in je financiran s pomočjo sredstev Evropske unije. S projektom BESTbelt želimo identificirati in izolirati stebre srednje napetostnega daljnovoda na območju vsaj treh črnih točk električnega udara pri nas. Bistveno je, da bomo v okviru tega projekta naša prizadevanja za ohranitev velike uhariče na lokalni in regionalni ravni razširili zunaj zavarovanih območij narave in podkrepili z novimi metodami raziskovanja vplivov električnega udara. Tako pa bomo še dodatno prispevali k izboljšanju njenega življenjskega prostora v Sloveniji.

BESTbelt

With financial
support of the
European Union

Zgibanka o slanem travniku pri Sv. Nikolaju

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Jaka Ivančič**

V okviru projekta »Čez slani travnik« (LAS Istre), kjer Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije sodeluje kot partner, je bila izdelana zgibanka o sredozemskem slanem travniku pri Sv. Nikolaju v Ankaranu. Območje, ki je naravna vrednost državnega pomena in spada v omrežje območij Natura 2000, se razprostira na površini 89.879 m². V zgibanki so predstavljene osnovne informacije o tem izjemnem obrežnem močvirskem ekosistemu, kjer uspevajo redke

in ogrožene slanooljubne rastline ali halofiti. Posebnost sta dve rastlini, obmorski lan (*Linum maritimum*) in klasnata tavžentroža (*Centaurium spicatum*), slednja v Sloveniji uspeva le na tem območju. Namen zgibanke je poleg ozaveščanja o biotski pestrosti slanega travnika tudi informiranje o pravih vedenja, ki veljajo na tem območju. Zgibanka, izdelana v treh jezikih, je namenjena širši javnosti in je bila izdana s finančno podporo Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Na pragu izginenja biotske raznovrstnosti: kaj ovira financiranje za naravo v EU?

// besedilo: **Pia Höfferle**, foto: **Aleksandar Saša Škorić**

Znano je, da biotska raznovrstnost vsako leto upada. EU si prizadeva ta problem odpraviti s strategijo za biotsko raznovrstnost do leta 2030, v kateri naj bi imeli ključno vlogo pri spoprijemanju s krizo biotske raznovrstnosti tako javno kot tudi zasebno financiranje EU. Kljub temu pa v državah članicah na nacionalni ravni še vedno obstajajo številne pomembne ovire, ki preprečujejo uspešno črpanje in učinkovito porabo takega financiranja. Finančna sredstva v državah članicah, ki so namenjena ukrepom za obnovo in ohranjanje narave, so kljub razpoložljivosti sredstev EU glede na zastavljene cilje premajhna.

V torek, 7. februarja 2023, je prek spleta potekala predstavitev poročila EuroNatur in CEE Bankwatch Network. Namen poročila je bil raziskati, opredeliti in razumeti ključne razloge, ki preprečujejo učinkovitejše črpanje sredstev na področju biotske raznovrstnosti. Pri raziskavi je sodelovalo tudi naše društvo, ki je organiziralo dva dogodka z okroglo mizo, na katerih so sodelovale različne zainteresirane strani, ki delujejo na področju financiranja EU za biotsko raznovrstnost na nacionalni ravni. Na okroglih mizah smo prek dialoga obravnavali ključne razloge za omejen napredek pri vlaganju v projekte ohranjanja in obnove narave ter iskali rešitve za izboljšave na tem področju v Sloveniji. V objavljenem poročilu so predstavljene ugotovitve s teh okroglih miz, z namenom ozaveščanja o trenutnih skupnih ovirah in ozkih grlih pri financiranju biodiverzitete. Na podlagi raziskav so v poročilu podana in predstavljena priporočila, kako spodbuditi oziroma povečati delež vlaganj v biotsko raznovrstnost, tako na EU kot na nacionalnem nivoju. Podrobneje si o raziskavi in identificiranih ovirah in predlaganih rešitvah lahko preberete v poročilu, ki je dostopno prek QR-kode.

NA PRAGU IZGINOTJA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI:

kaj ovira financiranje za naravo v EU?

Svetovni dan mokrišč 2023

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Tilen Basle**

Svetovni dan mokrišč, ki ga vsako leto zaznamujemo 2. februarja, je v letošnjem letu potekal pod sloganom *Čas je za obnovo mokrišč!* Mokrišča so zelo raznolika, dinamična in kompleksna življenjska okolja, so izredno pomembna, hkrati pa tudi zelo ogrožena. V preteklosti so bila zaradi človekovih aktivnosti in nerazumevanja močno degradirana ali celo popolnoma uničena. Obnova mokrišč je prepoznana kot nujnost in je ključnega pomena za trajnostni razvoj, zdrav planet in ljudi.

Eden prvih projektov celostne obnove mokrišč v Sloveniji je bil projekt LIFE Narava – Obnova in ohranjanje habitatov in ptic v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, ki je bil izpolnjen v letih 2006 in 2007. Projekt je zahteval obsežno načrtovanje in gradbeno dela, saj s tovrstnimi deli v slovenskem prostoru do takrat ni

bilo primerljivih izkušenj. Obnova je zajemala ohranitev in povečanje sladkovodnih, morskih in polslanih življenjskih okolij. Že prvo pomlad po zaključenih delih je bil sladkovodni del rezervata poln življenja, še posebej različnih vrst ptic. Škocjanski zatok je danes eden izmed uspešnih primerov trajnostnega razvoja Kopera in njegove okolice, saj je zelena površina, ki blaži vplive urbanega okolja, poleg tega pa prispeva k boljši kakovosti življenja ljudi in zato pomeni dodano vrednost mesta Koper.

V Naravnem rezervatu Škocjanski zatok smo ta dan zaznamovali z vodenim ogledom za dijake 2. letnika Gimnazije, elektro in pomorske šole Piran, ki so spoznavali pomen Škocjanskega zatoka, njegovo podobo v preteklosti in sedanjosti ter vlogo mokrišč pri sobivanju narave in človeka v urbanih območjih.

NAMENITEV DELA DOHODNINE ZA DONACIJO DRUŠTVU

Hvala vsem, ki ste že v preteklih letih namenili do 1 % svoje dohodnine našemu društvu. S tem ste pripomogli k ohranjanju ptic in njihovih življenjskih okolij in posledično k povečanju blaginje za celotno družbo.

Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. Po pošti Finančnemu uradu:

Izpolnite in natisnite obrazec ter ga pošljite na naslov Finančni urad Ljubljana, Davčna ulica 1, 1000 Ljubljana ali na vam najbližji finančni urad.

Povezava do obrazca

Povezava do navodil za izpolnjevanje obrazca

2. Prek portala e-Davki:

Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: **Vpogledi** → **Podatki o zavezancu** → **Namenitev dela dohodnine**. V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: **Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije**. V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: **68956029**. V razdelek 'Odstotek' vpišete **poljubno vrednost do 1**. Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo.

Če portala e-Davki še ne uporabljate, vam sporočamo, da je po novem prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo več ne potrebujete veljavnega certifikata, saj je **registracija na portalu e-Davki možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami**. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega izmed informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepisete ID številko. Če informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem izmed korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

Vzelo vam bo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

3. Ustno na zapisnik pri finančnem organu

Če ste nam že v prejšnjih letih namenili del dohodnine, vaša namenitev ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

Izsledki 4. zaporednega popisa vegetacije na NRIM-u potrdili uspešno revitalizacijo varstveno pomembnih mokrotnih travnikov v smislu zatiranja ITV zlate rozge, toda...

// besedilo: Matej Gamser, foto: Polona Božič

... kot navajajo strokovni izvajalci študije z Biološkega inštituta Jovana Hadžija ZRC SAZU: » Vsekakor je potrebno z odstranjevanjem zlate rozge nadaljevati na vseh travniških površinah v Naravnem rezervatu Iški morost, saj bo v nasprotnem primeru zelo hitro prišlo do ponovnega povečanja pokrovnosti tujerodnih vrst. S tem bi v celoti izničili dosedanje štiriletne napore v sklopu projekta PoLJUBA.« Razlike v uspešnosti treh metod odstranjevanja zlate rozge po treh letih spremljanja je zaradi kratkega obdobja preučevanja težko oceniti. Kljub temu smo ugotovili, da se je pri vseh uporabljenih metodah pokrovnost vrst rodu *Solidago* (tj. zlate rozge) znatno zmanjšala, vrstna pestrost rastlinskih sestojev pa značilno povečala. Za najbolj učinkovito metodo se je izkazala štirikratna košnja s spraviлом in dosejevanjem avtohtonega zelenega mulča. Te ugotovitve bodo uporabne tudi za načrtovanje podobnih ukrepov na drugih območjih. Redno spremljanje vegetacije pa je pomembno tudi za hitro in pravočasno zaznavanje morebitnih težav pri obnovi habitatnih tipov (npr. lansko

poljuba

Uporaba svinčenega streliva končno prepovedana v mokriščih Evropske unije

// besedilo: Tilen Basle, foto: Alen Ploj

Od 15. 2. 2023 velja splošna prepoved uporabe svinčenega streliva v mokriščih v vseh 27 državah Evropske unije, kot tudi na Islandiji, Norveškem in v Lihtenštajnu. Evropski zakon stopa v veljavo po dveh letih prehodnega obdobja, ki so bila namenjena pripravam na spremembo. Svinčeno strelivo (šibreni naboji) je sestavljeno iz stotine svinčenih kroglic (šiber), ki jih lovci izstrelijo iz pušk šibrenic med lovom na ptice in druge male živali. Strokovnjaki ocenjujejo, da lovci ob uporabi tovrstnega streliva vsako leto onesnažijo evropska mokrišča z več kot 4000 tonami svinca, kljub temu, da na trgu obstajajo cenovno dostopne in varnejše alternative. Svinčeno strelivo je še posebej nevarno za vodne ptice. Številne namreč redno požirajo zrna peska ali kamenja, saj jim v posebnem želodcu pomagajo mleti hrano in izboljšujejo prebavo trše hrane, kot na primer semen. Ptice zrna peska zamenjajo s svinčenimi šibrami in se posledično z njimi zastrupijo. Zaradi zastrupitve s svincem v Evropi letno umre približno milijon vodnih ptic, ki so z uveljavitvijo zakona sedaj varne pred mučno smrtjo. Prepoved uporabe svinčenega streliva v mokriščih bo hkrati zmanjšala posredno zastrupitev številnih ujed, ki se s svincem pogosto zastrupijo med prehranjevanjem z vodnimi pticami, ki so zaužile šibre. Partnerstvo BirdLife International se je za prepoved strupenega streliva borilo več kot 20 let. Na žalost sprejeta zakonodaja vključuje le mokrišča in 100-metrski varovalni pas okoli njih. Svinčeno stre-

lahlo povečanje zastiranja zlate rozge). Tako je možno ugotoviti, ali so spremembe le posledica naravnih procesov (npr. nihanja zaradi vremenskih razmer), ali pa je mogoče vzrok iskati v načinu gospodarjenja. Sedaj, ko smo z intenzivno košnjo znatno zmanjšali pokrovnost zlate rozge, pa je ponovno nastopil čas za uvedbo poznih in manj pogostih, pticam prijaznejšim urnikom košenj, ki bodo ohranile vselej krhko in tanko ravnovesje ugodnega ohranjenega stanja travniških habitatov na NRIM. Menimo, da bomo z novim VTR ukrepom dosegli zeleni cilj.

Projekt sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija.

livo se tako še lahko uporablja med drugimi oblikami lova in med športnim streljanjem na prostem. Prav tako se svinec še vedno lahko uporablja za uteži in vabe pri ribolovu.

A tudi to se lahko kmalu spremeni! Evropska agencija za kemikalije pripravlja drugi paket omejitev, ki predvideva popolno prepoved svinčenega streliva in ribolovnih uteži ali vab. Partnerstvo BirdLife International se bo še naprej postavljalo po robu orožarskemu in lovskemu lobiju in preprečevalo zastrupljanje evropskega okolja.

Več si lahko preberete na spletni strani BirdLife International, dostopna je preko QR-kode.

Zavzemamo se za obnovo tradicionalne kraške kulturne krajine

// besedilo: **Urška Koce**, foto: **Simon Kovačič**

Za lanskim požarom, ki je zajel velik del Goriškega Krasa, je ostalo obsežno pogorišče. Prizadetih je bilo skupaj 3.706 ha površin, od tega 2.602 ha gozdov. Z namenom čim hitrejše obnove pogorelih gozdov je država pohitela s pripravo načrta sanacije, ki ga je v obliki osnutka novembra lani tudi javno razgrnila. Razgrnjeni dokument pa je dvignil kar nekaj prahu med strokovno javnostjo s področja ohranjanja narave, ki je izrazila zaskrbljenost nad dejstvom, da načrt ne upošteva naravovarstvenih ciljev, ki izhajajo iz statusa pogorelega območja. Pogorišče namreč leži znotraj treh območij Natura 2000, razglašeni po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih, ki so namenjena ohranjanju ogroženih vrst

in habitatnih tipov, značilnih za tradicionalno kraško kulturno krajino. Znano je, da le-te najbolj ogrožajo opuščanje tradicionalne kmetijske rabe in zaraščanje v gozd, vključno z obsežnimi pogozditvami s tujerodnim črnim borom v preteklosti. Požare na Krasu v kontekstu ohranjanja narave tako razumemo predvsem kot dobrodošlo naravno motnjo, ki pomaga pri odpravljanju zaraščanja, bolj kakor naravno nesrečo, po kateri je potrebna takojšnja intervencija gozdarjev. Odprta kraška krajina pomeni tudi manjše tveganje za požare izjemnih razsežnosti, kakršnemu smo bili priča lani. Z namenom, da opozorimo na stranpoti načrta in pozovemo k obnovi tradicionalne kraške kulturne krajine, nas je 16 nevladnih organizacij podalo skupne pripombe na osnutek načrta v javni obravnavi, naše društvo pa je dalo še ločene pripombe s poudarkom na ohranjanju prostoživečih ptic. Zavod za gozdove, ki je pripravljavec načrta, velike večin pripomb ni upošteval. Ker smo prepričani, da načrt, za katerega bo država odštela več kot 16 milijonov EUR, ni usklajen s cilji ohranjanja narave in bo njegovo izpolnjevanje škodovalo biodiverziteti kraške krajine ter hkrati dolgoročno poslabšalo požarno varnost na Krasu, smo na Ministrstvo za naravne vire in prostor naslovili poziv za izdajo odločbe, da je za načrt treba opraviti Celostno presojo vplivov na okolje ali Presojo sprejemljivosti na varovana območja, kot to predpisujeta Zakon o ohranjanju narave in Zakon o ohranjanju okolja. Na odziv ministrstva še čakamo. Pripombe DOPPS na predlog Načrta sanacije gozdov, poškodovanih v požaru Goriški Kras so dostopne prek QR-kode.

Pridobljen nov projekt iz programa Interreg Srednja Evropa

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Bia Rakar**

Decembra 2022 smo prejeli obvestilo o potrditvi financiranja projekta iz programa Interreg Srednja Evropa 2021–2027 z naslovom »Restoring degraded eco-systems along the Green Belt to improve biodiversity and ecological connectivity« - Restore to Connect (akronim ReCo). Splošen cilj projekta je ohranjanje biotske raznovrstnosti in izboljšanje varstva narave v Srednji Evropi, širjenje mreženja in sodelovanja ter izboljšanje ekološke povezanosti med zavarovanimi območji vzdolž srednjeevropskega zelenega pasu. Ena izmed glavnih aktivnosti bo izvedba pilotnih akcij na petih različnih zavarovanih območjih (NR Škocjanski zatok je eno izmed teh območij)

z uporabo inovativnih tehničnih rešitev za obnovo degradiranih ekosistemov. Aktivnosti bodo vključevale tudi spodbujanje medsebojne povezanosti vzdolž evropskega zelenega pasu, katerih rezultati bodo osnova za pripravo skupne strategije in akcijskega načrta. V projektu sodeluje 12 partnerjev, vodilni partner projekta je BUND Naturschutz iz Bavarske v Nemčiji, preostali partnerji pa so poleg DOPPS-a in Regionalne razvojne agencije Gorenjske iz Slovenije še Nacionalni park Thayatal in Univerza na Dunaju, nevladna organizacija Ametyst, Inštitut Silva Tarouca, Nacionalni park Podyji in Ministrstvo za okolje iz Češke, zavarovano območje Fichtelgebirge iz Nemčije, nevladna organizacija GAJA iz Poljske in Občina Štarančan iz Italije. Začetek projekta je 1. 3. 2023 in bo trajal 36 mesecev. Skupna vrednost projekta je 2.820.399,00 EUR, od tega bo 80 % financiranih iz evropskih sredstev (ERDF).

Interreg
CENTRAL EUROPE

Co-funded by
the European Union

V SPOMIN NATAŠI ŠALAJA 1973–2022

foto: Ivan Esenko

Nataša je vedno vedela, kaj hoče. Pustila je dobro plačano službo, ker ni hotela delati za »nega kapitalista«, kot se je izrazila, in se odpravila na pustolovščino življenja. Na podiplomskem študiju varstva naravne dediščine je spoznala DOPPS, in ker smo nujno potrebovali človeka, ki bi pripravil takrat naš prvi projekt LIFE – za renaturacijo Škocjanskega zatoka – so se naše poti preprosto morale srečati. Vesolje je tako hotelo. Prišla je ravno v obdobju selitve pisarne iz prostorov na Žibertovi v vilo v Mostah, kjer nismo bili več vsi v eni skupni sobi, in bila sva cimra. Brez nje takrat ne bi bili sposobni oddati tega projekta. Z odločnostjo, znanjem in izkušnjami s področja financ, talentom za pisanje in hitro absorbiranje novih vsebin je poosebljala vse to, kar je DOPPS nujno potreboval za uresničevanje vizije v časih, ki so se obetali. V svetu projektnega menedžmenta se je odlično znašla. Na DOPPS-u je orala ledino z velikimi evropskimi projekti in aktivno sodelovala pri vseh in v vseh fazah. Še danes je naš največji projekt z največjim deležem za DOPPS projekt LIVEDRAVA. Leta 2011 smo ga pisali in prijavili. Skupaj sva finiširala projekt, za teden dni sva se zaprla vsak na svojem domu, pisala in reševala probleme. Skype sva imela odprt neprestano. Delo ji nikoli ni bilo težko, v njem je uživala in se veselila najbolj nemogočih izzivov. Čeprav je prišla z željo, da z ekipo uresniči obnovo Škocjanskega zatoka, kar ji je tudi uspelo, in da postavi na noge celotno infrastrukturo rezervata, kar ji je prav tako uspelo, Škocjanski zatok ni bil njen edini izziv. V polnosti se je vključila v razvoj in vodenje društvenih financ in postala vodja projektne in finančne službe, kar je ena najodgovornejših nalog na društvu. Pri večinski projektno

financirani organizaciji sega kombinatorika med opravljanjem nalog, bilancami in denarnim tokom od znanstvene fantastike do mrtvaškega plesa. In potrebnega je veliko dela, znanja in poguma za reševanje vsakodnevnih izzivov. Od leta 2011 sva z Natašo tesno sodelovala, takrat sem postal direktor, bila je moja desna roka. Leta so prinesla tudi težke čase, bila je recesija, društva in podjetja so propadala. Niti enkrat se ni zgodilo, da plače niso bile izplačane v celoti v roku in da naše obveznosti do vseh izvajalcev niso bile poravnane. Kaj vse je bilo kdaj za to treba storiti, tega se niti v pisarni, kaj šele v društvu, ne zaveda nihče. In kakšne žrtve, tveganja in zaupanje v ljudi in organizacijo so nujne, da človek lahko kaj takšnega sploh naredi. Zelo enostavno povedano, te ljudi, to organizacijo in delo moraš ljubiti, gola razumska preračunljivost ni dovolj za takšne akcije. Zaradi te ljubezni in z njo je lahko bila neomajna in uspešna. Od nje smo se veliko naučili in nanjo smo se lahko zanesli. Takšni ljudje so stebri v organizaciji in življenju. Če je kdo naredil neumnost, jih je od nje tudi krepko slišal in kakršnakoli pogajanja z njo niso bila šala. V hiši in zunaj nje, kolegi zaposleni, inšpektorji, ki so nas preverjali, komisije, nadzorniki, revizorji, kdorkoli. Poznam številne primere, ko so nekateri prav taktizirali in čakali na »pravi dan«, kako bi okoliščine izkoristili sebi v prid in nekaj dosegli pri njej, potrditev, odobritev, pomoč, karkoli. V glavnem je vse pogruntala, še preden so se sami tega zavedeli. In ni imela potrebe, da bi jim to pokazala. Bila je izjemno inteligentna ženska, ena najsposobnejših, kar sem jih v življenju spoznal. Veliko je brala, se izobraževala na različnih področjih, imela je zelo široko obzorje. In imela je odličen spomin. Star pregovor pravi, da se za dirkalnim konjem kadi. Ker sva veliko delala skupaj, sem jo spoznal tudi osebno, ne le profesionalno. Dobro sva se razumela in številne direktorske dileme sem v hiši lahko predebatiral le z njo, saj je bila sposobna razumeti vse vidike težkih odločitev in še kakšne nove je dodala. Bila je srečna in uresničena ženska in ob sebi je imela izjemnega partnerja Alfreda, ki smo ga na DOPPS-u tudi spoznali in najtopleje sprejeli. Dolgo sta bila skupaj in imela sta ljubeč in bogat odnos. Približno dve leti je od tega, ko je njeno telo začelo pešati zaradi zahrbtni bolezni in po dveh letih je to bitko izgubilo. A le telo, ona nikoli. Njeno poslanstvo tukaj se je izteklo, za seboj je pustila toliko, kot večina ne bo ustvarila nikoli, pa če bi živela 100 zemeljskih življenj. DOPPS-a, kakršen je danes, ne bi bilo brez nje, in tudi varstva narave v Sloveniji ne. Njena volja, moč in delavnost so bili združeni v ustvarjalno silo za blagor ptic in narave. Mi smo bili njena družina, varstvo narave pa zanjo cilj, za katerega je bilo vredno živeti in se boriti, saj je v tem skrit ključ izboljšanja medosebnih odnosov in zavesti družbe. V to je verjela do konca. Ohranili jo bomo v trajnem spominu.

Damijan Denac

The global Partnership for nature and people

	Argentina		Canada		Ecuador		Ghana		Italy		Lithuania		Morocco		Philippines		Romania
	Australia		Canada		Egypt		Gibraltar		Japan		Luxembourg		Myanmar		Portugal		Syria
	Austria		Cape Verde		El Salvador		Greece		Jordan		Madagascar		Nepal		Puerto Rico		Tanzania
	Bahamas		Chile		Estonia		Guinea		Kazakhstan		Malawi		Netherlands		Senegal		Thailand
	Belgium		China (Hong Kong)		Ethiopia		Hungary		Kenya		Malaysia		New Caledonia		Serbia		Tunisia
	Belgium		Colombia		Falkland Islands (Malvinas)		Hungary		Kenya		Malaysia		New Zealand		Seychelles		Turkey
	Belize		Cook Islands		Falkland Islands (Malvinas)		Hungary		Kenya		Malaysia		Nigeria		Sierra Leone		Uganda
	Bhutan		Côte d'Ivoire		Falkland Islands (Malvinas)		Hungary		Kenya		Malaysia		Norway		Singapore		Ukraine
	Bolivia		Croatia		Falkland Islands (Malvinas)		Hungary		Kenya		Malaysia		North Macedonia		Slovakia		United Kingdom
	Botswana		Cuba		Fiji		Iceland		India		Kuwait		Palau		Slovenia		Uruguay
	Brazil		Cyprus		Finland		India		Kuwait		Malta		Palestine		South Africa		Uzbekistan
	Bulgaria		Czech Republic		France		Indonesia		Latvia		Mauritania		Paraguay		Spain		USA
	Burkina Faso		Dominican Republic		French Polynesia		Iraq		Lebanon		Mauritius		Paraguay		Sri Lanka		USA
	Burundi		Denmark		Georgia		Ireland		Libertia		Mexico		Peru		Sweden		Zambia
	Cambodia		Ecuador		Germany		Israel		Liechtenstein		Montenegro		Poland		Switzerland		Zimbabwe

Kompaktno in zmogljivo vsestransko
akumulatorsko orodje, ki izpolni vse želje.

Akumulatorski dvostopenjski vrtalni vijačnik UniversalDrill 18V

